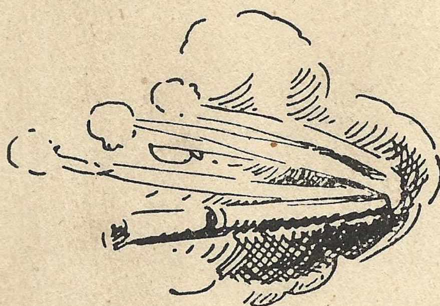
J. Mössheg

Idän Hiidenkattilassa

Erään syrjäniläisen muistelmat

KJ GUMMERUS OY

JYVÄSKYLÄ

IDÄN HIIDENKATTILASSA

I. MÖSSHEG

IDÄN HIIDENKATTILASSA

ERÄÄN SYRJÄÄNILÄISEN MUISTELMAT

K. J. GUMMERUS OSAKEYHTIÖ
JYVÄSKYLÄ

K. J. Gummerus Osakeyhtiön
kirjapainossa Jyväskylässä 1924

LAPSUUDESTANI.

Kama-joen latvoilla ja sen sivujokien Invan ja Kosvan varsilla ovat syrjäänien väkirikkaat ja komeat kirkonkylät ja yleensä heidän asuinpaikkansa. Kosva-joen rannalta vähän sisämaahan päin, Durev-nimisessä kylässä, asuvat vanhempani harjoittaen maanviljelystä samoinkuin muutkin täällä asuvat syrjäänit.

Vanhemmillani on ollut yhdeksän lasta: neljä poikaa ja viisi tyttöä. Tytöistä kuitenkin kuoli yksi nuorena tuhkarokkoon.

Rakkaimpiin lapsuusmuistoihin siskosparven keskuudessa liittyvät muistelmat vanhasta isoäidistä, isäni äidistä, joka kuoli 94-vuotiaana. Hän pysyy muistossani vanhana, laihana syrjääniläismummona. Meille, lapsenlapsilleen, kertoili hän satuja ja tarinoita vanhoista ajoista, syrjäänien elämästä hänen nuoruuden aikanaan ja elämänsä varrella oppimiaan ja kuulemiaan syrjäänien aikaisempia kohtaloita. Näissä muistelmissaan hän innostui, ja innostuneita olivat hänen nuoret kuulijansakin. Kertoa ja kertoa hänen vain piti. Ja me kyselimme häneltä kaikesta,

sellaisestakin, josta hän ei osannut aavistaakaan meidän välittävän. Erittäin selvästi muistan hänen kertomuksensa julmista rosvoista, joista hän meille usein tarinoi, kuvaten kuinka he suurin joukoin tulivat syrjäänien maahan, kulkivat sen läpi surmaten ja ryöstäen, polttaen talot poroksi, vieden nuoret neitoset ja vaimot muassaan surmattuaan heidän veljensä, isänsä ja puolisonsa.

Isoäitini nuorena ollessa olivat tällaiset ryöväri-joukot eräänä yönä tulleet hänen kotiinsa, kun kaikki nukkuivat. Isä oli otettu kiinni, riisuttu alastomaksi, sytytetty rovio keskelle tuvan lattiaa ja siinä ruvettu häntä polttamaan ja vaadittu häntä luovuttamaan rahansa ja neuvomaan kätköpaikkansa ryöväreille. Vaikka hän antoikin kaikki rahansa, polttivat ryövärit hänet niin pahoin, että hän jo kolmen päivän kuluttua kuoli saamiinsa vammoihin.

Kyselimme isoäidiltämme, ketä nämä hirmuiset rosvot olivat ja missä he asuivat ja oliko heitä vielä olemassa. Näihin kysymyksiimme selitti isoäiti, että rosvot olivat olleet »rotsjas»eja (ryssäläisiä), jotka asuivat maastamme kaukana, mutta ettei heitä enää Aleksanteri II:n uudistusten jälkeen enää ollut olemassa.

Isoäidiltä kuulimme myös, kuinka syrjäänit olivat ennen olleet voimakasta ja rikasta kansaa ja miten sitten suuressa taistelussa syrjäänien ja moskovalaisten välillä jälkimäisten onnistui valloittaa syrjäänit ja näiden maa.

Usein isoäiti myös meille lapsille lauloi laulujaan, joissa samoin syrjäänien entistä mahtavuutta ylistettiin.

Isoisämme on muistossani vahva ja terve mies, joka oli paljon kotoa poissa. Hän oli ahkera kalamies vanhuudessaan. Keväästä alkaen myöhäiseen syksyyn saakka hän asui pienessä kalamajassaan Kosvajoen rannalla, maaten päivät ja kalastellen yöt. Harvoin hän kotona kävi. Ainoastaan silloin, kun häneltä ruokavarat loppuivat tai hän tarvitsi auttajaa kaloja kotiin kuljettaessaan, kävi hän kotona pian taas kalamajalleen palatakseen. Kosva-joki laajoine, viheriöine rantaniittyineen, joita rajoittavat missä pellot, missä synkät, melkein koskemattomat metsät, oli hänelle rakas. Kotiin tultuaan hän kertoili meille innostuneesti ja suurella hartaudella kaikesta ihmeellisestä, satumaisen suurenmoisesta luonnonelämästä Kosva-joella, lyhyistä, valoisista kesäöistä, jolloin on lämmin kuin lämpiminä päivinä, laajoista kukkaniityistä, jotka ihanasti tuoksuavat kesän vehreydessä, ja juhlallisista metsistä, jotka ovat täynnä lukemattomia lintujen kuoroja.

Pyhä- ja juhlapäivät vanhus seurusteli mielellään naapureiden kanssa, kestiten näitä parahalla kalasaaliillaan ja talonantimillaan, ja tapahtuipa usein, että hän silloin itse liiaksi joi ja tultuaan vähän päihinsä lauleli laulujaan aivan loppumattomiin.

SYRJÄÄNILÄISESSÄ ALAKANSAKOULUSSA.

Kotsevin kirkonkylässä, joka on kylästämme 8 km:n päässä, oli lähin kansakoulu. Siellä opiskeli vanhin veljeni. Hän oli koululla koko viikon ja tuli aina

lauantaisin kotiin, ja maanantaiaamuna hänet vietiin taas eväineen kouluun viikoksi. Minunkin mieleni teki kouluun ja pyrin isältäni sinne, mutta hän selitti ensimäisiin pyyntöihini, että olen vielä liian nuori, suuremmaksi tultuani pääsen sinne kyllä, jos sitä vielä silloin haluan, sillä koulussahan opetetaan vain venäjänkielellä, jota en osannut.

Olin 11-vuotias, kun tämä lapsuuteni halu toteutui ja sain aloittaa koulunkäyntini. Opettajani oli venäläinen eikä lainkaan osannut syrjäänin kieltä, joka taas oli oppilaiden ainoana äidinkielenä. Opetus kävi yksinomaan venäjäksi, ja sehän tietysti tuotti koulutyölle sanomattomia vaikeuksia. Oppilaat oppivat läksynsä ulkoa, ymmärtämättä monestikaan sisällöstä mitään. Muistanpa eräänkin tapauksen, jolloin pieni oppilas oli lukenut erään sadun ulkoa ja luullen sitä rukoukseksi liitti sen iltarukoukseensa, lukien sen polvillaan pyhimyskuvan edessä joka ilta, kunnes vihdoin vanhemmat oppilaat tämän huomasivat ja alkoivat häntä pilkata. Niinpä minäkin opin ulkoa monia runoja ja kaikenlaisia kertomuksia piankin, mutta niiden sisällyksen opin vasta seminaarissa ollessani ymmärtämään.

Koulurakennuksemme oli kaksikerroksinen, ja sen alakerroksessa oli opettajalle varattu viiden huoneen asunto. Yläkerrassa oli kaksi luokkahuonetta ja opettajan huone. Mutta kun oppilaita oli koulussa vähän, käytettiin vain yhtä luokkahuonetta opetushuoneena ja toinen oli järjestetty asunnoksi niille oppilaille, jotka eivät pitkien matkojen vuoksi voineet joka päivä koulusta kotiinsa kulkea, vaan olivat

pakotetut koululla majailemaan. Tässä huoneessa asustin minäkin kolme talvea.

Kun meitä tässä kouluhuoneessa asusti toistakymmentä poikaa, on ymmärrettävä, että siellä tavallisesti vallitsi melu, joka tällaista lapsijoukkoa aina seuraa, vaikkakin lasten täytyisi varoitusten vuoksi koettaa pysyä hiljaa. Meitä oli ankarasti kielletty meluamasta, ettemme häiritsisi allamme asuvaa opettajan perhettä, jota opettajamme luonnollisesti rakasti suuresti. Mutta useinhan meiltä tämä kielto unohtui, ja silloin opettaja aina ilmestyi joukkoomme, haki syylliset keskuudestamme, puisti nipistäen korvanlehdestä ja asetti muutamiksi tunneiksi polvilleen lattialle. Kun kuitenkaan kenelläkään meistä ei ollut kelloa ja opettaja usein unohti meidät rangaistuksen määrättyään, saimme monesti kärsiä monta kertaa pitemmän rangaistuksen kuin oli määrätty. Tämä teki elämän meille koulussa aivan sietämättömäksi. Muistan tapauksen, jolloin olin joutunut syntipukiksi opettajan rauhanhäiritsemisestä ja olin määrätty kolmeksi tunniksi polvilleni lattialle. Opettajalla oli vieraita, joiden kanssa hän juopotteli ja unohti minut kokonaan. Olin polvillani kovalla lattialla koko yön, kunnes voimani loppuivat ja lienen siihen nukahtanut. En ollut tästä rangaistuksesta uskaltanut kotona mitään kertoa, mutta vanhempani olivat siitä kuulleet muualta ja sain heiltä nuhteita, että olin opettajani julmuudesta vaiennut. Täten olin tullut kaksinverroin syylliseksi.

Uskontoa opetti meille kirkkoherra. Hän oli vielä ankarampi mies kuin opettajamme. Hän kulki luo-

kassa keppi kädessä, ja oppilas, joka osasi läksynsä huonosti, sai tehdä sen tuttavuutta.

Kerran tuli kouluumme tarkastaja, joka majaili matkustajakodissa. Hänen luokseen oppilaat iltapäivällä päättivät lähteä valittamaan opettajiensa julmuutta. Mutta tästä valituksesta ei koitunut hyvää; seuraavana päivänä saimme kaikki rangaistukseksi olla kolme tuntia polvillamme.

Opettajat eivät juuri opettajatehtävistään huolehtineet, olipa kirkkoherra kerrankin kaksi kuukautta kokonaan koululla käymättä. Toinen opettaja kuitenkin piti koulua joka päivä ja oli kaikin puolin hillitympi luonteeltaan.

Huolimatta siitä, että syrjääniläisillä lapsilla on palava halu oppia, joten he eivät kammoksu oppimista vieraallakaan kielellä, pakotti opettajien julmuus ja kykenemättömyys monen opintietä taivaltamaan alkaneen opintonsa lopettamaan. Näin nämä lapset joutuivat sitten ilman opetusta kasvamaan. Kotsevin kouluun, jossa minä kävin, ilmoittautui aina syksyisin 30—40 lasta oppilaiksi, mutta keväällä näistä tavallisesti oli jäljellä vain 10—12 oppilasta.

Minulla oli kuitenkin niin voimakas halu oppimiseen ja sitkeä luonto, että kaikista kidutuksista huolimatta kävin koulun läpi kolmessa vuodessa ja sain todistuksen jatkaakseni, jos haluaisin, ylemmässä koulussa.

YLEMMÄSSÄ KANSAKOULUSSA.

Minulla oli halu jatkaa opintojani, mutta lähin ylempi kansakoulu oli 25 km:n päässä kylästämme, aika kaukana siis.

Syksyllä, ensimäisenä päivänä syyskuuta, sen jälkeen kun olin keväällä päättänyt alakansakoulun, isäni vielä minun sängyssä ollessani sanoi:

»Jos aiot lähteä lukujasi jatkamaan, niin menepä hakemaan hevoset laitumelta, niin lähdemme Jurlan kylään.»

Kiireesti hyppäsin sängystäni ja pukeuduin, ja pianpa olivat hevoset kotona. Illalla olin sitten jo Jurlan ylemmän kansakoulun oppilas kaukana rakkaista omaisistani vieraiden keskellä.

Opettajana oli tässä koulussa vanha, harmaapartainen, kaljupäinen vanhus, joka oli aikoinaan opiskellut Kasanin opettaja-instituutissa sekä saavuttanut myöhemmin »kolleginasessorin» arvon. Aikaisemmin hän oli ollut lukion opettajana, mutta kun hänellä oli kova halu viinan käyttämiseen ja juopotteluun, oli hänet siirretty Jurlan kouluun. Täälläkään hän ei tahtonut luopua viinasta, ja siksi hänen palkkansa riitti aina vain kuukauden ensimäiseksi viikoksi.

Suurin osa tämänkin koulun oppilaista asui koululla yhdessä huoneessa, samoinkuin Kotsevin alakansakoulullakin. Usein tuli opettajamme päihtyneenä asuinhuoneeseemme ja määräsi oppilaat aina laulamaan seuraavia kahta säkeistöä:

»Oi, me istumme ja juttelemme ja kaalia
syömme,
Menemme kauemmaksi ja katselemme,
kuinka hyvästi me syömme»,

tai

»Papilla oli koira,
pappi rakasti koiraansa,
koira söi lihapalan.
Pappi surmasi koiransa,
surmasi, hautasi maahan
ja haudalle kirjoitti:
Papilla oli koira j.n.e.»

Me lauloimme ja nauroimme opettajan meitä innostaessa selityksillään, että nämä ovat pääkaupungin lauluja, joita laulettiin Pietarissa ja Moskovassa. Muuten hän oli kyllä hyvä opettaja. Jokainen tunti, jonka hän selvänä ollen koulussa opetti, antoi meille paljon. Olin koulussa hyvin hiljainen ja ahkera saavuttaen siten opettajani kiintymyksen. Usein hän taputti minua olalle sanoen:

»Sinä olet kerrassaan hyvä poika. En sinua kahteenkaan unkarilaiseen vaihtaisi.»

Mutta muuten itse opettaja usein maantiede- ja historiantunneilla joutui selittämään, kuinka unkarilaiset ovat pahoja. Heidän sortonsa alaisina on »meidän» slaavilaisia heimojamme, jotka täytyisi saada vapautetuiksi. Ja aina hän asettui erittäin vihamieliselle kannalle unkarilaisten suhteen. Vaikkakin opettajamme mieliala oli minulle silloin kovin epäselvä, olin kuitenkin jo saanut käsityksen, osin lukemalla,

osin aavistuksena, että unkarilaiset olivat syrjääneille sukua, ja sydämessäni olin ylpeä siitä, että he olivat niin voimakasta kansaa.

Lukukauden päättyessä keväällä opettajamme oli aina valmis kehottamaan oppilaitaan jatkamaan opiskelua, selittäen mikä opisto millekin alalle aikovalle olisi paras: ken haluaa opettajaksi, menköön jatkamaan Kasanin, Blagovetshenskin ja Birskin seminaareihin, ken tahtoo tulla agronoomiksi, menköön Krasnoufimskin maatalouskouluun, ken tahtoo tulla valtion virkamieheksi, menköön Permin lukioon. Lisäksi hän opasteli matkalle lähteviä aina sen mukaan, minne kukin aikoi, tehden selkoa matkan kustannuksista sekä kuinka paljon varoja mikin oppilaitos opiskelijaltaan vaati.

SEMINAARI.

Suoritettuani kaksivuotisen kurssin ylemmässä kansakoulussa, lähetin hakemukseni kesäkuussa Birskin opettajaseminaariin ja saatuani kutsun läksin elokuun alussa sinne matkalle. Matkaa oli yli 1000 km. 70 km. saattoi isäni minua hevosella, 95 km. sain astua jalan ja sitten loppumatkan matkustin laivalla Kama- ja Biela-jokia pitkin. Elokuun keskivaiheilla olin sitten suorittanut jo pääsytutkinnon seminaariin ja tullut oppilaitokseen hyväksytyksi.

Birsk on pieni kaupunki, joka sijaitsee Biela-joen rannalla. Sen asujamistoon kuuluu pääasiallisesti venäläisiä, mutta kaupungin ympäristössä asuu tsheremissejä ja tataareja. Seminaari sijaitsi vanhan

naisluostarin rakennuksissa. Päärakennus oli kolmikerroksinen, sen alakerrassa oli keittiö ja ruokasali, toisessa kerroksessa olivat luokkahuoneet, kirjasto sekä johtajan asunto, kolmannessa kerroksessa juhlasali, kokeiluhuoneet sekä kasvattajain huoneet ja oppilasten makuuhuoneet. Seminaari oli suljettu oppilaitos. Koululle kuului vielä suuri maa-ala: pitkä, leveä piha, missä oli seminaarin kirkko, taloudenhoitajan asuinrakennus, kaikki ulkohuonerakennukset ja vajat sekä suuri puutarha, jossa oli sekä hedelmätarha että koristekasvitarha. Tätä pidettiin kauneimpana koko Uralin seuduilla ja se oli saanut monet kunniakirjat ja mitalit.

Opettajia varten ei ollut asuntoja, joten he asuivat kaupungilla. Birskin seminaari oli, kuten mainittu, suljettu oppilaitos, eikä oppilaita päästetty kaupungille kuin kolmena tuntina viikossa. Tämä tuntui oppilaista kovin raskaalta, sillä he olivat aivan erotetut muusta maailmasta, eivät tienneet mitään muuta seminaarin ulkopuolelta kuin mitä opettajat tunneilla opettivat. Seminaari oli perustettu pääasiallisesti vierasheimolaisia varten, ja siellä opiskelikin tsheremisseja, votjakkeja, syrjäänejä, mordvalaisia, tataareja, bashkiireja, tshuvasseja, mutta vain vähemmässä määrässä venäläisiä. Seminaariin pyrkijöitä oli aina paljon. Jokaisen lukuvuoden alkaessa oli heidän lukumääränsä 100—200, mutta seminaariin otettiin vain 20—25 oppilasta kerrallaan. Oppilaille oli täysihoito ja opetus vapaa, mutta vaadittiin heiltä tästä korvaukseksi kuuden vuoden sitoumus toimia opettajana siellä, minne heidät määrättiin; myö-

hemmin sai myös itse toivoa, minne halusi tulla opettajaksi. Jos opettajaseminaarin suorittanut ei tätä sitoumusta noudattanut, vaan halusi muuttaa toisille toimialoille, täytyi hänen korvata valtiolle kaikki tuottamansa kustannukset opintoajaltaan.

Paitsi tavallisia lukuaineita opetettiin vielä viulunsoittoa, käsitöitä, mehiläishoitoa ja maataloutta. Kesällä suorittivat oppilaat kaikki seminaarin mailla toimitettavat maatalous- y.m. työt harjoittelijoina. Seminaarille kuului vielä n. 3 ha:n suuruinen taimisto ja 20 ha peltoa kaupungin ulkopuolella. Puutarhassa ja taimistossa suorittivat oppilaat kaikki työt. Erittäin paljon työtä oli taimistossa, jossa joka vuosi kasvatettiin tuhansittain puita myytäväksi.

Seminaarin opettajakunta oli kokonaan tsaarin hallituksen kannattajia ja pyrkimyksiltään täysin panslaavilaisuuden ajajia. Opettajistossa oli yksi opettaja sekä yksi kasvattaja tsheremissejä, mutta hekin olivat täysin venäläisten vaikutuksen alaisia. Kuitenkin venäläisten opettajien joukossa oli yksi, joka oli vierasheimolaisten oppilaiden tosiystävä. Hän kuului sosialivallankumoukselliseen puolueeseen ja oli piirustuksen ja kaunokirjoituksen opettaja. Viimeisen lukukautemme loppupuolella hän piti meille salaisia esitelmiä sosialismista, työväenpyrkimyksistä ja vierasheimolaisista, selittäen, mikä oli syynä Stenka Rasinin, Emelka Pugathsevin y.m. kapinoihin, joita monarkistit nimittivät rosvokapinoiksi. Ja täytyy tunnustaa, että hänen onnistui täydellisesti kääntää meidän katsantokantamme päinvastaiseksi sille, mitä muun opettajakunnan nelivuotinen kasvatustyö oli tarkoittanut.

KANSAKOULUNOPETTAJANA.

Kesäkuun alkupuolella v. 1900 sain päästötodistuksen seminaarista ja heitettyäni nyt 20-vuotiaana hyvästit opettajille ja tovereille, joiden kanssa olin neljä vuotta viettänyt seminaarin seinien sisällä, jouduin Uralin kauneimpana vuodenaikana muutamien seminaaritoverieni kanssa laivalla matkaamaan kotiseutujani kohti. Keskipäivällä läksi linjalla Ufa—Kasan matkustajaliikettä välittävä pieni höyrylaiva Birskin satamasta länttä kohti täynnä kaiken säätyisiä matkustajia monista eri kansallisuuksista. Päivä oli kovin kuuma, aurinko poltti armottomasti, hiljainen tuulenhenki liikutteli puiden lehtiä ja taivutteli kukkasia äärettömän laajoilla Biela-joen äyräsniityillä laivan kulkiessa jokea pitkin alaspäin. Vähitellen häipyi kaupunki näkymättömiin. Sinne jäi seminaari, sinne jäivät opettajat ja toverit, sinne jäivät neljän vuoden nuoruuden kokemukset iloineen ja suruineen... Laiva liukui yhä eteenpäin, minä matkustin siinä kotia kohti, rakkaille lapsuustanhuvilleni alkaakseni uutta elämää...

Biela-joen eri laitureihin jäivät muassa olleet opintotoverini, tsheremissit, tataarit y.m., matkatakseen kotiseuduilleen omille työmailleen itsekukin, ja niin vähitellen tulin erotetuksi rakkaista opintotovereista, joiden kanssa vuosien varrella oli veljiksi tultu ja joista erotessa emme aavistaneet, että viimeistä kertaa yhdessä olimme ja ystävinä toistemme käsiä puristelimme.

Kama-joen ensimäisellä laiturilla siirryin toiseen

laivaan, joka kulki Rybinskistä Permiin. Runsasvetisen Kaman mustat aallot virtasivat voimakkaasti laivaamme vastaan hidastuttaen sen kulkua. Viidentenä päivänä Birskistä lähtöni jälkeen laiva oli saapunut kotini lähimpään laituriin, Poshvaan, josta kotiini on 165 km. Jätin laivan ja istuuduin rattaille lopputaivalta alkaakseni kyytimiehenäni syrjääni Solekamskin kihlakunnasta. Keskustelimme taas syrjäänien omalla kielellä, kielellä, joka herätti kaikki kotoiset tunteet sydämessä väräjämään ja jota en koko opisto-aikanani ollut uskaltanut kuin yksinäisinä, hiljaisina hetkinä ajatella.

Tuloni oli kotolaisilleni iloinen yllätys. Varsinkin äiti itki ilosta, kertoen samalla että Birskissä oloni aikana etenkin ensi vuosina oli hän monet kerrat ikävästä itkenyt. Samoin isäni kertoi, kun hän minut saatettuaan Birskiin nuo 70 km. oli paluumatkalla itkenyt, ettei hän enää uskonut saavansa minua koskaan nähdä.

Syksyllä sain opettajatoimen vasta-alkavassa uudessa koulussa 20 km:n päässä kodistani Pistokin kylässä, jossa oli noin sata taloa. Koulu sijaitsi vuokrahuoneistossa ja oli pieni. Lokakuun alkuun oli kaikki opetusvälineet saatu hankituksi ja opetus voitiin alkaa. Kahden viikon perästä oli oppilaita jo 54. Luokkahuone oli täynnä lapsia. Kaikki tahtoivat innokkaasti päästä oppimaan, kaikki odottivat minulta ohjausta ja tietoja, intoa palaen seurasivat heidän katseensa minua, koettaen ihan ilmeisiini syöpyen imeä ajatukseni itseensä, ettei pieninkään tiedonmurunen hukkaan joutuisi. Täten käytännössä

omakohtaisesti ensi kerran syvällisemmin huomasin sen kirouksen ja onnettomuuden syvyyden, joka on painamassa suurempien kansojen mielivaltaan joutuneita pienempiä kansoja. Pienet, viattomat lapset tulevat opinhaluisina tietoja omasta koulustaan saamaan, ja siellä heille tarjotaan opetusta vieraalla, heille oudolla, käsittämättömällä kielellä. Minä olen heidän opettajansa, kykenen antamaan heille opetusta heidän omalla äidinkielellään, mutta sitä on kielletty käyttämästä apukielenäkään opetuksessa, on määrätty puhumaan yksinomaan venäjän kieltä. Minuun se koski kipeästi, kyyneleet tahtoivat väkisin silmistä vuotaa. Miksikä niin on? Olen turhaan itseltäni tätä kysynyt, vastausta löytämättä. Oppilaanikin kerran huomasivat suruni ja kyyneleeni. Tämä ujostutti minua, pakenin luokkataulun taakse ja annoin vapaasti kyyneltenі virrata.

Pian kouluhallitus alkoi minua vainota. Tarkastaja, Tsetverikov, joka oli täysi venäläinen, kielsi minua jyrkästi syrjääninkieltä käyttämästä. Hän esiintyi syrjäänien vannoutuneena vihollisena. Tähän minä en voinut suostua, ja niin meidän välimme muuttuivat riitaisiksi. Kerran lähtiessään koulustani hän sanoi aivan avoimesti, että syrjäänien kansa on pieni, ilman omaa uskontoa ja kulttuuria, heillä ei ole mitään, joka voisi ylläpitää heidän omaa kansallisuuttaan, lisäten vielä, että pian kyllä kaikki syrjäänit venäläistyvät.

»Tämä ei ole totta», vastasin. »Syrjäänien kansa oli suuri, mutta venäläiset ovat sen hirveästi tuhonneet, teurastaen ja nälällä tappaen. Syrjääneillä

oli kuuluisa kulttuuri, joka historiassa on tunnettu Permin kulttuurin nimellä, mutta venäläiset ovat senkin hävittäneet. Syrjäänit ovat kuitenkin vielä voimakas ja terve kansa, he eivät koskaan sulaudu venäläisiin.»

— »Asetamme jokaiseen syrjääniläiseen taloon poliisin ja pakotamme asukkaat puhumaan venättä», sanoi tarkastaja.

»Asettakaa, jos teillä on voimia ja jos poliiseja riittää», vastasin minä.

VAINOAMINEN.

Odottamatta saapui tämän jälkeen syksyllä 1907 nimismies poliisijoukon kanssa kotiini kotitarkastusta pitämään. Kaikkialla panivat poliisit tarkastuksen toimeen, mylläten jokaisen paikan, lukien ja tutkien jokaisen kirjelapun ja käsikirjoituspalasen, löytämättä kuitenkaan mitään, joka olisi ollut poliittisesti vaarallista ja antanut aihetta vangitsemiseen. Otettiin kuitenkin takavarikkoon yksi käsikirjoitus ja kolme pientä kirjasta: Tolstoin: Miksi on näin?, Sosialivallankumouksellisen puolueen toimituksia: Maakysymys Venäjällä, kolmannen kirjasen nimeä en muista. Käsikirjoitus sisälsi puheen, jonka olin pitänyt pitäjänkokouksessa silloin, kun minut valittiin pitäjän valitsijamieheksi valitsemaan edustajaa II:een Venäjän valtakunnan duumaan. Nimismies pyysi anteeksi ja läksi pois.

Kun tarkastus ei johtanut toivottuihin tuloksiin,

vaan huomattiin, etten ottanut osaa mihinkään luvattomaan politiikkaan, ryhdyttiin minua vastaan toisiin toimenpiteisiin, että minut voitaisiin opettajatoimestani poistaa. Syksyllä 1908 minulle ja eräälle toiselle syrjääniläiselle opettajatoverilleni ilmoitettiin Permin kuvernementin kuvernöörin käskystä, ettemme olleet sopivat opettajiksi kotiseuduillemme. Se merkitsi myös, ettemme olleet sopivat opettajiksi koko Venäjän valtakunnassa. Ja niin olin kahdeksanvuotisesta opettajatoimestani saanut tavallisen venäläisen kiitoksen palkkioksi. Minua vainottiin ainoastaan siitä syystä, etten ollut venäläinen, vaan syrjääni. Tässä »epäonnistumisessani» olen itseäni lohduttanut sillä, etten ollut ensimäinen enkä viimeinen sorrettujen joukossa.

MAANMITTARINA.

Koetin sitten saada Permin kuvernementin kuvernööriltä selitystä, miksi olin opettajatoimestani erotettu ja miksi minua siis pidettiin sopimattomana opettajana, mutta minua ei otettu vastaan. Kuitenkin suvaitsi kuvernöörin sihteeri minulle lausua: »Olkaa hyvillänne, ettei teitä lähetetty Siperiaan.»

Oli selvä, että opettajatoimi samoinkuin kaikkinaiset alat Venäjän valtion virkamiehenä olivat tämän jälkeen toistaiseksi minulta suljetut. Yksityisten palvelukseen Venäjällä en halunnut mennä, ja siksipä jäin kotikylääni maanviljelystä kotitalossani harjoittamaan. Mutta pian tunsin kuitenkin kaipausta

päästä täältä minulle rakkaaksi käyneeseen valistustyöhön.

Tähän aikaan ilmestyi Stolypinin maareformilaki. Se oli talonpojille kaikinpuolin suotuisa, ja kilvan he halusivat päästä sen tarjoamista eduista osallisiksi. Tästä syystä hallitus tarvitsi tämän jälkeen kymmeniätuhansia maanmittareita maanjakoja toimittamaan. Minäkin jouduin v. 1912 näin ollen maanmittariksi.

Stolypinin maareformilaki oli saatu aikaan vuoden 1905 talonpoikien maakapinan johdosta. Tämä talonpoikien kapina oli johtunut heidän maattomuudestaan tai paremmin sanoen: talonpoikien huonosta taloudellisesta asemasta. Talonpoika köyhtyi, ei vain maanpuutteesta, vaan siitä syystä, että hänen maansa oli todellisuudessa kunnan omaisuutta, joka oli hänen hallittavakseen joutunut useina pieninä toisistaan erillisinä sarkoina. Mutta hänen köyhtymisensä johtui suurelta osalta hänen omasta kehittymättömyydestään ja sivistymättömyydestään.

Aleksanteri II:n maareformilaki oli aikoinaan talonpoikien asemaa parantanut ja antanut kansalle tilaisuuden nopeaan lisääntymiseen, sillä sen mukaan voi jokainen nuorukainen saada maata ja 18-vuotiaana perustaa oman kodin. Mutta tämän nopean lisääntymisen johdosta oli sitten maa pirstoutunut pieniksi viljelyspalstoiksi, joten sen viljeleminen alkoi sittemmin tuottaa talonpojille mitättömiä tuloja, jopa usein tappioitakin. Siksi olikin tämä laki jo käytäntöön sopimaton ja vanhentunut. Ja sen pahimpia varjopuolia käytännössä oli

juuri se, että viljelysmaat olivat pirstoutuneet pieniksi palstoiksi, joita joutui samalle omistajalle aivan kyläkuntien eri kulmilta. Ilmestyipä sellaisiakin talonpoikia, jotka omistivat 3—4 ha maata, joka oli hajoitettu kolmeen- tai neljäänkymmeneen eri paikkaan kylän ympärillä, ja eri sarkojen välillä oli kilometrittäin matkaa. Oli sellaisiakin sarkoja, joiden leveys oli 2 ja 3 metriä ja pituus 200 jopa 400:kin metriä, ja sarkojen välillä olivat taas rajoina kyntämättömät maakaistaleet, jotka eivät tuottaneet minkäänlaista hyötyä. Olipa näiden rajakaistojen pinta-ala paikoittain 5, jopa 10 % koko viljellystä maasta. Suurin osa talonpoikien työajasta kului maanmuokkauksen ja viljankorjuun aikana kulkemiseen eri sarkapaloilta toisille. Sen lisäksi jokaisen talonpojan taloudellinen menestys riippui myös suurelta osaltaan koko kunnan talouden menestyksestä. Esitetyistä syistä Venäjän talonpoika köyhtyi köyhtymistään. Hallituksen täytyikin kohta tulla talonpoikia auttamaan.

Talonpoikien taloudelliseen nostamiseen oli vain kaksi keinoa: jättää voimaan Aleksanteri II:n maareformilaki ja antaa talonpojille lisämaata valtion omista tai suur-maanomistajien maista, mitä kansa vaatikin hallitukselta hyvin tarmokkaasti, tai muuttaa Aleksanteri II:n maaomistuslaki kokonaan ja jakaa kunnan maa talonpojille yksityiseksi omaisuudeksi. Hallitus otti käytäntöön jälkimäisen keinon: se ei tahtonut antaa talonpojille valtion omasta eikä suur-maanomistajien maasta, vaan rupesi järjestelemään uudelleen talonpojille kuuluvaa maaomai-

suutta, muodostaen pikkutiloja, jolloin sama omistaja sai viljelys- ja laidunmaansa yhteen tai korkeintaan kahteen palstaan. Talonpojat tarttuivat tämän lain suomaan etuun kuin nälkäinen leipäpalaan.

Koko Venäjän suuressa valtakunnassa olivat nyt maanmittarit joutuneet kiireiseen työhön maatilojen järjestelyssä, ja tämä työ näytti niin suunnattomalta, ettei sen lopusta vielä pitkiin aikoihin ollut mitään tietoa. Talonpojat odottivat kuumeisella innolla saavansa maansa järjestetyksi yksityisomaisuudekseen. Niin olin minäkin joutunut maanmittariksi päästen taasen kunnalliseen luottamustoimeen kotiseudullani.

SOTA ON JULISTETTU.

Mutta onnettomuus seurasi minua tässäkin toimessa. Kesällä v. 1914 olin kiireellisessä maanmittaustyössä neljän toverini kanssa Vorobjevin syrjääniläisessä kylässä jakamassa 3340 hehtaarin suuruista maata talonpojille yksityisomaisuudeksi heidän uteliaana kärsivällisesti odottaessaan työmme tuloksia. Heinäkuun 19 p:nä saapui odottamatta tieto, että sota oli julistettu Saksaa ja Itävalta-Unkaria vastaan. Kaikki ennen sotaväessä palvelleet, nykyiset reservimiehet, saivat määräyksen kolmen vuorokauden sisällä ilmoittautua kutsuntapiirin päälliköille. Tämän jälkeen määrättiin aina pienien väliaikojen perästä uusia ja uusia mobilisointeja, jolloin joukkoihin otettiin sellaisetkin miehet, jotka eivät olleet ennen olleet sotaväessä, aina 48. ikävuoteen saakka, samoin kaikki 21, 20, 19 ja

18 vuoden ikäiset nuorukaiset joutuivat vähitellen rekryyteiksi. Vuoden 1914 joulukuun alkuun oli jo enemmän kuin puolet terveestä miehisestä maalaisväestöstä otettu sotaväkeen. Tuskin olimme ehtineet saada työalueemme kartoitetuksi ja alkaneet työmaallamme maita jakaa, kun meille tuli työväestä puute. Reippaiden, työhön tottuneiden apulaistemme sijasta täytyi meidän apureinamme alkaa käyttää miehiään ja poikiaan surevia äitejä ja muitakin naisia, jotka eivät olleet tottuneet kirveen käyttöön ja tällaisiin ulkotöihin, samoinkuin vanhuksia, jotka eivät myös paljoa jaksaneet, joten työmme suuressa määrin hidastui. Myös tuli mobilisoiduksi eräs maanmittari-työtoverini, syrjääniläinen nuorukainen Solekamskin kihlakunnasta.

Maalla huomasi raskaan mielialan. Kyyneleitä ja huokailevia ihmisiä tapasi kaikkialla, maatyöt jäivät tekemättä työväen puutteessa.

Meidän onnistui kuitenkin saada työmme loppuun suoritetuksi marraskuun 1 päivään, ja me läksimme Permin kaupunkiin, jonne talveksi aina Permin kuvernementin maanmittarit kokoontuivat piirustustöitä varten. Permin kaupunki oli saanut aivan toisen leiman sodan vuoksi. Kaikki kasarmit, valtion muutkin rakennukset ja monet yksityisetkin talot olivat täynnä majailevia, rintamalle lähetettäviä tai sieltä haavoittuneina palaavia sotilaita. Useissa taloissa liehui Punaisen Ristin lippu katolla, osoittaen ne muutetun sairaaloiksi. Kaupungin ulkopuolella olevilla kentillä ja metsissä, kaupungin kaduilla ja toreilla opetettiin mobilisoidulle sotaväelle sotataitoa.

Kaikkialla oli vain sotamiehiä ja sotamiehiä. Klo 8:sta aamulla klo 8:aan illalla kuului jokaiselta kaupungin kolkalta: »Yks, kaks, kolme, yks, kaks, kolme, neljä! Asento! Terve, pojat! Terve, Teidän Ylhäisyytenne!» Varhaisesta aamusta kuultiin myöskin sähkösanomapoikien huutavan kaupungilla: »Sähkösanoma rintamalta! Menestystä rintamalla! Tuhansia vihollisia vangittu. Kaupunkeja ja kyliä valloitettu.» Sanomalehdet olivat täynnä kiihoituskirjoituksia. Nuoriso oli innostunut sotaan. Suurin joukoin se kulki pitkin katuja useinkin lippuja ja tsaari Nikolai II:n kuvaa kantaen torvisoittokunnan soittaessa ja joukon keisarihymniä laulaessa. Upseereille yleensä kaikkialla osoitettiin kunnioitusta, heille kaduilla hurrattiin, jopa heitä käsin kannettiin. Kaikkialla kuului: »Venäjän valtakunta Välimereen saakka, Konstantinopoli meille! Rauha Wilhelmin haudalla ja Berliinin raunioilla!» Venäjä oli nouseva maailman vallaksi. Ei tässä humussa työ valtion virkamiehille tahtonut maistaa. Maanmittarit esim., joiden työaika oli talvella määrätty neljäksi tunniksi, klo 10:stä klo 2:een, saapuivat toimeensa klo 11 tai $^1/_2$ 12 ja menivät pois klo 12 tai 1.

Selvää oli, että sotakannalla olivat vain kaupungit, mutta ei maaseutu. — Kaupungit iloitsivat, maaseutu itki.

SOTAMIEHENÄ.

Lähestyi kevät v. 1915. Maanmittarijoukkueet alkoivat taas valmistautua lähtemään työhönsä maalle. Varastosta otettiin maanmittauskoneet ja muut

työssä tarvittavat kapineet, valtionpankista tarverahat, ja kaikki oli valmiina lähtöä varten. Silloin tulikin määräys, että liikekannalle asetetaan nyt ikäluokka 35—38. Olin 35-vuotias. Täytyi antaa takaisin maanmittauskoneet ja saadut tarvikerahat, toivottaa tovereille menestystä työssä ja sanoa hyvästit heille ja tälle toimialalle. Sitten oli mentävä kutsuntatoimistoon ilmoittautumaan rekisteröintiä varten. Kun saavuin sinne, oli siellä jo tuhansia mobilisoituja, joten oli rauhassa jonotettava vuoroaan...

Huhtikuun 10 päivänä olin jo sotapalveluksessa, matkalla Permistä Omskin kaupunkiin härkävaunussa. Joukossamme oli 700 miestä, jotka olivat lähetetyt Omskiin harjoittelemaan sotataitoa. Alussa olin harmistunut siitä, että meidät niin huonossa vaunussa lähetettiin matkalle, mutta pian harmini haihtui ja totuin tilanteeseen toisten kohtalotoverieni kanssa. Muassamme oli m.m. Permin lukion opettaja, iloinen ja vilkas täys-venäläinen, joka matkaamme hauskuutti ainaisella laulamisella ja voitokkaan rauhan rakentamisella Saksan ja Itävallan raunioille. Vaunussamme oli myös eräs moskovalainen työläinen, sotilaskarkuri, jonka oli onnistunut Permistä saada pullo hajuvettä ja samoin pullo mustaa lakkaa. Näitä hän joi — Venäjällähän oli sodan julistamisen jälkeen suljettu kaikki väkijuomakaupat, mutta viinan puute korvattiin kaikilla mahdollisilla aineilla — päihtyen niistä ja ryhtyen sitten laulelemaan kaikki mahdollisia lauluja. Väliin hän huusi kaikin voimin ja kertoili kuinka hän pettää päällystöään kulkien kaupungista kaupunkiin hakien omaa rykmenttiään,

joutumatta sinne koskaan tai löytämättä sitä, sillä tahallisesti hän lähtee eväineen aina väärään suuntaan, eikä sinne, minne hänet määrätään matkustamaan. Niin nytkin, sen sijaan että hänen olisi pitänyt matkustaa Vjatkaan, jonne Permin piirikunnan päällikkö oli hänet lähettänyt, hän matkustaakin Omskiin. Hän puhui: »Rintamalle en koskaan mene, en ole niin tyhmä. Mistä syystä taistelisin saksalaisia vastaan, olen proletääri, en omista mitään omaisuutta. Taistelkoot rikkaat. Valloittakoot saksalaiset koko Venäjän. Se on minulle aivan samantekevä. Silloin ehkä kuitenkin Venäjällekin tulee parempi järjestys.»

Seuraavana päivänä, pysähtyessämme Jekaterinburgin asemalle, saapui rintamalta päin juna, joka vei saksalaisia sotavankeja Siperiaan. Läksin katsomaan heitä. Erään vankivaunun ulkopuolella seisoi kolme siististi puettua surullisen näköistä upseeria keskustellen keski-ikäisen naishenkilön kanssa saksaksi. Tämän huomasi poliisi, lähestyi ryhmää ja löi nyrkillään naista niskaan, huutaen ja haukkuen mitä kamalimmin, tempasi miekkansa ja ajoi upseerit pois, jotka kiireen kaupalla juoksivat omaan vaunuunsa.

Pian kiidätti junamme meidät Uralin talviunessaan uinuvan synkän juhlallisen metsäseudun läpi itää kohti, ja matkamme suuntautui sitten autioita, kolkkoja aroja kohti, missä vain siellä täällä jokunen lehdetön, pienempi koivikko kohousi. Joskus kulki matkamme hiiltynyttä aroa pitkin, jossa kevätpalo oli kaiken mustaksi muuttanut. Nämä arot kasvavat kesällä runsaasti rehevää, paikottain toista metriä pitkää ruohoa, joka jää sitten talven tullen

lumen alle kuihtumaan, muodostaen paksun, kuivuneen ruohokerroksen maanpinnalle. Kevään tullen, jos tällaiselle arolle tulikipinä junan piipusta tai muuten sattuu joutumaan, sytyttää se useinkin kymmenien kilometrien laajuisen tulimeren, joka tuulen vaikutuksesta kiitää vinhaa vauhtia eteenpäin hävittävänä kulona puhdistaen maan pinnan.

Omskiin tulimme yöllä. Se on suurin Siperian kaupunki, jossa on yli 100,000 asukasta ja kaiken kaikkiaan yksi kivetty katu. Ja siksipä kaupungissa onkin keväisin ja syksyisin kauhean likaista, katujen yli kulkeminen tuntuu mahdottomalta, rattaat vajoovat akseliaan myöten lokaan, samoin hevoset vatsaan saakka. Kesällä taas vallitsee kauhea tomu.

Jouduimme vihdoin Omskin kasarmiin. Rakennukset olivat punaisia tiilirakennuksia pienine ikkunoineen, muistuttaen täydellisesti vankiloita. Vähän matkaa näistä törröttivät vaaleat, yksikerroksiset rakennukset, jotka ovat vanhaan linnaan kuuluvia. Siellä täällä näkyi myöskin luhistuneiden rakennusten seinien jätteitä ja pystyssä törröttäviä porttien pieliä. Muistaakseni perustettiin tämä linna puolitoista vuosisataa sitten. Siihen aikaan olivat pääasiallisesti kirkiisit olleet täällä asujamistona ja tämän seudun isäntinä, ja heidän hyökkäyksiään vastaan oli Omskin linna rakennettu turvapaikaksi venäläisille sotilaille ja vallanpitäjille.

Pian linnan pihalle ilmestyi nuori, kiiltäväpolettinen vänrikki miekka ja revolveri vyöllä, järjesti meidät luettelojen mukaan eri komppanioihin, ja sitten meidät vietiin tuleviin kasarmiasuntoihimme. Komp-

paniassa, johon jouduin, sattui olemaan hyvät upseerit samoinkuin aliupseeritkin, kaikki ukrainalaisia. Sen sijaan vääpeli, joka oli venäläinen, oli kuin paholainen. Kaikki häntä vihasivat ja pilkkasivat, tietysti samalla pelätenkin. Hän oli keskikokoinen, vähän kumaraselkäinen, ruskeaviiksinen, teerenpilkkuinen ja rokonarpinen mies. Palveluksessa hän oli vapaaehtoisena. Uskollisesta ja ahkerasta palveluksestaan hän oli hallitukselta saanut palkkiona 1000 ruplaa kullassa, ja nykyisena palkkana hänellä oli 35 ruplaa kuukaudessa ja täysi ylöspito. Tämän lisäksi hänellä oli tuloja siten, että sotilaat, jotka eivät tahtoneet lähteä rintamalle, maksoivat hänelle lahjuksia varallisuutensa mukaan kymmenestä ruplasta tuhanteen ruplaan saakka, ja vääpeli järjesteli asiat niin, että he saivat jäädä rintamalle matkaamatta. Erittäin runsaita tuloja hän sai rikkailta juutalaisilta, joita hän lahjuksia vastaan määräsi palvelukseen keittiöihin, leipomoihin, varastoihin, sairaaloihin j.n.e.

Sivistyneet sotilaat eivät olleet hänen suosiossaan. Heitä hän ivaili, jos he hänen komppaniaansa joutuivat, ja pienimmistäkin asioista haukkui niinkuin vain venäjän kielellä osataan, antoi rangaistuksia aivan mielivaltaisesti ja teki elämän heille helvetiksi.

Muistan erään tapauksen, jolloin tämä vääpeli oli maksamassa palkkoja sotamiehille ja minäkin odotettuani jonossa vuoroani jouduin hänen eteensä, kuittasin palkkani vääpelin antaessa minulle sotilaan kuukauden palkkana 45 kopekkaa. Jäin hetkiseksi mietteisiini, ajatuksiini välähti, että edellisessä kuussa

olin virkamiehenä nostanut 70 ruplaa ja nyt vain nämä vaivaiset 45 kopekkaa. Mutta tämä unelmani haihtui heti. En ollut niin pian ehtinyt saamastani palkasta kiittää ja vääpeli raivosi nyt tuossa minulle pauhaten kuin villi sylen roiskuessa suusta. »Oletko äitisi luona vai sotamiehenäkö? Mitä tehdään, kun keisarilta saadaan armonosoitus?» Samalla hän määräsi joukkuepäällikölle, että tämän tulee pitää huoli, että siitä rangaistukseksi saan seistä kolme tuntia kivääri olalla. Saatuani tilaisuuden hänen raivoltaan, kiitin sotilassääntöjen mukaan ja poistuin.

Rykmenttiin kuului entuudestaan Varsovan kuvernementistä kotoisin olevia puolalaisia 19-vuotiaita nuorukaisia, joita oli harjoitettu kuusi viikkoa ja jotka olivat jo valmiit rintamalle lähetettäväksi. Täällä kasarmissa heidän keskuudessaan sain tilaisuuden tutustua Puolan nuorukaisten kehitykseen ja heidän kauttaan Puolan kansallisiin pyrkimyksiin. Ensimäisen kerran pääsin keskusteluun heidän kanssaan huomatessani erään puolalaisen nuorukaisen ajatuksissaan yksin kasarmin pihalla kävelevän. Menin hänen luokseen, esitin itseni ja selitin, etten ole venäläinen vaan syrjääni, sekä aloin sitten kysellä Puolan kansasta ja sen oloista. Nuorukainen aivan kuin heräsi, innostui pian kertomaan maansa entisestä historiasta ja nykyisistä oloista kotimaassaan. »Jos pääsisimme itsenäiseksi kansaksi», hän huomautti, »voisimme olla yhtä voimakas ja mahtava kuin Saksa.» Kun muut sotamiehet huomasivat, että pihalla yhdessä seisoimme vilkkaasti keskustellen, alkoi heitä kokoontua ympärillemme, joten meidän oli lopetettava keskus-

telumme. Muutama päivä tämän jälkeen lähetettiin nämä puolalaiset rintamalle. Myöhemmin seurustellessani kaupungissa tapaamieni puolalaisten kanssa sain kuulla m.m., että viimeisen Puolan kapinan jälkeen oli Omskiin tuotu paljon puolalaisia karkoitettuja ja hirtetty heitä siellä 18,000 henkeä.

Rintamalle lähetettyjen puolalaisten sijaan tuotiin rykmenttiin Vjatkan kuvernementistä votjakkilaisia nuorukaisia. Muutamat heistä olivat kovin arkoja, näyttivät suuresti pelkäävän, ja tämä johtui siitä, että he eivät osanneet yhtään sanaa venättä. Heidät oli kuljetettu tänne kauas heidän vähääkään aavistamatta minne olivat joutuneet.

Viimeiset päivät olivat jo käsissä tuosta sotilaaksi opettamisemme kuusiviikkoisesta ajasta. Olimme valmiit rintamalle lähetettäväksi, »valmiit tykistön ruuaksi», niinkuin sotamiehillä oli tapana sanoa. Huomenna oli meidän ryhmämme määrä lähteä rintamalle. Mutta samaan aikaan oli Omskiin perustettu kaksi uutta vararykmenttiä, joihin tarvittiin virkailijoita, kirjureita n. 70 henkeä. Ja tähän kirjurijoukkoon tulin minäkin määrätyksi. Tässä toimessa sain olla kahdeksan kuukautta. Kirjurina oloaikanani tulin huomaamaan sen merkille pantavan seikan, että vaikkakin näihin Omskissa majaileviin seitsemään vararykmenttiin tuotiin alituisesti yhä uusia joukkoja jokapäiväisten tuhansiin nousevien rintamalle lähetettävien joukkojen sijalle, olivat nämä joukot vierasheimolaisia: puolalaisia, tataareja, bashkireja, votjakkeja, tsheremisseja, syrjäänejä, georgialaisia, armenialaisia ja virolaisia. Kun näistä vararyk-

menteistä lähetettiin aina joukkoja rintamalle siperialaisiin rykmentteihin, jotka taisteluissa yleensä tulivat kuuluisiksi urhoollisuudestaan, niin huomataan, ketkä olivat Venäjän armeijan urhoollisimmat sotilaat. Venäjän armeijan yliesikunta heitteli näitä siperialaisia samoinkuin muitakin erikoisia hyökkäysrykmenttejään tulesta tuleen, ja nämä osastot tuhoutuivat usein kokonaan raivatessaan muulle sotajoukolle tietä saksalaisten tiheiden piikkilankaesteiden lävitse. Riittäköön selvitykseksi näiden rykmenttien mieshukasta se, että nämä rykmentit uudistettiin sodanaikana rintamalla 25 kertaa, toiset vieläkin useammin. Ja kuitenkin rykmenttien miehistön uudistus tapahtui vasta silloin, kun niiden sotilasluku oli vähentynyt 50 tai 95 prosenttia. Tuntuu siltä kuin nämä rykmentit olisivat olleet rintamalla vain vierasheimolaisten hävittämistä varten.

Kesällä 1915 kärsivät Venäjän valtakunnan aseet rintamalla musertavia tappioita, ja sen jälkeen alettiin puhua rauhasta. Pelättiin jo, että saksalaiset voisivat hyökätä Pietariin. Mutta odottamatta saksalaisten eteneminen lakkasi. Nähtävästi heidänkin voimansa suurissa taisteluissa olivat heikentyneet. Tämä vaikutti taas Venäjällä innostuttavasti, alettiin uudelleen uskoa voiton mahdollisuuksiin; kuului ääniä: Sota voittoisaan loppuun!

Venäjän armeijan ylipäällikkö, ruhtinas Nikolai Nikolajevitsh, antoi määräyksen mobilisoida armeijaan kaikki mahdolliset voimat Venäjän laajasta valtakunnasta ja aikoi kevääseen 1916 saada suuren, kaikki esteet voittavan, ratkaisevan hyökkäysjou-

kon rintamille. Hän määräsi myös, että sen vuoksi oli saatava uusia upseereja armeijaan n. 80,000. Useita kymmeniä uusia upseeriopistoja perustettiin eri kaupunkeihin ja alettiin tulisella kiireellä valmistaa uusia upseerijoukkoja. Nämä armeijan ylipäällikön määräykset suoritettiin Venäjällä loistavasti, ja niinpä keväällä 1916 oli hänen käytettävänään armeijakunta, joka käsitti muistaakseni n. 12 miljoonaa aseistettua sotamiestä.

VÄNRIKKINÄ.

Kuten edellä on mainittu, alkoivat syksyllä 1915 monet kymmenet uudet upseeriopistot valmistaa armeijalle uusia upseereja. Minullekin annettiin tilaisuus valita, haluanko lähteä Irkutskin vai Tashkentin upseeriopistoon valmistauakseni armeijaupseeriksi. Valitsin Tashkentin. Se herätti mielenkiintoani, koska siellä oli erittäin hyvä ja lauhkea ilmanala sekä rikas ja kaunis luonto, ja syrjääniläisenä tahdoin päästä tutustumaan paikkoihin, jotka vanhoista esi-isiemme taruista olivat minulle tunnetut. Turkestaninhan kautta syrjäänit kävivät kauppaa Intian, Persian ja muiden Itämaiden rikkaiden maiden kanssa, ja sillä oli muinaisina aikoina huomattava poliittinen asema ja se oli korkealle kehittyneen kulttuurin kehto ja suoja. Sen pääpaikka Samarkand vielä nytkin hämmästyttää kauneudellaan, koristeellisuudellaan ja suurenmoisilla entisen loistoaikansa rakennuksilla.

Tashkentin upseeriopistoon meitä läksi 27 ehdo-

kasta. Opiston oli määrä alkaa tammikuun 3 päivänä. Siksipä olikin meidän lähdettävä Omskista jo joulukuun lopulla. Lähtöpäivämme oli kovin kylmä, pyryinen. Irtyshin toiselta puolelta, Kirkiisien arolta, pyrytti lunta niin vinhasti, ettei nähnyt eteensä kolmen askeleen päähän; asemalla ihmiset värisivät sinisinä kylmän kynsissä.

Olimme junassa, joka läksi viemään meitä länttä kohti Samaraan päin, sillä Tashkentiin ei kulkenut rautatietä, vaan meidän piti aluksi matkata aivan päinvastaiseen suuntaan, kunnes Samarasta kaakkoa kohden voimme suunnata matkamme oikeaan päämäärään. Kolmantena päivänä kuljimme jo halki Orenburgin arojen. Nämä arot ovat historiallisia paikkoja, ainaisista kapinoistaan kuuluisat. Täällä ovat venäläiset virtanaan vuodattaneet vapauttaan ja itsenäisyyttään puolustavien tataarien ja bashkiirien verta. Täällä oli puhjennut viimeinen kuuluisa Pugatsevin kapina, Katariina II:n aikana, nostattaen koko Uralin ja Volgan seutujen väestön ja uhaten tulla tuhoksi ei ainoastaan Moskovalle, vaan myös keisarin valtaistuimelle.

Ihmeellisiä ovat nämä Orenburgin arot. On jo joulukuun loppu käsissä, mutta maa on melkein lumeton. Suuret kirkiisiläiset hevoslaumat laukkailevat vapaina aroilla hakien itse elatuksensa sieltä. Iljetskistä alkaen ei ole lunta lainkaan. Siellä täällä näkyy kuitenkin jokunen laakso valkoisena, aivan kuin lumen peittämänä, mutta tuo auringossa kimalteleva valkoinen onkin maasta kohonnutta valkoisen puhdasta suolaa. Paikoin näkee taas kymmeniä kilo-

metrejä pitkiä aloja, joissa kohoaa ikäänkuin mäkiä ja kukkuloita, jotka täällä voimakkaan tuulen vaikutuksesta siirtyvat paikasta paikkaan, aivan kuin meidän seutujemme aavikoilla lumi talvisin pyry-ilmoilla. Nämä ovat Aasian ihmeellisiä lentohiekka-aavikoita.

Joskus taas näkee kasvullisuusrikkaita laaksoja, jotka ovat kirkiisien ja sartien asumia. Näissä laaksoissa huomaa kirkiisien kymmeniätuhansia käsittävien hevos-, vuohi-, lammas- tai kamelilaumojen käyvän vapaina laitumella. Junan kulkiessa tällaisten loppumattomilta näyttävien laumojen halki muutamat vanhat kamelit ylpeästi nostavat rumaa päätään, kurottavat kaulaansa ja lähtevät kilpailemaan junan kanssa laukaten sen rinnalla varsoineen, mutta huomattuaan etteivät jaksa junan muassa seurata tekevät ne pian puolikäännöksen ja laukkaavat suoraan sivulle päin. Nuoret kamelivarsat ovat kovin herttaisen näköisiä, aivan kuin pienet, kiharavillaiset karitsat. Paikoittain voi myös huomata aivan kuin itkeviä hävitettyjen suurten kaupunkien raunioita. Ne ovat jätteitä niiltä ajoilta, jolloin venäläiset olivat valloittaneet Turkestanin seudut ja tehneet ne autioiksi.

Noin 85 kilometrin päässä Tashkentista alkavat kauniit, viljavat hedelmäpuutarhat ja komeat, runsassatoiset, yhtämittaisesti suuria aloja peittävät viinitarhat.

Juna viheltää ja pysähtyy. Olemme jo Tashkentissa, joka on rikkaan Turkestanin pääpaikka. Siellä on n. 200,000 asukasta. Asukkaat ovat sarteja. Sartit

kutsuvat kaupunkia Tashkandiksi, joka merkitsee suomeksi kivilinnaa. Kaupungin pinta-ala on pituudeltaan 12 km. ja leveydeltään 7 km., siis aivan yhtä laaja kuin Pariisi. Kaupungin läpi virtaavat luonnollinen joki Tsutsur ja keinotekoinen joki Tsinar. Niistä on johdettu satoja pieniä kanavia kaupungin varjoisten puistikkojen ja puutarhojen kastelemista varten, ja niissä solisee ihanteellisen puhdas, raikas vesi antaen kuvaamattoman kauneuden koko kaupungille ja viheriöittäen sekä hedelmöittäen kaupunkia ympäröivät kuuluisat viini- ja hedelmätarhat. Koko kaupunki uinuu vihreyden keskellä kuin ihana satujen maa.

Astumme vaunusta, menemme asemalle . . . Mitä ihmettä, täällä on aivan uusi maailma! Intiaanko vaiko Arabiaan olemme joutuneet? Miehet puettuina kirkasvärisiin, väljiin silkkikaapuihin, päässä valkoiset, untuvanhienot, pitkät liinat päähineeksi kierrettynä, kaikki suurikasvuisia, lihavahkoja, vanhemmat harmaapäisiä ja harmaapartaisia, kasvonpiirteiltään kauniita. Naiset keskikokoisia, tummiin vaippoihin verhoutuneita, päässä mustat, turbaanimaiset hatut, joista riippuvat mustat, tiheät, kasvoja peittävät harsot estävät piirteitä selvästi esiintymästä. Nämä ovat sarteja, Turkestanin alkuperäisiä asukkaita, jotka ovat uskonnoltaan muhamettilaisia.

Täällä on aivan lämmin, etelämainen ilmanala. Ihmiset kehittyvät varhain, naiset menevät jo 12-vuotiaina avioliittoon ja käyvät siitä lähtien kasvot verhottuina.

Aseman toisella puolella ovat sartilaiset ajurit

junan tuloa odottamassa ihmeellisine, kaksipyöräisine, arbaksi kutsuttuine rattaineen, joiden pyörät ovat yli kaksi metriä läpimitaten. Näihin ajurien arboihin on laitettu matkustavien suojaamiseksi auringon kuumuutta vastaan suuren tynnyrinpuolikkaan näköiset suojukset. Täällä on näet kesäisin niin kuuma, että varjossa voi joskus olla 60 ° C, ja voipa arojen hietikkopinta kuumeta n. 80 asteeseen. Kuumuus on joskus niin voimakas, että jos kananmunan peittää hiekkaan, niin kypsyy se viidessä minuutissa kovaksi. Tullessamme nyt tammikuun alussa Tashkentiin oli täällä vielä niin lämmin, että asujamisto käytti kesäpukuja.

Tashkentissa on sähköraitiovaunu, jossa pääasiallisesti nähdään matkustajina valkopäähineisiä, komeita sarteja. Nousimme siihen heti rautatieasemalta suunnaten matkamme linnaa kohti, jossa upseeriopisto sijaitsi. Linnan, joka on kaupungin keskustassa, ovat venäläiset rakentaneet muutamia kymmeniä vuosia sitten. Tästä linnasta ovat venäläiset monta kertaa tykkitulellaan kukistaneet sartien kapinat, hävittäen usein suuresti tätä ihanaa kaupunkia. Joskus sartien kapinat näyttivät saavan onnellisemmankin muodon. Niinpä kerrankin pääsiäisen aikaan onnistui sartien päästä linnaan, surmata koko venäläinen vartioväki ja valloittaa linna.

Linna on neliskulmainen ja ulkoapäin hyvin suojattu, ympäröity ensiksi paksulla vallituksella, jonka jälkeen seuraa jykevä kivimuuri ja viimeiseksi uloimpana syvä, leveä kanava. Jokaisesta vallituksen kulmauksesta on tarkasti yötä päivää vartioidut kuularuiskut

suunnattu joka taholle kaupunkiin valmiina vähäisemmänkin levottomuuden syntyessä alkamaan tulen kaupunkia vastaan. Linnan keskukseen on sijoitettu myöskin sekä raskas että keveä tykistö. Kaikki tämä todistaa, että venäläisten asema täällä on verraten heikko, ja tuntien vaaran ovat he aina valppaina. Eikä ihmekään, sillä koko Turkestanin laajalla alueella on alkuperäiseen asukaslukuun verraten venäläisiä sotamiehinä, virkailijoina ja osittain työmiehinä kaikkiaan vain yksi prosentti.

Linnan rakennuksiin kuuluu muutamia pienempiä varastorakennuksia sekä useampia punaisista tiilistä rakennettuja kolmikerroksisia kasarmirakennuksia vartiosotaväen asuntoina. Yhdessä näistä kasarmirakennuksista sijaitsi upseeriopisto.

Oppilaiksi tänne otettiin 210 henkeä, mutta kurssin suoritettuamme meistä koroitettiin upseereiksi vain 180, noudattaen vanhoja Venäjän valtakunnan upseerikoulujen sääntöjä. Koroituksissa oli otettu huomioon pääasiallisesti käytös, ryhti ja ääni. Paitsi ammattitietoja opetettiin venäläisen upseeriston elämän pääperiaatteet, jotka olivat: 1) Upseeristo on kaikkein korkein ihmiskunnassa. 2) Siviiliväestö on mitätön upseeristoon verrattuna. 3) Upseerin kunnia on kaikkein korkein. 4) Sotamiesten edessä on esiinnyttävä aina päällikkönä. 5) Sotamiehille ei, sen paremmin kuin talonpojille ja alemmille virkamiehillekään, saa antaa kättä. 6) Jos alhaissäätyinen nainen on miellyttävä, voi hänen kanssaan seurustella, mutta vain salaisesti. J.n.e. Nämä opetukset vaikuttivat upseereiksi koroitettuihin nuorukaisiin niin, että he

useinkin käsittivät itsensä aivan yli-ihmisiksi, ja kun heillä oli yllään upseerin univormu, saivat he todellisesti vallan miljoonien ihmisten yli.

Toukokuun ensimmäisenä päivänä 1916 oli minullakin siis upseerin univormu ja aseistus. Ja sotilaslain mukaan ei minulla sotapalveluksessa ollessani ollut oikeutta jättää univormua eikä käyttää siviilipukua. Muistan, kun upseerina ensi kertaa läksin linnasta kaupungille ja tapasin vääpelin sotamieskomppanian kanssa linnan ulkopuolella, miten vääpeli minut huomattuaan huusi joukolleen: »Huomio! Katse oikeaan!» Hämmästyin enkä aluksi huomannut, että tämä kunnian teko tarkoitti minua, joten jouduin vasta myöhästyneenä tervehtimään.

Juhlittuamme upseeriksi korotustamme suuremmoisesti, täytyi meidän seuraavana päivänä jättää upseeriopisto ja hakea itsellemme asunto kaupungin hotelleista. Opisto tarvitsi heti uusille oppilaille suojansa. Jouduin asumaan hotelliin erään valkovenäläisen upseeritoverini kanssa. Rahat, jotka koroituksen jälkeen meille annettiin, n. 1000 ruplaa kullekin, oli jo saatu, mutta rykmenttiä, mihin olin joutuva palvelemaan, ei vielä oltu määrätty. Tavattoman kuumat toukokuun päivät kuluivat työttömänä sangen ikävästi. Kaupungin ulkopuolella niitettiin jo heinää, joka täällä tehdäänkin neljä kertaa vuodessa. Työläis-sartit — pukunaan vain pelkät housut ja yläruumis auringon aivan tummanruskeaksi polttamana — olivat ulkotöissä pelloilla, missä ruis ja vehnä, riisi ja pumpuli, dzugara ja kunzut y.m. rehevät viljalajit lupasivat asukkaille sadon, joka vain Turkestanissa

voi olla mahdollinen. Puutarhoissa viheriöitsivät viini- ja muut hedelmäpuut kypsyttäen rikkaita hedelmäsatojaan. Kaupungissa myytiin jo hyvin halvalla kaikenlaisia marjoja, joista useat olivat minulle aivan tuntemattomia.

VARARYKMENTISSÄ.

Toukokuun 6 päivänä olin saanut määräyksen Turkestanin 1. vararykmenttiin. Se sijaitsi Kazalinskin kaupungissa, joka on ensimäinen Eurooppaa lähinnä oleva sartilaisten kaupunki. Rykmentti majaili aseman lähellä olevissa kasarmeissa, missä vuonna 1915 oli ollut itävaltalaisten sotavankien vankileiri, ja nämä kasarmit olivatkin näiden sotavankien rakentamat. Kaikki rakennukset olivat yksikerroksisia, lattiattomia, kattona vain yksinkertainen vesikatto ja ikkunat hyvin pienet. Näiden rakennuksien keskiosaa pitkin oli laudoista päällekkäin kahteen kerrokseen lyöty sotilaille yhtäjaksoisia makuulavoja. Jokaisessa rakennuksessa asui yksi komppania. Rykmentin komentajana oli vanha, harmaapäinen ukrainalainen eversti. Upseerikokouksissa oli hänellä tapana käyttää puheessaan ukrainan kieltä, joka minusta tuntui paljon kauniimmalta ja sointuvammalta kuin venäjä. Upseerit asuivat asemalla rautatievirkamiesten asunnoissa. Määrättyinä aikoina he kävivät kasarmeissa sotamiehiä opastamassa, ja vapaa-aikansa he käyttivät miten itse halusivat. Juopotteluun saatiin väestöltä yllin kyllin juomia, ja erit-

täinkin tuli upseerien kesken suosituksi rautatievirkamiesten naisten valmistama »braka», joka helposti päihdytti.

Mitä kiduttavimpia olivat Kazalinskissa nuo yksitoikkoiset sotilasharjoitukset kuumilla harjoituskentillä Turkestanin polttavan kuumassa auringon paisteessa. Maa oli niin kuumaa, että se tahtoi saappaiden läpi polttaa jalat, ja hieno, kuuma sannantomu, joka harjoituskentältä kohosi, tunkeutui silmiin, suuhun, nenään ja vaatetuksen läpikin, täyttäen ihohuokoset ja tehden elämän mitä kiusallisimmaksi.

Omituinen oli täällä ilmanala. Aamuisin klo 8 alkoi aina tuulla, ja tuuli yltyi niin, että klo 12 aikaan päivällä nousivat aivan myrskynä ilmaan suuret tomupilvet kaupungin kaduilta ja harjoituskentiltä. Aurinko pilkotti pölyn läpi vain punaisena pilkkuna koko päivän, kunnes klo 6:n jälkeen tuuli rupesi heikkenemään. Ja klo 8:n aikaan oli jo aivan tyyntä ja alkoi rauhallinen ilta.

Kesäillat Turkestanissa ovat kauneimpia, onnellisimpia elämänhetkiä . . Aivan hiljainen tyyneys luonnossa, ei tuulen henkäystä, taivas kuultavan, sinisen vaipan peitossa, josta tähdet paljon kirkkaampina kuin pohjolan taivaalta loistavat täyttäen koko avaruuden, täysikuu kuultavassa sinessä kuin suuri, loistavan kultainen pallo hiljalleen näkymätöntä rataansa liukumassa. Tällöin arojen koko elämä elpyy: lukemattomat hyönteiset alkavat ilmassa leijailla, hämähäkit, tarantulit, skorpionit, falangit, sammakot, arojänikset y.m. tulevat koloistaan esille, arokanojen suunnattomat laumat lentävät jokien ja

järvien rannoille juomaan, villisiat, tiikerit, shakaalit ja muut arojen pedot lähtevät silloin piiloistaan korkeasta ruohokosta juomapaikoilleen ja saaliin hakuun. Tämä aika on metsästäjille suotuisa. Tuntien pyydystettävien eläinten elintavat, on metsästäjillä hyvä pyyntitilaisuus. Esimerkiksi arokanat ovat sellaisia, että jos yksi laajalta alueelta menee johonkin juomaan, silloin täytyy peräkkäin tuhansien muiden päästä aivan samaan paikkaan, ja tällöin yksi metsästäjä voi kaataa niitä satoja samalta paikalta.

Turkestanin hyönteisistä ovat muutamat, niinkuin tarantulit, skorpionit ja falangit, kovin vaarallisia sekä ihmisille että eläimille, sillä ne ovat myrkyllisiä, ja niiden purema voi aiheuttaa kuoleman. Falangit ovat jopa niin myrkyllisiä, että kameli kuolee hirmuisia tuskia kärsittyään kolme tuntia sen pureman jälkeen. Kirkiisit jumaloivat falangeja. Jos joku kirkiisien joukosta huomaa falangin, ilmoittaa hän huutaen siitä toisille: »Allah, Allah!» Ja silloin kaikki rientävät pakoon, sillä he käsittävät sen paikan Jumalan olinpaikaksi ja uskovat, että elleivät he nopeasti sitä pakene, Jumala heitä rankaisee kuolemalla.

Tarantulit ovat kuin rosvoja. Ne elävät maahan kaivamissaan koloissa väijyen ja hyökkäävät sieltä pahaa aavistamattoman saaliinsa kimppuun.

Skorpionit ovat ylpeitä eivätkä pelkää mitään. Jos tarantul tekee hyökkäyksen skorpionia vastaan, ja skorpioni huomaa, ettei se pysty vihollistaan tuhoamaan, surmaa se lyömällä voimakkaalla hännällään päähänsä ennemmin itsensä kuin alistuu vihollisen surmattavaksi.

Illalla elpyy myös kaupungin elämä. Huoneissa ei silloin malta olla, kaikkien mieli tekee ihanaan ulkoilmaan vapaan taivaan alle. Ulkona nauttii jokainen onnellisen hetken, unohtaen päivän polttavan kuumuuden, nauttien täysin siemauksin puhtaasta, raikkaasta, kukkien tuoksun kyllästyttämästä ilmasta. Kuuluu hiljaista, vienoa soittoa ja laulua, iloista naurua, elämää kaikkialta melkein aamuun saakka. Vasta aamun sarastaessa asettautuvat kaupungin asukkaat yön levosta nauttimaan verannoille tai tasaisille katoille asetetuille makuutiloilleen ulkoilmassa, jossa heidän untaan ei kuitenkaan mikään häiritse, ennenkuin aurinko herättää klo 8 aamusella sulkien heidät rohkeasti tuliseen syleilyynsä ja pakottaen kiireesti hakemaan suojaa huoneista kuumuutta vastaan. Monesti tapasin vielä asunnostani kasarmiin aamuisin kulkiessani siellä täällä katolla makuupaikoillaan nukkuvan parin tai nuorukaisen, jotka vielä rauhallisessa unessaan tiedottomina nukkuivat. Useiden rakennusten katot ovat täällä aivan tasaiset, sillä sadetta ei saada pisaraakaan koko pitkinä kesinä.

Vararykmentissämme oli sotamiehiä kaikkiaan yli 10,000. He olivat pelkkiä venäläisiä, jotka jo rauhan aikaan oli sotamiehiksi otettu sisä-Venäjältä ja tänne lähetetty sitäkin varten, että olisivat valmiit, jos Turkestanissa levottomuuksia syntyisi.

RINTAMALLE.

Oli käsissä kesäkuun loppu. Mehevät viinirypäleet olivat kypsyneet ja toreilla myytiin niitä satumaisen halvalla.

Rintamalla oli jo kuukauden päivät ollut käynnissä Nikolai II:n johtamat suuret ja rajut taistelut. Nikolai Nikolaijevitshin suunnitelmien mukaisesti olivat jo hyökkäykset alkaneet, ja Venäjän armeija oli monta kertaa lukuisampi kuin vihollisarmeijat yhteensä. Näytti siltä kuin Venäjän armeija aikoisi suunnattomilla väkijoukoillaan eteenpäin rynnistäen hävittää kaikki esteet ja pyyhkäistä puhtaaksi koko vihollisrintaman.

Jatkuvasti alkoikin saapua ilahduttavia tietoja venäläisten aseiden voitokkaista etenemisistä: Sotavankeja otettiin satoja ja satojatuhansia, satoja tykkejä, tuhansia kuularuiskuja ja muutakin sotasaalista määräämättömät paljoudet. Mutta rintamalle tarvittiin edelleen myös satojatuhansia käsittäviä lisäjoukkoja, ja jokaisesta kaupungista vyöryivätkin täysinäiset sotilasjunat alituisesti rintamille kuin koskaan täyttymättömiin sulatusuuneihin. Turkestanista vain ei sotajoukkoja rintamille lähetetty, sillä joukot täällä olivat Venäjän omia kansalaisia, joita koetettiin mahdollisuuden mukaan säästää sodan tuhoilta. Osittain heitä ei myös lähetetty syistä, jotka edellä on esitetty. Mutta upseereja täältäkin toimitettiin rintamalle joukko toisensa jälkeen. Minutkin oli rykmentistäni määrätty lähtemään Krementsukin järjestelytoimistoon rintamalle lähettä-

mistä varten. Matkani suuntautui Venäjän taajaväkisimpien seutujen Kauko-Venäjän ja Ukrainan (Samara, Tuula, Oriel, Kursk, Harkov ja Kiev) kautta Krementsukiin. Kaikkialla matkan varrella näytti elämä kulkevan tavallista latuaan: opettajat retkeilivät kesäopintoretkillään oppilaittensa kanssa, koulunuoriso matkusti maaseudulla vierailemassa lomaaikoinaan sukulaisissaan, kaikkialta näkyi vilkasta, iloista hyörinää. Tanssiaisia pidetään, laulu ja soitto kaikuu kuten tavallisesti vilkkaiden venäläisten keskuudessa, ihmiset menevät naimisiin, elävät aivan kuin sotaa ei olisi olemassakaan. Kaupunkiväestö ei elämäninnossaan näytä huomaavankaan, että rintamilla on jo kaatunut n. 3 milj. sotilasta, ja haavoittuneita on sieltä tuotu n. 4 milj. rauhallisemmille seuduille tervehtymään, mikäli se voi olla mahdollista sodan ruhjoamille raajarikoille. Näitä parhaissa voimissa olevia nuorukaismiljoonia eivät suuren Venäjän kaupungit vielä sure, eivät näy tuntevan elämän räikeätä kovuutta sodan aikana. Ja ovathan nämä sotilasuhrit olleet pääasiallisesti maaseudun poikia, suurimmaksi osaksi vierasheimolaisia!

RINTAMARYKMENTISSÄ.

Meistä 825 uudesta upseerista, jotka tulimme rintamalle olevaan 45. armeijaosastoon, joutui 501. Sarapulskin rykmenttiin, joka kuului 126. divisionaan, vain 25 upseeria. 126. divisiona oli viime taistelussa hävitetty melkein kokonaan, se ei ollut jaksanut pi-

tää puoliaan vihollista vastaan. Kaikki tämän divisionan 4. rykmentin jätteet majailivat lähiseudun kylissä odottaen lisäjoukkoja. Tähän rykmenttiin tulimme yöllä vasten heinäkuun 26 päivää. Yö oli sateinen, hyvin kolkko ja pimeä. Rykmentin komentaja, keskikokoinen, parraton ja viiksetön, terveennäköinen eversti istui penkillä pöydän takana maalaistalon tuvassa, jota valaisi pöydällä palava pieni lamppu ja yksi kynttilä. Hän oli kovin surullisen näköinen, aivan kuin isä, joka yhtenä päivänä on koko perheensä haudannut. Hän puhui matalalla, elottomalla äänellä. Hän ei katsonut ketään suoraan silmiin, hänen kasvoillaan ei ollut pienintäkään hymynpilkahdusta tai iloisuutta. Vaikka hänen muassaan oli kaksi adjutanttia, niin itse hän määräili ja järjesteli meitä eri komppanioihinsa. Tultuani komppaniaani selvisi minulle, miksi rykmentin komentaja oli niin alakuloisen surullinen: komppaniaani kuului vain 7 sotilasta ja viikko sitten saapunut nuori vänrikki, papinpoika Moskovasta, joka kuitenkin oli jo ottanut osaa yhteen taisteluun. Ei ollut koko rykmentissä yhtään komppaniaa, jossa olisi ollut enemmän kuin 20 sotamiestä, yhdessä komppaniassa oli vain yksi sotamies ja yksi upseeri. Viikko sitten tämä 126. divisiona kenraali Brusilovin johtamissa taisteluissa oli joutunut kauheaan tykistötuleen ja saanut samalla määräyksen hyökkäykseen, mutta oli odottamatta hyökätessään kohdannut piikkilankaesteitä, ja siinä konekivääri- ja kivääärituli oli sen melkein kokonaan tuhonnut. Divisionan rykmentit tarvitsivat siis täydellistä voimien uudistusta. Heti ruvettiin

rykmenttiin toimittamaan uusia joukkoja joka päivä, ja se alkoi voimistua nopeasti. Kaksi viikkoa saapumiseni jälkeen alkoi rykmentti kylän takana olevassa metsässä valmistaa asuntoja talvimajoitusta varten. Täältä oli rintamalle n. 4. km. Hyökkäykset oli molemmin puolin lopetettu, ja rintama pysytettiin muuttumattomana. Rykmenttimme varustautui koko elokuun ajan talvimajoitukseen ja lisäjoukkoja saapui joka päivä edelleenkin. Syyskuun alussa oli jo jokaisessa komppaniassa n. 300 miestä, ja divisionan lukumäärä laskettiin jo 20,000 sotamieheksi. Se oli taas valmis taisteluun.

RINTAMALLA.

Syyskuun 11 päivänä divisionamme määrättiin lähtemään reservistä rintamalle. Ensimäisen kerran jouduin nyt kosketukseen vihollisen kanssa. Aluksi tuntui sangen kauhistuttavalta, tuntui kuin joka hetki saapuisi surmantuova kuula, tuhoava tykkituli, tai vihollisen pistinhyökkäys lopettamaan kaiken.

Seuraavana yönä yrittikin vihollinen hyökätä, mutta lyötiin menestyksellisesti takaisin. Tämän jälkeen alkoi tottua, jännitys laukesi, tuntui etteivät yksityiset tykinlaukaukset ole vaarallisia, kiväärinkuulat ovat vähäpätöisen tyhmiä ja vihollisen pistinhyökkäys on helposti kylmäverisyydellä takaisin lyötävissä.

Syyskuun 14 päivänä ilmoitettiin rintaman upseereille salaisena tietona, että seuraavana päivänä aloitetaan Venäjän puolelta koko Galitsian rintamalla

hyökkäys. Päähyökkäys oli suunnattava vihollista vastaan Brodin luona, ja kun vihollisen rintama olisi siellä murrettu, oli hyökkäystä jatkettava koko Galitsian rintamalla. Olimme 18 km. Brodista eteläänpäin ja odotimme käskyä, milloin hyökkäyksemme alkaisi, kuitenkin hiljakseen sydämessämme toivoen, ettei sitä tulisikaan.

Syyskuun 15 päivänä alkoivat tosiasiallisesti taistelut. Molempien vastapuolten tykistö avasi hirmuisen tulensa, kolme vuorokautta kesti helvetillinen, lakkaamaton jyrinä, maa tärisi ja monet heikommat sotamiehet sairastuivat kuin meritautiin. 19 päivänä oli tykkituli lakannut, jalkaväki komennettu hyökkäykseen saksalaisia vastaan, rintama oli murrettu ja yksi divisiona edennyt piikkilankaesteiden ylitse saksalaisten alueelle. Pian kuitenkin saksalaiset olivat saaneet lisätykistöä ja uusia voimia, joiden avulla koko tämä voitollisesti edennyt divisiona pian oli tullut kokonaan tuhotuksi ja saavutettu voitonmahdollisuus täysin menetetty. Tässä taistelussa venäläisiltä tuhoutui kolme divisionaa melkein kokonaan ilman mitään tuloksia. Ja tämän takia emme mekään saaneet määräystä hyökkäykseen.

Samaan aikaan kuin Brodin rintamalla hyökättiin myös pohjoisrintamalla Smorgonin luona yhtä tuloksettomasti. Sielläkin menetti venäläinen armeija huhujen mukaan n. 200,000 sotilastaan.

Näihin tuloksettomiin taisteluihin päättyivät v:n 1916 suurisuuntaisesti järjestetyt ja viholliselle lopullisen tuhon tuottaviksi ajatellut venäläisten suuret hyökkäykset.

RUMANIAAN.

Samaan aikaa julisti Rumania sodan Saksaa, Itävalta-Unkaria ja Turkkia vastaan. Sotaonni ei ollut kuitenkaan sille suotuinen. Noin kahdessa kuukaudessa se menetti melkein koko armeijansa, kaikki varastonsa ja aseistuksensa ja melkeinpä koko valtakuntansa. Sen pelastamiseksi lähetettiin Rumanian rintamalle Venäjän parhaita sotaväen osastoja n. 400,000 pistintä pysäyttämään vihollisen etenemistä. Tällöin oli joutunut lähtemään meidänkin 45. armeijaosastomme. Kuormastot lähetettiin rautateitse, muu sotaväen kuljetus määrättiin jalkaisin tapahtuvaksi. Minut määrättiin pataljoonamme majoittajaksi. Tämä toimi voi olla hyvinkin hauska, jos määräykset divisionasta ovat järkevät, mutta jos ne ovat tyhmästi, huolimattomasti annetut, on majoittajan toimi pelkkää kidutusta. Matka Brodista Rumaniaan on hyvin pitkä, ja nyt annettiin määräys koko divisionan lähteä yhdessä. Marssi suuntautui rintaman ohi seutujen kautta, joissa kylät olivat joko hävitetyt tai kovin harvassa. Divisionaan kuului n. 20,000 sotilasta, ja sellaiselle joukolle oli mahdotonta saada öiksi samoista paikoista asuntoja. Senlisäksi divisionan esikunta antoi matkalla mitä sopimattomimpia käskyjä, esim. määräsi pieneen kylään, johon olisi ollut mahdollista majoittaa n. 1,000 sotilasta, majoitettavaksi kaksi rykmenttiä, eli n. 10,000 miestä. Tästä johtui, että majoittajain välillä oli alituista riitaa. Tällaisessa tapauksessa rykmentti, joka ensimäiseksi saapui kylään, otti haltuunsa asuinpaikat,

ja myöhästynyt sai monestikin marssia kilometrittäin takaisin tai sivulla oleviin kyliin, joihin ei ollut ollenkaan majoitusta määrätty. Täten oli marssittava pitkiä ylimääräisiä matkoja edestakaisin, 10 à 20 kilometriä vuorokaudessa. Usein täytyi suurten sotaväen joukkojen jäädä yöksi aivan taivasalle, vaikka olivat koleat marras- ja joulukuun yöt, pakkasta usein 5—10 C °. Majoitusta vaikeutti myös se, että Galitsiassa ovat asunnot tavallisesti yksihuoneisia, pieniä tupia, joissa on pelkkä maalattia ja pari kolme ikkunaa, ja yhteen asuntoon voi sijoittaa korkeintaan 2—5 henkeä lattialle makaamaan. Senlisäksi oli vielä sopimattomasti määrätty, että jokaisella sotamiehellä piti olla kantamuksessaan 175 patruunaa, joten kiväärin y.m. omien tarpeiden kanssa jokaisen sotilaan kantamus nousi yli 25 kilon. Tämä oli pitkän marssin aikana heikoimmille sotilaille liian rasittavaa, jotkut uupuivat, jäivät tovereista jälkeen, paneutuivat lepäämään ja nukahtivat tienviereen ja huomaamattaan, kun olivat matkan vaivoista kylmän kynsissä heikontuneita, kangistuivat kuoliaiksi. Tällaisia tapauksia sattui meidän rykmentissämme 27. Useita satoja täytyi kuitenkin lähettää sairaalaan. Sotamiehet tulivat tästä pitkästä marssista kovin tyytymättömiksi divisionan esikuntaa kohtaan, haukkuivat omat päällikkönsäkin ja olisivat olleet valmiit heidät vaikka kappaleiksi repimään, ellei sotakuri olisi ollut niin ankara.

Tammikuun 1 päivänä rykmenttimme pääsi Rumanian rajan yli. Täällä minua ensiksi ihmetytti se, ettei rumanialaisista kukaan osannut venättä, vaikka

he ovatkin aivan naapurikansaa. Rumaniassa otettiin meidät ystävinä vastaan. Joukossamme oli myös joitakin rumanialaisia, Bessarabiasta mobilisoituja sotilaita, ja he toimivat tulkkeinamme. Näin oli meillä mahdollisuus saada täällä kaikkea mitä tarvitsimme. Majoituspaikaksemme oli määrätty melkein keskellä Rumaniaa oleva Bakeu-niminen kaupunki. Tännekin saimme myös marssien kulkea, sillä Rumania oli jo niin hävitetty, ettei meille voitu saada rautatievaunuja. Huhuiltiin, että rumanialaiset itse olivat peräytyessään polttaneet 80,000 rautatievaunuaan. Läpimarssimme Rumaniassa oli paremmin järjestetty, majoituspaikoistamme oli huolehtinut Rumanian hallitus määräten sopivat kylät yöpaikoiksi. Täällä ei divisiona kulkenut yhdessä ryhmässä, vaan eri rykmentteinä peräkkäin jonkun matkaa toistensa jälessä, ja asuntoja oli näin ollen järjestetty riittävästi eri kyliin. Kaikkialla oli vastaanotto ystävällinen, tulimmehan auttajina. Mustasilmäiset rumanialaisnaiset, jotka olivat hyvinvoivan lihavahkoja, olivat kylien ainoina asukkaina vanhuksien ja lasten kanssa. Kulkeminen Rumaniassa ei ollut rasittavaa eikä kiduttavaa, vaan iloista marssimista. Oli jo unohdettu Galitsian kamala marssi, sen aikana syttynyt viha päällikköjä kohtaan, ja lepohetkinä kuului iloisia laulun ja soiton säveliä ja tanssinkin hyörinää sekä vilkasta, toivorikasta keskustelua.

Rumaniassa marssiessamme huomasimme, kuinka tavattoman suuria ja komeita suurtilallisten kartanoita siellä oli. Näiden vieressä näimme viheliäisiä saven ja oljen sekasotkusta rakennetuista hökkeleistä

muodostuneita kyliä, näimme köyhiä, repaleisia, lukutaidottomia rumanialaisia talonpoikia, jotka orjamaisesti maahan asti pappien ja suurtilallisten edessä kumartuivat ja polvistuneina heidän käsiään suutelivat. Pienten hökkelien ikkunat olivat rautaristikoilla suojatut. Kaiken tämän olemme Rumaniassa nähneet ja merkinneet nämä rumanialaisten varallisuuden ja köyhyyden, ylhäisyyden ja alhaisuuden räikeät vastakohdat. Kansan köyhälistö on likaista, siistimätöntä, sivistymätöntä, hienosto taas päinvastoin, yksinpä hienot herratkin itseään maalaamalla kaunistavat.

Tammikuun loppupuolella meidät lähetettiin Bakeun kaupungista pohjoiseen Transsylvanian vuoristoon vapauttamaan 27. armeijaosasto rintamapalveluksesta. Tämä osasto oli n. puolentoista kuukauden ajan torjunut lakkaamattomat itävaltalais-unkarilaisten hyökkäykset, pitäen urhoollisesti puoliaan, vaikkakin Transsylvanian alppien huiput olivat vaihtuneet kädestä käteen ollen milloin toisen, milloin toisen puolen vallassa. Osaston voimat olivat jo heikentyneet, ja tuskinpa se olisi enää hyökkäystä vihollisen puolelta kestänyt, vaan olisi väsyneenä murtunut.

Matkamme rintamalle kesti vähän yli viikon. Kulkumme kävi jokien rantamia ylöspäin. Nämä joet olivat alpeilta tulevia alppipuroja, jotka alituisina, kauniina, ryöppyävinä, valkovaahtoisina koskina useinkin syvissä rotkoissaan eteenpäin soluivat paisuen alaspäin päästyään rikasvetisiksi suuremmiksi joiksi. Vihdoin jätimme jokiuoman, ja kulkumme suuntautui suoraan vuoria kohti. Siellä oli rintama.

Vuorille kiipeäminen tuotti hankaluuksia siihen tottumattomille sotilaille. Monesti oli aivan jyrkkä kallion kylki vastassa, monesti täytyi ryömiä nelinkontin kuin muurahaiset toinen toisensa jäljestä. Useinkin tapahtui, että joku ylemmäksi päässyt sotilas luiskahti takaisin ja alasluisuessaan pani jäljessään tulevan samoin alaspäin kierimään ja samoin edelleen, niin että joskus jopa 60—70 miestäkin vaivaloisesti kiivettyään löysi itsensä yhdestä mylläkästä kukkulan alapuolelta, jossa sitten ensimäiseksi kierimään lähtenyttä ivaillen leikillä sätittiin ja uusi kiipeäminen alettiin. Eräänä aamuna tammikuun lopulla olimme vihdoin päässeet 2000—2,800 metrin korkeudelle meren pinnasta. Täällä oli rintama. 27. armeijaosasto jätti nyt rintaman puolustamisen meidän tehtäväksemme. Täten vapatetut sotilaat poistuivat iloissaan.

Vastassamme olivat unkarilaiset rykmentit.

Seuraavana aamuna meitä kohtasi outo näky. Kukkulalle rintamamme eteen oli ilmestynyt yöllä suuri, venäjäksi kirjoitettu ilmoitus: »Tervetuloa 126. divisiona! Olemme teitä jo odottaneet täällä puolitoista kuukautta. Muistatteko meitä taisteluista Brodin luona?»

Olimme tietysti kovin harmissamme ja häpeissämme koko upseeriston kunnian vuoksi, sillä oletimme armeijan yliesikunnasta tämänkin salaisen tiedon osastomme siirrosta joutuneen vihollisen käsiin. Emme voineet aavistaa, miten tällaiset salaisuudet muuten voivat vihollisen tietoon joutua. Olimme laskeneet, että jos meidät olisi rautateitse rinta-

malle lähetetty, olisimme voineet sinne saapua juuri puolitoista kuukautta aikaisemmin kuin nyt saavuimme.

Jouduttuamme pakkaseen vuoristorintamalle, jossa alituiset vinhat tuulet puhalsivat, alkoivat taas 126. divisionan kärsimykset. Olin ennen venäläisiltä upseereilta kuullut, että unkarilaiset ovat vaarallisempia vastustajia kuin saksalaiset. Nyt tulin siitä vakuutetuksi. Ilman julkisia hyökkäyksiä tai taisteluita heidän onnistui rykmentistämme joka vuorokausi surmata ja haavoittaa n. 50—60 sotilasta. Päivällä ei heidän puoleltaan huomannut mitään elon merkkiä, mutta heti hämärän tultua alkoivat he ammuskella kivääreillä, heitellä pommeja ja miinoja meidän puolellemme, ottaen tietysti päivällä selvän, mihin hämärässä tulensa ohjaisivat. Venäläiset sotilaat taas pimeän tullen liikkuivat vapaammin ottamatta huomioon mahdollista yöllistä väijytystä ja niin joutuivat usein kuulien uhriksi. Pian haavoittui komppaniamme päällikkö, ja komppania joutui minun johtooni.

RUMANIAN RINTAMALLA.

Helmikuun 22 päivänä olivat unkarilaiset suunnitelleet hyökkäyksen 503. rykmenttiä vastaan. Tämä rykmentti oli meistä oikealla, Korundin huipulla, joka on korkein huippu koko Transsylvanian vuoristossa. Sotamiehet nimittivät sitä »Kaljupääksi», koska sen laajalla huipulla ei ole mitään kasvulli-

suutta huomattavissa. Hyökkäys valmistettiin tykistötulella. Meillä ei ollut muuta kuin kevyttä tykistöä, joka koetti unkarilaisten tuleen vastata, mutta puolen tunnin jälkeen sen oli pakko vaieta. Unkarilaiset valloittivat tämän huipun ja vielä sen jälkeen kolme huippua, ennenkuin saimme lisäväkeä. 503. rykmentistä, jossa oli ollut yli 4,000 miestä, ennätti peräytyä vain n. 800, osa joutui vangiksi, osa sai paikalla surmansa.

Maaliskuun 1 päivä.

Maaliskuun 1 päivänä toi komppaniani tiedustelija vihollisen rintamamme eteen keppiin asettaman, hyvällä käsialalla vaikkakin huonolla venäjän kielellä kirjoittaman ilmoituspaperin, joka kuului:

»Venäläiset sotamiehet! Pietarissa on tapahtunut suuri vallankumous. Keisari Nikolai II perheineen ja ministeristöineen on vangittu. Valtiopäivien jäsen Engelhart* ottanut vallan käsiinsä. Pian teille tulee pahaa. Tulkaa luoksemme, teille tulee parempaa.»

Vaikka tälle ilmoitukselle en mitään merkitystä antanut, toivoin sydämestäni, että se olisi tosi ja että nyt Venäjällä olisi hävitetty kaiken sen väkivallan pesä, josta valloitetuille kansoille kurjuus koituu. Luettuani alaisilleni upseereille tämän paperin, lähetin sen pataljoonan päällikölle.

---

* Nähtävästi tarkoitettiin jotakin muuta henkilöä, sillä Engelhartilla ei ollut mitään tekemistä vallankumouksen kanssa.

Maaliskuun 3 päivä.

Rykmentin esikunnasta adjutantti ilmoitti minulle puhelimitse, että rykmentin päällikkö tulee rintamalle. Valmistauduin häntä sotilassääntöjen mukaisesti vastaanottamaan, ihmetellen mielessäni, miten hän, lihava, vanhahko ukko, voisi tänne vuorille kiivetä n. 8 km:n matkan jalkaisin ja mikä pakottava syy hänen tuloonsa oli. Rykmentin edellinen komentaja oli saanut lomaa, ja hän oli nyt uusi päällikkömme.

Päällikön tuloa tähystämään asetettu sotamies ilmoitti, että tämä oli jo lähellä tulossa. Kiiruhdin häntä vastaan ja annoin raportin rintamaosain asemasta, huomauttaen samalla, että meidän tulisi tältä paikalta nopeasti poistua, sillä tässä aukealla oli jo surmattu kaksi sotamiestäni. Läksimme eteenpäin. Päällikkö katsahti ympärillemme ja hiljaisesti ja salaperäisesti alkoi minulle kertoa, että Pietarissa oli todellakin tapahtunut vallankumous, keisari luopunut valtaistuimeltaan ja muodostettu väliaikainen hallitus. Hän neuvoi, että tästä olisi sotamiehille varovasti ilmoitettava selittäen ja rauhoittaen heitä, että tämä ei tule onnettomuutta tuottamaan ja että sotamiesten on edelleen palveltava ja taisteltava isänmaan puolesta. Kun sitten vielä seikkaperäisesti olin selostanut rintamaosani asemaa, poistui hän seuraaviin komppanioihin ilmoitustaan viemään. Minun oli kerrottava sotamiehilleni, minkä he jo tiesivät ennestään. Ilmoitettuani asiasta, kysyi joukosta eräs vanha sotamies, joka oli kasvatettu siinä hen-

gessä, että taivaassa on Jumala ja maassa keisari hallitsijana, vapisevalla äänellä: »Herra upseeri, mitä nyt tulee tapahtumaan?» Mutta muut sotamiehet huusivat hänelle: »Nyt tuleekin vasta hyvä! R:mme on jo selittänyt kauan aikaa, että tulee vallankumous, keisari erotetaan vallasta. Ja kaikille tulee tämän jälkeen hyvä.»

R. oli juutalainen, pataljoonamme kanslian kirjuri. Juutalaiselta sivistyneistöltä oli kielletty oikeus armeijassa päästä kohoamaan upseereiksi. Mutta kun Venäjällä on n. 8 miljoonaa juutalaista, oli heitä paljon sotilaina, suureksi osaksi rikkaita, sivistyneitä, ja heillä oli armeijan riveissä tietämättömien sotamiesten keskuudessa otollinen maaperä harjoittaa propagandatyötä vihattua hallitusta vastaan, joka heitäkin oli aivan oikeudettomasti kohdellut. He selittivät sotilaille vallankumouksen välttämättömyyttä, rauhan mahdollisuuksia vasta tämän jälkeen ja kuinka sota on Venäjän tuhoksi: maaseutu, talonpojat kärsivät työvoimien puutteessa, talot joutuvat rappiolle, lesket ja orvot nääntyvät köyhyydessä, onnettomat, rintamalta lähetetyt raajarikot eivät voi enää kotejaan kuntoon panna. Tyytymättömän sotaväestön keskuudessa nauttivat nämä juutalaiset täyttä luottamusta, ja erittäinkin heidän selityksensä, että vallankumouksen jälkeen jokainen saa maata niin paljon kuin haluaa ja kaikille tulee hyvä, herätti heidän arvonantoansa.

Luonnollisesti R:n, samoinkuin muidenkin juutalaisten, sotaväen keskuudessa harjoittama salainen propaganda vallankumouksen hyväksi lupasi kaik-

kea hyvää, maata ja vapautta, mutta sitä he eivät tahtoneet selittää, kenelle vallankumouksen jälkeen hallituksen pääjohto joutuu.

Ensimäisen vallankumouksen jälkeen muodostettiin Pietarissa sotilas- ja työläisvaltuutettujen neuvosto valvomaan sotilaiden ja työläisten etuja, mutta pian ottikin tämä neuvosto itsevaltaisesti vallan omiin käsiinsä. Tähän neuvostoon olivat joutuneet sotamiehiä edustamaan juuri nämä propagandaa harjoittaneet juutalaiset. Tämä neuvosto levitti jo noin viikko vallankumouksen jälkeen armeijalle päiväkäskynsä N:o 1, jossa sotakuri hävitettiin ja upseeriosastolta riistettiin valta sekä muodostettiin armeijan eri osissa sotilaskomiteoita, joille annettiin upseerin valta. Näihin komiteoihin joutuivat taas juuri ne sotilasjuutalaiset, jotka harjoittivat propagandaa. Nyt tulivat siis juutalaset armeijan todellisiksi johtajiksi.

Tällä ensimäisellä päiväkäskyllään sotilas- ja työläisneuvosto irroitti Venäjän valtakunnan rattaasta sitä satoja vuosia pyörittäneen akselin, jättäen pyörän edelleen akselittomana kiitämään siksi, kunnes se joko johtamattomana törmäisi jotakin kovaa, sen tuhoavaa vastaan, jolloin pyörän lopullisesti pirstoutuneena olisi lopetettava pyörintänsä, tai se pyörisi huimaavaa vauhtia edelleen niin kauan, kunnes se viimein vauhdistaan luonnon lain pakosta vähitellen hiljeten kaatuisi uupuneena maahan ja lopullisesti ruhjoutuisi.

Taistelu.

Annettu päiväkäsky ei rintamalla sanottavasti vaikuttanut. Täällähän sotamiehiä ja päällystöä oli aina sama vaara yhdistämässä, joten sotilaat olivat sen torjumiseksi valmiit päällikköjään tottelemaan, heihin kaikessa luottamaan.

Venäjän armeijan yliesikunta ei voinut sulattaa Rumanian rintamalla Transsylvanian alppien korkeimman »Kaljupää» huipun menetystä, ja siksipä se tahtoi valloittaa sen takaisin unkarilaisilta. Valmistauduttiin taisteluun. Divisionamme taakse tuotiin uutta sotaväkeä kolme divisionaa varaväeksi. Asetettiin n. 300 kevyttä ja raskasta tykkiä valmiiksi paikoilleen taistelun alkamiseksi. Unkarilaiset olivat kuitenkin huomanneet Venäjän armeijan aikomukset, ja he valmistautuivat myös hyökkäykseen tehdäkseen tyhjiksi vihollistensa aikeet. Venäläisten valmistusten vielä kestäessä tapahtuikin, että unkarilaiset aloittivat taistelun klo 12 yöllä maaliskuun 10 päivää vastaan. He alkoivat taistelun heittelemällä myrkkykaasupommejaan vuorien yli laaksoon, johon divisionamme rykmenttien esikunnat ja kuormastot olivat sijoittuneet. Tästä annettiin heti tietoja koko rintamalle. Hälyytys nostattikin rintaman siinä tuokiossa aseihin. Odotettiin taistelun alkua . . . Aika kului odotuksessa kiduttavan hitaasti. Punaisena, laiskan verkkaisesti kohoutui kevätaurinko taivaalle alkaen sarastuksellaan valaista »Kaljupää» huippua. Auringon säteet leikittelivät sen laella saattaen hohtavan valkoisen jäätikön säteilemään

tuhansin värein kuin suuren, äärettömän jalokivija timanttiröykkiön. Synkät, juhlallisen komeat, koskemattomat metsät vuoren rinteellä ja syvissä laaksoissa uinuivat vielä yön rauhassa . . .

Klo 8 aamulla alkoi tykkituli molemmin puolin. Venäläisten kevyt tykistö kuitenkin pian vaikeni. Päätaistelu käytiin meidän rykmenttimme oikealla sivustalla. Olin komppaniani kanssa kukkulalla, joka oli 2229 metriä meren pinnan yläpuolella. Oli kaamean mielenkiintoista katsella sivusta tuota jylhää näkyä, kun tuhatkunta tykkiä lakkaamatta aivan kuin kilvan tulta suitsuttaen lähetti kamalasti vinkuvia, tuhoatuottavia kranaatteja ja shrapnelleja hävitystyötään suorittamaan. Juhlallista oli nähdä, miten melkeinpä jalkojen alla laaksossa nämä pommit räjähtelivät tulta leimuten ja hävittäen suurta metsää. Kolme tuntia kestettyään tykkituli lakkasi. Metsän yläpuolella alkoivat lennellä kolmiväriset raketit. Oli selvää, että unkarilainen jalkaväki oli jo päässyt meidän rintamillemme. Pian rykmenttimme esikunnasta ilmoitettiin, että yksi rykmentti meidän divisionastamme oli melkein kokonaan hävitetty, pakoon oli päässyt vain n. 300 miestä, ja että unkarilaiset etenevät nopeasti.

Tuskin olin tämän ilmoituksen rintama-asemasta vastaan ottanut, kun pommit alkoivat aivan kuin raesateella rakeet sadella vinhasti kukkulallemme. Niitä tuli sinne oikealta, vasemmalta ja edestä. Pommien räjähdyksestä kukkulamme oli kuin kiehuva, poreileva vesi padassa. Yhtämittaisessa, jatkuvassa rätinässä ei voinut erottaa edes eri pommien räjäh-

dystä. Tykkien jyrinästä ja pommien räjähdyksestä värisi ilma lakkaamatta kuin väräjävä viulunkieli. Kaikki sotilaat olivat puoleksi tajuttomina juoksuhaudoissaan ja kivisuojuksissaan. Komppaniallani oli neljä kuularuiskua, jotka jo olivat kaikki tuhoutuneet. Siinä oli n. 300 miestä, ja melkein kaikki tulivat silvotuiksi. Olin aivan kuin päätön, en osannut enää ajatella, olin kokonaan turtunut . . . Vihdoin tämä saatanallinen tuli ja jyminä alkoi vähitellen laimeta . . . Odotin vihollisen jalkaväen hyökkäystä. Nousin suojuksestani ryhtyäkseni järjestämään juoksuhaudoissa säilyneitä miehiäni vastaanottamaan hyökkäystä tulella . . . Aurinko oli kuin hienon sumun takana, ilman täytti ruudin ja veren tuoksu. Lumipeittoista kukkulaani, jota olin suojannut, ei ollutkaan. Oli vain yhtämittaisia mustia kuoppia, rautasirpaleita ja hävitettyä metsää. Menin juoksuhautoihin. Sotamieheni, joiden kanssa puolen vuoden ajan olin jakanut ilot ja surut, makasivat kuolleiksi silpoutuneina . . Jonkun pää on murskana, jonkun rinta auki, vatsa revitty, jonkun kädet ja jalat silvotut, jostakin jäljellä vain verinen, muodoton sinellikasa. Elossa olevia sotilaita ei juuri ole . . . Vielä kuuluu vihollisen puolelta joitakin yksinäisiä tykinlaukauksia . . . Kranaatti putoaa n. 5 askeleen päähän minusta, räjähtää . . . En muista enää mitään.

HAAVOITTUNEENA KOTIIN.

Makasin maassa, kun tulin tuntoihini, ja näin sairashoitosotilaani ja apulaissotilaan nostavan minua ylös. Oikea käteni riippui hervotonna kupeellani. Olin saanut kranaatin räjähtäessä sen kappaleen selkääni lapaluun alapuolelle.

Komppaniani johto jäi seuraavalle apulaisupseerille. Sairashoitosotilaani apulaisensa kanssa alkoi kuljettaa minua laaksoon.

Täällä sain tietää, että viholliset myrkkypommeillaan olivat tuhonneet meidän rykmentistämme 30 kuormastohevosta. Ensimäinen ilman kaasunaamareita avuksemme lähetetty joukko-osasto, n. 1000 sotilasta, oli joutunut myrkkykaasuihin ja melkein kokonaan paikalleen tuhoutunut. Taistelussa rykmenttimme oikea sivusta oli tullut niin tyystin hävitetyksi, että sen ensimäisessä komppaniassa oli elossa vain 7 miestä, toisessa 9, kolmannessa 12 ja minun komppaniassani n. 50.

Tämä taistelu pani hermoni niin pilalle, että kahden vuoden ajan olin aivan hermosairas. Pienimmästäkin kolinasta säikähdin niin, että hyppäsin koholle, vasen silmäluomeni rupesi tuon tuostakin itsestään niin liikkumaan, etten saanut sitä muuten kuin kädellä painaen asettumaan. Käsissäni, jaloissani tai jossakin muussa paikassa ruumiissani voi jokin lihas ruveta liikkumaan, enkä voinut sitä mitenkään hillitä, ennenkuin se itsestään asettui.

Rykmentin esikunnassa tarkasti lääkärimme haavani ja selitti että voin olla iloinen päästyäni niin vä-

hällä: vain naarmuilla. Mutta kuitenkin hän lähetti minut 4 km:n päässä olevaan divisionamme lähimpään kenttäsairaalaan, samassa laaksossa sijaitsevaan kaksikerroksiseen rakennukseen, joka aikoinaan oli kuulunut eräälle lasitehtaalle. Alakerroksessa ei ollut ketään. Tunsin kauheata väsymystä ja janoa; halusin saada vettä. Istahdin tuolille lepäämään, ylhäältä kuulin kiirehtiviä askeleita rappusia alas . . . Katsahdan ylös, nuori mies syleilee nuorta sairaanhoitajatarta, molemmat ovat iloisia ja nauravia. Tämä harmitti minua tässä tilaisuudessa. Huudahdin: »Kuinka järjetöntä koko elämä! Tuolla rintamalla kymmenet tuhannet kuolevat, mutta mitenkä täällä eletään!» Nuoret nähdessään edessään upseerin univormun pysähtyivät hämmästyneinä, mutta samalla he lähtivät juoksemaan samaa tietä takaisin. Pian kuitenkin yläkerrasta tuli toinen sairaanhoitaja. Selitin olevani haavoittunut ja että minulla on jano. Hän toi lasin vettä ja pyynnöstäni toisenkin. Kun täällä ei ollut lääkäriä, pyysin hevosta päästäkseni divisionamme sairaalaan.

Illalla olin jo siellä. Täällä tarkasti sotilaslääkäri haavani selittäen myöskin, etteivät ne olleet vaarallisia, mutta hän lähetti minut samalla kauemmaksi armeijaosastomme sairaalaan. Tiesin ruumiissani olevan kranaatin sirpaleita, joita ei ilman leikkausta voinut poistaa, ja siksi lähetettiin minut edelleen suurempaan sairaalaan erikoislääkärien käsiteltäväksi.

Vihdoin oli sirpale haavastani poistettu ja olin taas matkalla Jasin kautta Odessaan. Kaikkialla olivat sairaalat täynnä haavoittuneita, silvottuja jos mi-

ten, kunhan päät vain olivat jäljellä. Paitsi ruumiillisesti haavoittuneita, oli täällä henkisestikin sairaita, sodan kauhuista ja hirvittävästä tykin jyrinästä siksi tulleita. Siellä oli terveennäköisiäkin miehiä, jotka olivat muistinsa osaksi tai aivan kokonaan menettäneet, oli toisia, joilta oli puhekyky poissa, oli kaikenlaisia mahdollisia vaivaisia. Lääkärit ovat väsymättömästi veitset kädessä kuin teurastajat ja heidän työnsä näissä sairaaloissa on loputonta. Vaikeammin haavoittuneita lähetetään kauemmaksi sisä-Venäjälle, lievemmin haavoittuneet jätetään lähemmä rintamaa parantumaan.

Myöhemmin olen huomannut, että mainitussa taistelussa sain, paitsi ruumiillista haavaa, joka jälkeä jättämättä parani, henkisiä kykyjäni lamauttaneen iskun: tuon taistelun jälkeen eivät uudet nimet tahdo pysyä mielessäni.

Maaliskuun 18 päivänä olin saapunut Odessaan. Siellä oli jo täysi kevät. Kaikkialla ruoho vihersi, talonpojat olivat kevättöissään pelloillaan. Mustanmeren siniset aallot huuhtelivat Odessan jyrkkiä rantoja. Kaupunki on kaunis ja suuri. Mutta siellä huomaa niin selvästi, että elämä ei kulje tavallista kulkuaan. Kaikkialla talojen katoilla liehuu Punaisen Ristin lippuja todistaen, että melkein koko kaupunki on muuttunut sairaalaksi. Jo 28 päivänä lähetettiin minut sairasjunassa Jekaterinoslaviin, joka on suuri ukrainalainen kaupunki. Täältä sain taas edelleen matkata Moskovan ja Vologdan kautta Permin kaupunkiin, jonne jouduin 26 päivänä. Uralin seu-

duilla oli vielä talvi. Jääpeitteisellä Kama-joella kulkivat vielä kuormastot.

Laajan Venäjän läpi jälleen matkatessani huomaan, että elämä on käynyt suuressa valtakunnassa kovin levottomaksi. Kansa häärii kuin muurahaiset hävitetyn kekonsa ympärillä, tietämättä mitä tehdä, mihin ryhtyä. Elintarpeiden hinnat ovat vielä kaikkialla normaalit, Pietaria ja Moskovaa lukuunottamatta. Mutta rautatieliikenne on tavattomasti paisunut, kaikkialla asemat ja junat matkustajia täynnä. Junat kuljettavat monin verroin enemmän väkeä kuin rauhan aikana, yksinpä junien katoillakin matkustetaan. Kaikki matkustajat porisevat vilkkaasti keskenään pohtien tilannetta, eri puolueiden toimintaa, asemaa yleensä; kaikki tahtovat tuoda mielipiteensä esille, puolueiden puhujat puolueensa hyväksi agiteerata. Kerenskin puheita pohditaan aavistamatta kuitenkaan, että Kerenskin käsissä on valtakunnan kohtalo ja että hänen lennokkaat palopuheensa olivat kansan lumoiksi pidetyt hänen itsensä valtaan pääsemiseksi, ja aavistamatta sitäkään, että väliaikainen hallitus, joka oli sosialivallankumouksellisen puolueen asettama ja jolta koko kansa odotti niin paljon parannuksia, on lyhytaikainen ilmiö.

Permissä, niinkuin kaikissa muissakin paikoissa Venäjällä, on vallankumouksen jälkeen kaikki virkamiehet, yksinpä kuntien luottamusmiehetkin, vaihdettu uusiin voimiin. Tsaarin aikuinen poliisi- ja santarmilaitos on kokonaan poistettu ja sijaan järjestyksenpitäjäksi muodostettu miliisi, johon on otettu pääasiallisesti nuorukaisia, yksinpä oppikoulu-

jenkin oppilaita. Ihmettelin tätä suuresti, sillä voihan jo yksi roisto kymmenen tuollaista nuorukaista nyrkiniskullaan nujertaa.

Kun haavani oli jo melkein parantunut Permin kaupunkiin saavuttuani, sain sairaalasta poistua kuukaudeksi kotiini toipuakseni. Iloiten käytin tätä tilaisuutta hyväkseni matkustaakseni heti syntymäseudulleni. Oli huhtikuun alku ja kevät oli saapumassa, joten kelirikon vuoksi oli vaikea matkustaa reellä, mutta vielä vaikeampi rattailla, ja joet jo tulvivat, joten ei ollut helppoa niidenkään yli pääseminen.

Elämä kotiseudullani oli tavallaan vielä entisellään, elintarpeet kohtuushinnoissa. Puuttuivat vain kaikki terveet, parhaassa iässä olevat miehet, sillä heidät oli tarkkaan mobilisoitu. Ja tiedettiinpä jo sodassa olevien kohtaloista paljonkin: kuka oli kaatunut, kuka Saksassa tai Itävalta-Unkarissa vankina, kuka taas makasi haavoittuneena ja kuka vielä rintamalla oli sotamiehenä tai upseerina. Lapseni, Tapani ja Konstantin, olivat poissaoloaikanani suuresti kasvaneet ja olivat hyvin iloiset isän kotiin tulosta.

Huomaamatta kului kuukausi . . . Minun oli taas lähdettävä Permiin tutkituttamaan terveyttäni . . .

Samana päivänä, jolloin Permiin saavuin, lähetettiin sieltä rintamalle yksi pataljoona, n. 1000 miestä, mobilisoituja entisiä poliiseja, vahvan vartioston saattamana. Kaupungista n. 4 km:n päässä olevalle asemalle saakka kuljin tämän joukon perässä, nähdäkseni miten lähetys tapahtuisi. Matkalla kuitenkin tästä pataljoonasta karkasi noin puolet, vartijoiden voimatta sitä huudoistaan ja sadatteluistaan huolimatta estää.

Kaupungilla sotamiehet komiteoissaan olivat jo täydellisinä isäntinä ja tekivät mitä ikinä halusivat. Joka yö he liikkuivat joukottain suuriäänisesti meluten ja vangiten entisiä virkamiehiä ja korkeampaa sotilaspäällystöä, everstejä ja kenraaleja.

Noin kaksi viikkoa sitten oli Lenin jo bolshevistisen juutalaisseurueensa kanssa saapunut Saksan kautta Pietariin varustettuna kultarahoilla saadakseen aikaan uuden vallankumouksen Venäjällä ja tehdäkseen sitten rauhan Saksan kanssa ja järjestääkseen Venäjän ja Saksan väliset suhteet samalle kannalle kuin ne olivat olleet vuoden 1878 Berlinin sopimukseen saakka. Heidän tultuaan Venäjälle alkoi heti jokaisessa kaupungissa ilmestyä bolshevistisia sanomalehtiä, jotka kansalle lupasivat rauhan, maata ja paljon kaikkea hyvää, jos heille uskotaan valtakunnan hallitus.

Suuromistajia pelotti bolshevikien valta, ja he alkoivat heti kiireesti myydä omaisuuttansa halvalla hinnalla, arvaamatta että rahan arvo voi laskea mitättömiin. Mutta rikkaat juutalaiset eivät pelänneet bolshevismia, he kiirehtivät päinvastoin mikäli mahdollista lisäämään omaisuuttansa. Niinpä viikon oleskeluni aikana Permissä muuan rikas juutalainen A. osti kaksi suurta kivitaloa. Siis täälläkin juutalaiset ennakolta tiesivät, että bolshevismi on väliaikainen ilmiö ja ettei se ole mitään muuta kuin vain uusi temppu juutalaisten käsissä suurten omaisuuksien hankkimiseksi.

Sanomalehtitietojen mukaan oli Saksan yliesikunta antanut Leninin käytettäväksi 70 milj. Saksan kultamarkkaa.

UUDELLEEN RINTAMALLE.

Terveydentutkijalautakunta havaitsi terveyteni olevan siinä kunnossa, että voin palata rintamalle, ja niin minut ilmoitettiin Permin kutsuntapiiripäällikölle rintamalle lähetettäväksi. Häneltä sain määräyksen lähteä rintamalle 16:nnen vararykmentin kautta, joka sijaitsi Koslovin kaupungissa lähellä Moskovaa. Toukokuun 16 päivänä olin jo Koslovissa. Tässä vararykmentissä oli tavallisesti yli 10,000 miestä. Rykmentissä ei huomannut minkäänlaista järjestystä, vaan vallitsi siinä täydellinen sekasorto. Rykmenttien eri osastoihin perustetut sotilaskomiteat tekivät mitä ikinä halusivat. Rykmentin komentaja ja muut upseerit olivat aivan näiden komiteoiden mielivallasta riippuvia. Kaupungin torilla sotamiehet aivan julkisesti myivät vaatteita ja saappaita rykmentin varastoista. Vähäpätöisiäkään harjoituksia rykmentissä ei pidetty. Kaikki olivat isäntiä, kaikki olivat komentajia, kaikki osasivat paljon harjoituksittakin. Kuitenkin upseerien palkka oli sama kuin ennenkin, ja he elivät eristettyinä upseeritoveriensa kanssa entiseen tapaansa. Sotilaat lukivat innokkaasti bolshevikien sanomalehtiä ja odottivat, että jos nykyinen hallitus ei tee rauhaa, sen kuitenkin bolshevikit tekevät. Kun matkani oli rintamalle omaan 501:seen Sarapulin rykmenttiini, niin pyysin tästä rykmentistä asianomaiset paperini ja tahdoin kiiruhtaa sinne, mihin tunsin paremmin kuuluvanikin, sillä olinhan noin vuoden ollut siellä ja siellähän olivat asetoverinikin. Matkani kulki taas Keski-Venäjän ja Kiewin

kautta Rumaniaan. Kiewissä minulle annettiin 600 sotilaskarkulaista rintamalta kuljetettavaksi Benderin piirin kutsuntapäällikölle sijoitettaviksi asianomaisiin paikkoihinsa. Ennenkuin kuitenkaan ehdin heidän kanssaan päästä päämääräämme, oli niistä taas puolet karannut. En silloin vielä osannut ymmärtääkään, että karkulaiset aivan rangaistuksetta voisivat livistää tiehensä.

Luovuttaessani tuomani sotilaskarkulaiset Benderin piirin kutsuntapäällikölle annettiin minulle taas edelleen kuljetettavaksi 900 sotilaskarkuria Jassin kaupungissa sijaitsevaan muistaakseni 608:nteen työpataljoonaan. Tarkastettuani luettelon mukaan nämä kuljetettavakseni saamani sotilaat komensin jo tottuneella käskijä-äänellä heidät vaunuihin, mutta silloin astui joukosta mustaviiksinen, punaposkinen, keskikokoinen sotilas esiin ja puhui: »Mitä tämä? Nyt on jo mennyt aika, jolloin komennettiin. Olemme kaikki tasa-arvoisia. Taistella emme tahdo. Rintamalle emme lähde. Olemme jo puolestamme taistelleet. Taistelkoot nyt ne, jotka haluavat, me emme taistele.»

Tämä odottamattoman röyhkeä, häikäilemätön esiintyminen minua ensiksi sisimmässäni tavattomasti harmitti. Luulin, että kaikki pakenevat tiehensä. Kun tämä villitsijä lopetti, käännyin uudelleen sotilaskarkurien puoleen ja puhuin: »Ette ole rintamalle määrätyt, olette matkalla pataljoonaan. Olen yksin teitä 900 vastaan, tehkää kuten tahdotte, sen vaan huomautan, että kun rauha tulee, silloin

kaikki sotilaskarkurit saavat tuomionsa, he eivät ole täyttäneet tehtäviään isänmaata kohtaan.»

Villitsijä huusi tämän jälkeen taas tovereilleen: »Upseerit pettävät aina meitä. Jos kerran joudumme Jassiin, silloin meidät myöskin lähetetään rintamalle. Lähtekäämme täältä pois.» Ja hänen kehoitustaan seurasi n. 200, loput 700 astuivat vaunuihin ja seurasivat minua Jassiin.

UUDELLEEN OMASSA RYKMENTISSÄ.

Aivan huomaamatta kulutin kolme vuorokautta Jassissa upseerikunnan vieraana.

Neljäntenä päivänä olin päättänyt jatkaa matkaani omaan rykmenttiin, mutta ensiksi tahdoin sanoa hyvästit tänne tuomilleni pataljoonan sotilaille ja tiedustella heiltä, olinko pitänyt sanani heihin nähden, vai katsoivatko he minut valehtelijaksi ja petturiksi. Sotilaat ottivat tervehdykseni rivissä seisten vastaan ja selittivät, että olivat minulle kiitolliset ja täysin oloonsa tyytyväiset. Sitten jätettyäni upseereille hyvästit jatkoin matkaani.

Tuon ankaran, tuhoisan taistelun jälkeen, jossa minäkin oli haavoittunut, oli divisionamme määrätty virkistymään ja odottamaan uusia täydennysjoukkoja sisä-Venäjältä Rumanian laakson eri kylissä.

Kylät, joissa rykmenttimme majailivat, olivat aivan rehevien hedelmätarhojen peitossa, joissa mehevät kirsikat jo olivat houkuttelevina syöjiään odotta-

massa. Kylien ympärillä oli laajat maissipellot, joissa varteva vilja jo heilimöi.

Rykmentissä kuulin, että olin korotettu luutnantiksi ja saanut taistelusta Pyhän Annan ritarikunnan nauhan. Entinen komppanian päällikköni, joka ennen minua oli haavoittunut, oli jo myöskin parantuneena palannut ja taas komppanian päällikkönä. Minun täytyi siis alistua hänen käskyläisupseerikseen, olla hänen apulaisenaan ja sijaisenaan tarvittaessa. Mutta rykmentti oli myöskin tällä kolmen kuukauden ajalla, jonka olin ollut poissa, muuttunut aivan kokonaan. Sotakuria ja järjestystä täälläkään ei enää ollut. Upseereja eivät sotamiehet tahtoneet täälläkään totella sen paremmin kuin vararykmenteissäkään. Täälläkin oli valta siirtynyt sotilaskomiteoille, joilla oli valta rangaista upseerejakin ja ratkaista strategisia asioita. Komiteaan oli valittu ne sotilaat, jotka olivat harjoittaneet propagandaa sotaa ja tsaarin hallitusta vastaan, ja viekas, sotamiehenä huono R., josta jo ennen puhuin, oli rykmentin sotilaskomitean puheenjohtajana. Siis oli hänen valtansa nyt suurempi kuin rykmentin päällikön.

Joka päivä sotilaat pitivät kokouksiaan kuuman auringon helteessä Rumanian sinisen taivaan alla R:n johtaessa puhetta puhujalavalta. Nämä puheet olivat pääasiallisesti suunnatut upseeristoa, tsaarin kukistettua hallitusta, aatelistoa, maanomistajia ja sotaa vastaan. Sotilaat käyttivät myös puhevuoroja esiintyen puhujalavalta. Upseerit eivät uskaltaneet ollenkaan niitä käyttää. R:lla oli niin rajaton vaikutusvalta sotamiehiin, että jos hän vain olisi

lausunut sanankin siihen suuntaan, olisi sotaväki repinyt upserinsa kappaleiksi. Mutta tätä valtaansa ei R. vielä uskaltanut käyttää, hän ei ollut vielä täysin selvillä yleisestä tilanteesta Venäjällä.

ENSIMÄISEN KERRAN SOTILAITTEN KOKOUKSESSA.

En voi unohtaa koskaan sitä hetkeä, jonka vietin ensimäisessä sotilaskokouksessa. Rumanialaisen kirkon edessä olevalle aukealle kentälle oli rakennettu suuri ja korkea puhujalava, jolle johtivat jyrkät portaat. Koko rykmentille oli annettu käsky saapua kello 2 paikalle. Minäkin menin sinne, sillä minusta oli tämä kaikki hyvin mielenkiintoista, erittäinkin kun se oli uusi ilmiö, joka oli kehittynyt poissaoloaikanani. Määrättynä hetkenä ovat kaikki koolla. R. on tuhansin äänin huudettu kokouksen puheenjohtajaksi. Tyytyväisenä ja hymyillen hän ilmestyy puhujalavalle. Vallitsee täydellinen hiljaisuus. Hän avaa kokouksen ja alkaa puhua. Hän ei ole vielä tietoinen siitä, että sotilas- ja työläisneuvosto Pietarissa on menettänyt entisen rajattoman käskynantajansa ja että Kerenski on jo muuttanut politiikkansa suunnan ja aikoo jatkaa sotaa ilman sotakuria ja kansan tahtoa vastaan. Hän alkaa puhua lennokkaasti suurista sodan tuhoista, miljoonista sodan uhreista, heidän leskistään ja orvoistaan, miljoonista haavoittuneista ja sotilasten taloudellisista vararikoista, edesvastuuttomasta enti-

sen hallituksen kansan varojen ja valtion omaisuuden tuhlaamisesta, veljeydestä ja tasa-arvoisuudesta, ankarasta sotakurista ja upseerien menettelystä sotamiehiä kohtaan tsaarin aikana, osottaen että kenraalit ja muut korkeat herrat taistelevat vain sotamiesten verta hyväkseen käyttäen, kertoen esimerkkinä, kuinka meidänkin 45:nnen armeijaosastomme päällikkö aina taistelujen aikana pysytteli rintaman selkäpuolella n. 45 km. matkan päässä taistelupaikoista j.n.e. Edelleen selitti hän kuinka upseerit ja kenraalit aivan turhanpäiten saivat suuria palkkoja, kuinka heillä oli valtion autot käytettävinään ja kuinka he nuorten sairaanhoitajattarien ja muiden naisten kanssa rintamallakin valtion kustannuksella huvittelivat. Koko hänen puheensa oli oikeata palopuhetta, vihan herättämistä kehittymättömissä sotilaissa. Tuon tuostakin keskeytettiin puhuja innostunein, raikuvin huudoin: »Hyvä, hyvä! Oikein, aivan oikein!»

R:n puheen jälkeen käytti lavalta puheenvuoroja sotilas sotilaan jälkeen, kaikkien puhuessa samaan sävyyn ja kiihkoa herättävästi.

Olin koettanut silmilläni hakea rykmentin päällikköä, ja vihdoin huomasin hänen istuvan puhujalavan alla alakuloisena pää käden varassa.

Kokouksen loppupuolella R. pyysi, että rykmentin komentaja myöskin sanoisi sanottavansa. Rykmentin komentaja, lihavahko kenraali (äskettäin korotettu), nousi hitaasti ja astui vähän epävarmana lavalle. Lyhyesti, kauniilla, sointuvalla, väräjävällä äänellä hän puhui seuraavaan tapaan, josta en vieläkään käsitä, oliko se tässä tilaisuudessa viisaasti vai

tyhmästi tehty: »Toverit, rykmentin esikunta on ikäväkseen huomannut, että korttipeli on rykmentissä muodostunut yleiseksi paheeksi. Sotamiehet pelaavat kaikki rahansa, menettävät kotoaan saamansa rahat ja omaisuutensa. Toverit, rykmentin esikunta tietää, että joukossanne on vain neljä viisi sotamiestä, jotka aina voittavat, lähettävät toisilta voittamansa tuhansiin nousevat rahasummat aina postissa kotipaikoilleen. Tämä pahe olisi rykmentistä poistettava».
— — Kuului yksityisiä ääniä: »Hyvä, hyvä!»

Minusta tämä kaikki oli aivan käsittämätöntä ja selittämätöntä. Oli kuin rykmenttimme samoinkuin koko Venäjän suuri armeija olisi ollut haaksirikkoutunut alus, joka koetti kulkea eteenpäin ilman peräsintä, rikkirevityin, repaleisin purjein ja pirstoutunein konein.

Minunkin teki mieleni astua lavalle ja puhua tälle sotilasjoukolle, mutta en osannut ratkaista, kummalle puolelle olisi astuttava, puoltamaanko tuota kuolettavan iskun saanutta, viimeisin voimin taistelevaa, satoja vuosia hallinnutta valtaa, vai tuotako uutta, eteenpäin voittamattomasti pyrkivää suuntaa, josta voi kehittyä tuleva hallitseva mahti . . . Meidän sotaväkemme on vain kehittymätön, ymmärtämätön, jatkuvasti tyytymätön joukko, jota nämä taistelevat puolueet voivat käyttää ja johtaa tahtonsa mukaan omien tarkoitusperiensä saavuttamiseksi.

RINTAMALLE SAAPUVAT TIEDOT KERENSKIN POLITIIKAN SUUNNAN MUUTOKSESTA.

Samaan aikaan kun Kerenski muutti politiikkansa suunnan, kulki hän itse pitkin rintamaa divisionasta divisionaan lennokkaasti puhuen sotilaille välttämättömyydestä saattaa sota voitokkaaseen rauhaan ja kehoittaen sotilaita urhoollisuuteen ja hyökkäykseen tämän päämäärän saavuttamiseksi. Hänen palkkalaisensa kulkivat myöskin samaan aikaan rykmentistä rykmenttiin puhuen samasta asiasta.

Divisionamme esikunnasta tuli meidänkin rykmenttiimme kaksi tällaista puhujaa, divisionan lääkäri ja divisionan kanslian kirjuri, nuori juutalainen. Ensiksi puhui juutalainen. Hän selitti sotamiehille, että Venäjän päästäkseen mahtavuuteensa täytyy jatkaa sotaa kunniakkaaseen voittoon saakka, joka oli piankin saavutettavissa. Vihollinen on jo heikko, nääntyy nälkään, sen ampumatarvevarastot ovat jo tyhjät. Hän selitti, että Venäjän mahtavuudelle ovat välttämättömät Välimeren rannikot, samoinkuin Dardanellit ja Konstantinopoli. Hän selitti, että taistelut Galitsiassa ovat jo alkaneet ja että siellä meidän voimakas tykistömme lakaisee vihollisen piikkilankaesteitä kuin partaveitsi, joten siis väkemme tuhottomasti etenee. Hän esitti, kuinka meidän slaavilaisheimojamme huokailee Itävalta-Unkarin sorron alla ja että meidän on heidät vapautettava. Näin puhui tämä juutalainen.

Tämän jälkeen astui puhujan eteen yksi sotilaistamme kysyen, kuinka hän voi näin puhua, kun väli-

aikainen hallitus, kansa ja armeija tahtovat viipymätöntä rauhaa. Sitten veti hän taskustaan esille sanomalehtinumeron, jonka pääkirjoitusta näyttäen hän selitti, että siinähän esitetään aivan päinvastaista kuin puhuja, nimittäin, että hallitus tahtoo viipymätöntä rauhaa ja heti ryhtyä rauhanneuvotteluihin vihollisen kanssa.

Puhuja pyysi saada nähdä sanomalehden. Sotamies antoi lehden. Puhuja katsoi sitä ja selitti että lehti oli kahden viikon vanha, ja tällä ajalla on väliaikainen hallitus muuttanut politiikan suunnan. Sotamies vaikeni ja vetäytyi pois.

Tämän jälkeen puhui lääkäri, selittäen myöskin, kuinka sota on nyt Venäjälle välttämätön. Ja sotilasten on toteltava hallitusta, on puolustettava ja turvattava ne saavutukset, jotka vallankumous on Venäjälle tuonut, eikä oltava kuin kapinoitsevat orjat.

Sotamiehille olivat nämä puheet kuin kylmä suihku saunan jälkeen. Hajaantuessaan tämän jälkeen asuntoihinsa he kiivaasti keskustelivat selittäen julkisesti, että väliaikainen hallitus pettää armeijaa ja kansaa. Kuului huutoja: »Tiedämme kenen tykistö on voimakkaampi ja lakaisee piikkilankaesteitä! Tiedämme, kenen ammukset pitemmälle riittävät! Emme tahdo sotaa, hyökkäyksiin emme lähde!»

Nämä puhujat olivat rykmentissämme herättäneet vihan väliaikaista hallitusta vastaan. Sotamiehet olivat väsyneet sotaan ja tahtoivat yksinomaan rauhaa ja päästä palaamaan kotiinsa. Myöskin R:mme alkoi tästä lähtien esiintyä taas sodan kannatta-

jien puolesta, mutta hän oli menettänyt täydellisesti sotamiesten luottamuksen, eivätkä he tahtoneet ollenkaan häntä kuunnella.

Tähän aikaan bolshevistinen puolue Venäjällä kasvoi kasvamistaan, sillä se lupasi kansalle rauhaa. Paitsi bolshevikijuutalaisia puoluetta kannattivat aktiivisesti kaikki sotilaskarkurit sekä ne sotilaat, jotka halusivat rauhaa ja kotiinpaluuta.

Rykmenttimme jatkoi majailuaan entisillä paikoillaan Rumaniassa. Kokouksia pidettiin kuten ennenkin. Sotilaat eroittivat upseereja päällikkyydestä, asettivat heidän sijalleen keskuudestaan tavallisia sotamiehiä, jatkoivat kiipeilyjään rumanialaisten kirsikkapuissa taitellen niiden oksia, ja rauhallisen väestön kellareista he varastivat viinitynnyrit ja juopottelivat. Upseerit olivat täysin voimattomia lakkauttaakseen tämän mielivallan. Tosin oli upseerienkin kesken yksilöitä, jotka olivat vielä hillittömämpiä kuin sotamiehet. Niinpä rykmenttimme erään pataljoonan päällikkö, nuori alikapteeni, ampui kerran juovuspäissään kolme rumanialaista poliisia, kun nämä tahtoivat hänet juopuneena pidättää.

DIVISIONAMME VUOTUINEN TALOUSTARKASTUS.

Palattuani takaisin rykmenttiin sain kuulla läheisimmältä ukrainalaiselta upseeritoveriltani erään mielenkiintoisen tapauksen divisionastamme poissaoloajaltani. Oli näet tapahtunut divisionan vuotui-

nen taloustarkastus. Sotilaslain mukaan tällaiseen tarkastuskomiteaan täytyy kuulua korkeampia sekä alempia upseereja. Toverini oli joutunut tähän tarkastuskomiteaan ja kertoi tarkastuksesta seuraavaa.

Tarkastuspaikkana oli Bakeun kaupunki. Tarkastajat matkustivat divisionasta sinne suljetuissa vaunuissa, joissa heitä matkatovereina oli toverini, kapteeni ja nuori sotilas, joka oli upseerikouluehdokkaan univormussa. Tämä nuorukainen oli matkalla hyvin herttainen ja kohteliaskäytöksinen, kauniine naismaisine piirteineen ja suloisen miellyttävine naisäänineen. Seuraavana päivänä kapteeni matkusti toisessa vaunussa everstin kanssa ja toverini jatkoi matkaa tämän nuoren sotilaan kanssa. Ja pian olivat he jo niin hyvät ystävät, että syleilivät ja suutelivat toinen toisiansa, sillä tämä sotilas olikin nuori, kaunis nainen. Bakeuhin saavuttua aamupäivällä alettiin tarkastus hetkiseksi, mutta pian se keskeytettiin ja mentiin huvittelemaan ja juopottelemaan. Että voitaisiin rauhassa häiritsemättä nauttia, siirryttiin eräälle suurelle, 5 km. päässä olevalle maatilalle. Bakeusta toimitettiin sinne myöskin nuoria sairaanhoitajattaria, jotka mahdollisesti olivat tätä tilaisuutta varten sinne lähetetyt. Laatikkomäärittäin toimitettiin sinne parhaita viinejä. Kauheaa juopottelua ja elämöintiä jatkettiin siellä viikon ajan. Illoin ikkunat, kertoi toverini, suljettiin talossa kokonaan ja siellä antauduttiin riettaaseen elämöintiin: tanssittiin aivan alastomina, niin miehet kuin naisetkin, laulettiin ruokottomia lauluja j.n.e. Aamulla parit heräsivät mikä missäkin. Kerrankin toverini

oli aamulla puutarhassa herännyt aivan alastoman sairaanhoitajattaren vierestä. Puutarhan ohitse kulki maantie, yleisö katseli heitä ja nauroi. Hän herätti naisensa ja molemmat juoksivat kiireisesti taloon. Hän ei tiennyt yleensä mitään koko tarkastuksesta eikä siitä, mistä tänne juomia kuljetettiin ja kuka ilonpidot kustansi. Näin kului viikko. Kaikki paperit, jotka tarkastajain piti allekirjoittaa, he allekirjoittivat, tietämättä mitä niissä oli, olivatko paperit oikeita vai eivät. Tämän toverini kertoi minulle ystävän salaisuutena silloin, mutta nythän se ei enää vaitioloon velvoita. Ja koska muistelmissani kuvailen ajan henkeä valaisevia tapauksia, niin katson tämän kyllin selvittävän senaikuista valtion omaisuuden ja rahavarain käyttöä ja tarkastusta. Olihan mahdollista, että tarkastukseen määrätyt toiset vanhat upseerit olivat asioista selvillä ja siksi tahtoivat vain tämän nuoren vänrikin mukaan ilonpitonsa avulla estääkseen häntä pääsemästä todelliseen tarkastukseen osalliseksi.

GALITSIAAN TAKAISIN.

Kesäkuun loppupuolella saimme kuulla, että meidän 45. armeijaosastomme lähetetään taas Galitsian rintamalle kehittämään taistelut siellä »lopulliseen voittoon». Samaan aikaan sai rykmenttimme esikunta käskyn viipymättä lähettää R:n Pietariin sotilas- ja työläisneuvoston käytettäväksi. Sotamiehet eivät tahtoneet häntä päästää lähtemään selittäen:

»Te tahdoitte, että meidän olisi taisteltava voittoon saakka, mutta nyt kun meidät lähetetään rintamalle, te pakenette Pietariin». Mutta R. oli hyvin iloinen ja puhui sotilaille: »Ilomielellä lähtisin teidän kanssanne taisteluun, mutta kun määräys on tullut, että minun on Pietariin lähdettävä, täytyy sitä totella.» Pian rykmenttiämme alettiin taas kuljettaa rautateitse Tarnopolin luo. Rumanialaiset olivat hyvin iloiset poistumisestamme, he pääsivät nyt rauhaan vastenmielisistä venäläisistä. Kuljettiin pikajunavauhdilla kauheata kyytiä ja saavuttiin päämäärään aivan viimeisinä päivinä kesäkuuta. Ilma oli kaunis ja lämmin. Perille tultua saimme pienen levähdysajan. Sotamiehet käyttivät tämän ajan kokousten pitämiseen puheineen ja kiihoituksineen, ja päätöksiä tehtiin: »Emme taistele! Emme mene rintamalle!» Tällöin alkoi myöskin rintamalta saapua ikäviä viestejä, että hyökkäys oli lyöty takaisin, viholliselle oli luovutettu Gali ja Prshezany.

Divisionamme sai viipymättä lähteä Prshezanya kohti. Mutta sotamiehet alkoivat taas pitää kokouksia ja pohtia, onko mentävä rintamalle vai ei. Upseerit uhkasivat sotamiehiä, että heidät ammutaan, jos eivät lähde rintamalle. Silloin sotamiehet päättivät järjestää koko divisionalle yhteisen kokouksen päätöksen tekoa varten, ja niin tapahtuikin seuraavana päivänä. Tässä kokouksessa tuli päätökseksi, että rintamalle ei lähdetä.

Mieliala oli apea. Divisiona kapinoitsi julkisesti. Se ei tahtonut totella väliaikaisen hallituksen määräystä. Emme tienneet, mitä rintamalla muissa pai-

koin nyt tapahtui. Kolmantena päivänä kapinoitsemisen alusta tuli määräys, että oli välttämättömästi heti lähdettävä rintamalle. Jos sotamiehet eivät lähde, on upseerien yksin lähdettävä. Upseeristo teki parhaansa saadaksensa sotamiehet taivutetuiksi rintamalle lähtemään, mutta sotamiehet olivat taipumattomia ja pitivät aikaisemman päätöksensä eivätkä lähteneet.

Klo 2 päivällä läksi kylästä kuitenkin kuularuiskujoukkue rintamalle päin. Sen jälkeen alkoivat poistua kylästä eri komppanioiden upseerit ainoastaan sotilaspalvelijat mukanaan kiväärit olalla. Viimeisen kerran ratsasti rykmentinpäällikkö hevosen selässä kylän läpi majoituspaikkojen kohdalla huutaen: »Toverit, isänmaa velvoittaa meitä lähtemään rintamalle! Ken ei sitä käskyä kuule, sen isänmaa tuomitsee.» Tällöin olivat viimeiset epäröintihetket sotamiehillä, ja vähitellen alkoi kylästä komppania komppanian jälkeen poistua, samalla toisiaan sättien, miksi nyt lähdetään rintamalle päin. Kylän ulkopuolella upseerit liittyivät heidän perässään tulleisiin komppanioihinsa. Saatuaan tietää meidän rykmenttimme rintamalle lähdöstä, tulivat toisetkin rykmentit perästä. Siis olimme taas matkalla rintamalle, verisiä taisteluja kohti. Missä oli rintama ja millä kannalla oli armeija, siitä meillä ei ollut vähäisintäkään tietoa. Toista päivää marssittuamme alkoi näkyä oikealla ja vasemmalla samoinkuin edessämme merkkejä räjähdyksistä. Siellä täällä näkyi korkeita, taivaaseen saakka ulottuvia, tummia savupatsaita, jotka sitten laskeutuivat maahan kipinäsateena. Muutamat rä-

jähdykset olivat niin kovia, että maa tärisi useiden kilometrien laajuudelta niiden voimasta. Venäläiset räjähdyttelivät täällä eri varastojaan, etteivät ne joutuisi vihollisen käsiin. Rintamalta ei kuulunut mitään taistelun merkkejä, huomasi kaikesta, että Venäjän armeija peräytyi ilman taistelua. Kolmantena päivänä näimme siellä täällä yksinäisiä kiväärittömiä venäläisiä sotilaita, jotka olivat rintamalta kotiin pakenemassa, sitten ilmestyi järjestämättömiä sotamiesjoukkoja. Koetimme heiltä tiedustella: »Missä rintama on, onko sinne pitkä matka? Kuinka suurella voimalla vihollinen ryntää?» Pysähtymättä he kädellään taakseen päin viittasivat: »Tuolla, tuolla. Vielä pitkä matka, — 20—25 kilometriä. Saksalaisia hyvin paljon.» Itse he vain viipymättä kiirehtivät itäänpäin.

Nähdessään Kerenskin armeijan häpeällisen pakenemisen rintamalta meidän rykmenttimme vanhojen sotamiesten rinnoissa heräsi sotilashenki; alkoi kuulua ääniä: »Tämä on häpeällistä! Jos kaikki sillä tavoin pakenemme, niin saksalaiset valloittavat koko Venäjän!»

SOTAVANKINA.

Oli heinäkuun keskivaihe vuonna 1917. Galitsian mustamultaiset, laajat tasangot kimmelsivät, kypsyneen nisun ja muun viljan kullalle hohtavat, täysinäiset tähkäpäät nuokkuen. Aurinko kuumotti poltavasti. Galitsialaiset naiset, lapset ja vanhukset häärivät viljankorjuussa pelloillaan, miesten ollessa

sotajoukkoihin mobilisoituina. Aseettomia, taisteluissa nääntyneitä, vangiksi joutuneita venäläisiä Trambowlan puolustajia kuljetetaan saksalaisten sotilaiden vartioimina länttä kohti näiden vainioiden kautta. Edellä ajetaan upseereita, jäljessä tulevat sotilaat, kaikki nälissään, kuumuuteen ja janoon kuolemaisillaan, uskaltamatta ajatustakaan kohtalotovereittensa kanssa vaihtaa. Vaieten kulkee joukko, alakuloisena tuntematonta kohtaloaan kohti, vankina. Tässä vankijoukossa olin minäkin.

Noin parin kilometrin päässä hävitetyltä asemalta oli pylvästen varassa katoksia, jotka olivat olleet aikaisemmin kasakkain hevosten suojina; tänne oli ennestään sijoitettu piikkilanka-aitauksien sisälle vankijoukkoja, ja sinne meidätkin ahdettiin. Upseerit joutuivat toiseen paikkaan ja sotilaat toiseen. Ruuaksi saimme päivää kohti 300 gr. ruisleipää, pari kolme Kaspianmeren kuivaa kalaa ja kaksi kuppia kahvia. Kalat olivat säilyneet asemalla Venäjän armeijan poltettua sen.

Olo näissä suojissa oli kovin viheliäistä. Lattioita ei ollut ollenkaan, ainoastaan hevosten jäljiltä märät lantakasat maassa, ja siinä täytyi yöt ja päivät olla. Levolle käydessä oli likainen kosteus sangen inhoittavaa, se meni läpi vaatteidenkin.

Vankileirin lähistöllä oli suuri kylä, jonne saksalaiset joka päivä kuljettivat sotilasvangit töihin. Aamuisin, kun saksalaiset vartijat tulivat hakemaan vankeja työhön, esiintyivät he hyvin julmasti näitä turvattomia kohtaan. Ne, jotka vielä likaisella maalla lepäsivät, herätettiin rautalankapiiskojen

armottomilla iskuilla, niin että he säikähtyneinä, tuskaansa sydäntäsärkevästi valittaen hyppäsivät ylös ruumistaan kivusta kiemurrellen. Välittämättä sairauksista ajettiin kaikki armotta ylös, saksalaisten sadatellessa ja ruoskiaan käytellessä.

Kuten mainittu, upseerit olivat sijoitetut piikkilanka-aitauksessa eri osastoihin, niin ettei heillä ollut tilaisuutta entisiä sotamiehiään tavata. Kerran, kun vankeja työhön kuljetettiin, huomasin entisen sotilaspalvelijani joukossa, ja kun hän minut huomasi ja katsoi minuun avuttomana ja kuin anteeksipyytäen, ehdin hänelle vain sanoa: »Olemme onnettomia nyt», johon hän vastaamatta vain myöntävästi nyökkäsi.

Elokuussa meidät kuljetettiin täältä Saksaan Lembergin, Brest-Litovskin, Varsovan, Posnanin, Stettinin ja Stralsundin kaupunkien kautta Rügenin saarelle. Lembergissä ja Varsovassa meidät marssitettiin läpi kaupungin näytteeksi asukkaille kuinka suuret voitot rintamalla oli saavutettu. Meitä oli kaikkiaan n. 10,000. Stettinistä vietiin vankijoukot eri suunnille.

Rügenillä oli vankileirit vain upseereja varten, vakituinen suuri vankileiri ja pienempi karanteenileiri. Me jouduimme alussa karanteniin. Täällä saimme ruuaksi vain 200 gr. ruisleipää päivässä sekä hapankaalia, joka oli aivan pilaantunutta ja jossa luikersi pitkiä matoja.

Ravinnon ollessa näin niukkaa alkoivat voimamme vähetä tavattomasti. Sitäpaitsi Rügenillä puhalteli kovia, kylmiä merituulia; tuntuipa monesti kuin koko vankilarakennuksemme sen voimasta kaatuisi. Meihin, tällaiseen voimakkaaseen meri-ilmaan tottumatto-

miin, vaikutti sekin hyvin heikontavasti. Kahden viikon kuluttua meidät siirrettiin kivirakennuksiin, ja ruokamme vähäsen parani: saimme 100 gr. leipää ja linssisoppaa. Täällä oli jo laitettu makuupaikoiksemme sotilassängyt kahdessa kerroksessa ja muutenkin vankilahuoneemme pidettiin puhtaina. Vaikkakin ravintoamme oli vähän parannettu ja saimme asustaa paremmin, oli ainainen nälkä heikontamassa, erittäinkin kun täällä tehtiin kaikenlaisia serumruiskutuksia koleran, lavantaudin ja rokon vaaran välttämiseksi, joten voimat vain edelleen vähenivät. Saksalaiset lääkärit vakuuttivat, että ravintomäärämme oli riittävä, että on vaarallistakin syödä paljon, mutta tämä ei meitä lohduttanut eikä auttanut. Kun lauantaisin saimme koko viikkoisen leipäannoksemme, oli vaikea jakaa sitä joka päivälle sen pienuuden takia. Olipa naapurinani muiden muassa nuori vänrikki, Kasanin yliopiston ylioppilas, joka heti lauantaina söi aina koko viikkoisen leipäannoksensa ja oli silloin kovin iloinen, että kerrankin viikossa oli vatsa täysi, mutta loppuviikon hän sitten vain nälän kourissa tilallaan voimatonna huokaillen makasi, odottaen uutta ruoka-aikaansa, lauantaita, jolloin sama temppu uusiutui. Toiset jakoivat annoksensa niin, että söivät lauantaina ja keskiviikkona, paastoten toiset päivät, toiset vangit taas koettivat jakaa annoksen tasan kaikille viikon päiville, kärsien tasaista nälkää aina. Kuuluin näihin viimemainittuihin. Mutta puolitoista kuukautta tätä elämää kestettyä olin käynyt niin heikoksi, että vaikkakin maatessani tunsin itseni täysin terveeksi, heti noustuani pimeni silmissäni ja pyörty-

neenä kaaduin maahan. Asuntooni oli noustava viisitoista askelta, mutta tällä välillä tarvitsi minun jo kolme kertaa levätä. Niin heikoksi olivat täällä kaikki upseerivangit käyneet.

Näistä karanteenirakennuksista siirrettiin meidät sitten yleiseen upseerivankileiriin. Täällä oli n. 1000 venäläistä upseeria ja n. 400 rumanialaista. Ruoka oli samanlaista täälläkin. Rumanialaiset, jotka enimmäkseen asustivat meistä erillään, eivät kärsineet nälkää samoin kuin me. He saivat Ranskasta ja Italiasta paljon ruokapaketteja: kuivaa vehnäleipää, (galetteja), maitoa, lihaa, voita y.m. syötävää. Samoin myöskin aikaisemmin vangiksi joutuneet venäläiset upseerit saivat elää paremmin, heille oli ehditty kotimaastaan ennen vallankumousta toimittaa rahaa; me myöhemmin Venäjän armeijasta vangiksi joutuneet, joiden olinpaikasta eivät omaisemme saaneet tietää, enimmäkseen kiduimme puutteessa. Upseerivangeilleen saksalaiset maksoivat kansainvälisen sopimuksen mukaan palkkaa, niinpä minullekin, ja kun en ole polttanut tupakkaa, oli minulla aina rahaa, ja kun rumanialaiset myivät ruokavaroistaan ylijääneitä galettejaan (n. 50 gr. 2 à 3 markkaa), niin oli minulla täällä tilaisuus hankkia lisäravintoa, ja vähitellen alkoivat voimani palautua entiselleen. Venäläiset upseerit olivat tyytymättömiä, että rumanialaiset näistä galeteistaan ottivat niin suuren hinnan, mutta tämä ei asiaa auttanut eikä rumanialaisiin vaikuttanut, nälkäiset saivat ostaa tai olla syömättä.

Aikaisemmin vangiksi joutuneet upseerit kertoi-

vat mielellään täällä yksitoikkoisen vankeutensa alkuaikojen kokemuksia. He kertoivat, kuinka muun muassa leirillä venäläisten vangittujen kenraalien vuoksi vaadittiin täydellistä sotakuria ja täydellinen byrokratia oli vallalla, kuten ainakin tsaarin aikana. Alempia upseereja, jotka rikkoivat jotenkin näitä armeijan sotilassääntöjä, sattuivat olemaan huomaamatta upseeriarvossa ylempää vankitoveriaan tai muuten välinpitämättömiä hänen suhteensa, rangaistiin näiden korkeampien upseerien vaatimuksesta kopilla tai muilla kurinpitorangaistuksilla. He kertoivat, kuinka täältä oli yritetty paeta, niin vaikeaa kuin se tuntuikin olevan. Oli m.m. kerran viiden venäläisen upseerin onnistunut saksalaisten vartijainsa välityksellä saada saksalaisten upseerien puvut, ja niin heidän oli onnistunut yön aikana paeta ainakin saarelta saksalaisten vartioittensa kunniaa tehdessä. Heidän kohtalostaan ei sen jälkeen kuultu Rügenillä mitään. Samoin olivat jotkut koettaneet pelastautua uimalla, mutta toiset olivat matkalla uponneet, toiset vaatteettomina toisilla saarilla joutuneet uudelleen saksalaisten viranomaisten käsiin. He kertoivat kuinka saksalaiset v. 1914 ja myöhemmin käyttäytyivät kovin röyhkeästi vangittuja kohtaan. Täällä olikin vankeja, jotka jo v. 1914 oli tänne tuotu.

Saaresta mannermaalle välitettiin yhteyttä lautalla.

Saari, jossa vankileiri sijaitsi, oli ylt'ympäri rannoilta kivetty, ja tämän työn olivat suorittaneet aikaisemmin saarella majailleet ranskalaiset sotavangit, joita oli viimeisen Ranskan ja Saksan välisen sodan

aikana tänne vankeina kuljetettu. Saaressa oli suuri puisto, jossa saimme vapaasti kävellä, ja tässä puistossa osoittivat vaatimattomat muistokivet siellä elontaipaleensa päättäneiden ranskalaisten leposijoja. Nämä kivet muistuttivat meille kohtalotovereista, vaikkakin toiseen kansaan kuuluvista, samaa vihollista vastaan sotineista, kärsineistä, vangin kovaa elämää täällä kaukana isänmaastaan eläneistä miehistä, jotka olivat täällä yksinäisyydessään, ilman omiensa viihdyttävää seuraa, ilman rakkaittensa osanottoa tuntemattomina vankeina kuolleet ja joiden muiston mahdollisesti isänmaassa jo aika oli unhoon saattanut.

Syksy saapui. Lokakuun kolkot tuulet puhaltelivat karistellen puiston puista niiden väririkkaat lehdet. Pohjolasta lensivät suurina parvina saaremme yli muuttolinnut. Etelän maille, lämpimiin seutuihin liitävät vapaat laululinnut jäivät pitkän merimatkansa jälkeen saaremme puistoon hetkeksi lennostaan lepäämään ja jäähyväiskonserttejaan antamaan. Me nälkiintyneet vangit emme muuta ajatelleet, kuin millä tavoin noita konsertinantajia saisimme vangituiksi ravinnoksemme. Kivillä niitä heittelimme, joitakin onnistuimme maahan pudottamaan, toisten lentoon lehahtaessa, jolloin vielä niitäkin kivillämme — muita aseitahan meillä ei ollut käytettävissä — koetimme satuttaa.

Kolkon syksyn saapuessa alkoivat saapua Venäjältä viestit, kuinka bolshevikit siellä saavuttivat voittoja voittojen jälkeen, onnistuen vihdoin saamaan vallan käsiinsä. Näytti siltä, että saksalaiset aivan

ilmeisesti olivat tyytyväisiä tähän asiain menoon, näytti, että siitä julkisesti iloittiin. Sanomalehdet kertoivat, kuinka bolshevikit surmasivat upseereja ja sivistyneistöä sekä kapitalisteja, kuinka armeijaa hävitettiin, kuinka sen varastot ja kaikki tarvikkeet rintamilla myytiin saksalaisille, yksinpä — mainittakoon valaisevana esimerkkinä — kuularuiskut viidestä paperiruplasta kappaleelta. Näin siirtyi miljardien arvosta venäläisen armeijan tavaraa vihollisen käsiin, venäläisten sotilasten pitäessä siitä saamansa rahat. Saksalaiset sanomalehdet kertoivat kuinka eri kaupungeissa Venäjällä saksalaiset sotilasvangit omien upseeriensa johtamina auttoivat bolshevikeja voittoon. Trotski ja Zinovjev ilmoittivat, että entisen armeijan sijalle on muodostettu punakaarti, johon jo kuului yksistään 100,000 kiinalaistakin. Ilmoitettiin myöskin, että bolshevikit olivat saksalaisten kanssa solmineet Venäjän valtakunnalle häpeällisen, epäedullisen rauhan Brest-Litovskissa.

Rügenin vankileiriltä oli sinne viimeisistä taisteluista vangiksi otetut upseerit siirretty Saksan muihin vankileireihin, Rügenille jäädessä vain aikaisemmin vangittujen, jotka mahdollisesti voisivat vaihdoissa saada vapautensa. Minä olin joutunut siirretyksi Friedbergiin.

Täällä oli vankilana rauhanaikaisen ratsuväen kasarmit, komeat, uudenaikaiset rakennukset, parkettilattioilla y.m. mukavuuksilla varustetut. Täällä olivat olleet vuosina 1914 ja 1915 vankeina kaikki ylhäisemmät rintamalta saadut sotavangit: ruhtinaat, kreivit ja myöskin syntyperältään saksalaiset venä-

läisissä joukoissa olleet upseerit. Seinillä säilyneet ruokalistat osottivat, että heille oli tarjoiltu ruokaakin vielä aivan ylellisesti; yhdeksästä lajistakin puhuivat nämä listat. Mutta vuonna 1917 ja 1918 siellä jo asuivat tavalliset upseerivangit, ja näiden ruokinnassa olisi ollut parantamisen varaa. Täällä oli nyt taas nälkä alituisena vieraana. Saavuttuamme sinne huomasimme pian, että nälkänsä poistamiseksi olivat upseerit oppineet saksalaisten varastojen kellareista varastamaan perunoita. Ja keväällä, kun saksalaiset varastojaan tarkastivat, oli yllätys aivan täydellinen, sillä talven kuluessa olivat perunavarastot vähentyneet muistaakseni yli 10,000 kilolla, mikä merkittiin pöytäkirjaan, varmaankin tämän saamisen perimiseksi Venäjän valtioilta.

Friedbergin leirillä oloaikanani minun ei tarvinnut kovaa nälkää kärsiä, sillä siellä oli kaksi juutalaista, jotka olivat leirihallitukselta saaneet luvan vapasti kulkea leirin portista kaupungille, vaikka kuinka monesti päivässä, ja tätä lupaansa käyttäen he kulkivat tuoden kaupungilta leipää, marmelaadia, munia y.m., joita sitten suuresta voitosta meille vangeille myivät. Leivän he m.m. itse ostivat kaupungilta n. 80 pennillä ja meille myivät sitten sen 35—40 markasta. Ja niin siirtyi koko se palkka, jonka valtiolta saimme, juutalaisten kukkaroihin.

Kuvauksena siitä, miten upseerivankeja tällä leirillä ruokittiin, mainitsen vain, että keväällä, kun pelloilla oli ruoho pehmoista, se niitettiin, tuotiin suurissa kuormissa leiriin ja pantiin puhdistamatta pelkän veden kanssa pataan kiehumaan, heitettiin suo-

loja päälle, ja silloinpa pian kypsyi siitä soppa vankien ruuaksi! Muuten oli ruoka tätä tuoretta lisää lukuunottamatta yhtä niukka kuin Rügenillä.

BOLSHEVISMI VANKILEIRISSÄMME.

Jouduttuani Rügenillä karanteenileiristä vakituiseen upseerien vankileiriin, huomasin pian, että täällä oli upseeristo jakautunut täydellisesti kahteen, mielipiteiltään aivan vastakkaiseen puolueeseen, oikeistoon ja vasemmistoon. Oikeistoon kuuluivat pääasiallisesti kenraalit, everstit ja muutkin vanhemmat Venäjän armeijan upseerit, jotka olivat nuoruudestaan saakka tottuneet siihen käsitykseen, että upseeristolla oli aivan itseoikeutettu, loukkaamaton koskemattomuus vanhojen perintätapojen mukaan olla yksinvaltiaan käskyläisenä itse yksinvaltias kaikkia vähänkin alempiaan kohtaan; se ei voinut tästä katsantokannastaan suoda vankeudessakaan pienintäkään poikkeusta. Vasemmistoon kuuluivat nuoremmat ja reserviupseerit, jotka usein saivat kärsiä rangaistuksia, monesti aivan ankariakin monipäiväisiä aresteja pimeissä, kosteissa kellareissa, joista seurauksena oli sitten keuhkotauti tai muu sairaus näiden »oikeiston» vanhempien upseerien vuoksi, kuten edellä muussa yhteydessä on jo mainittu.

Kun Venäjällä tapahtui vallankumous ja armeijassa oli julistettu tasa-arvoisuus, tunkeutui tieto tästä vankileireihinkin, ja siellä jäi ainoastaan iäkkäin upseeristo, n. 5—10 prosenttia, aivan ennal-

leen omine katsantokantoineen, ja he tulivat aivan moraalisesti masentuneiksi tässä asemassaan.

Nämä invalidivanhukset harmaa- ja valkopartaisina, laihoina menneisyyden varjoina ilmestyivät hyvin harvoin puistoihin tai sinne, missä nuoremmat upseerit oleskelivat kylmällä syksyajalla, vaan pysyttelivät useimmin vain sisällä yhdessä toistensa kanssa. He ilmestyivät kuitenkin kerran kaikki reipastuneina, ylpeäryhtisinä kullalle hohtavissa puvuissaan toisten joukkoon vilkkaasti keskustellen ja ylistellen kenraali Kornilowia, joka oli lähtenyt rintamalta luotettavien sotajoukkojen kanssa Pietaria kohti valloittaakseen sen ja kukistaakseen bolshevismin. He odottelivat innostuneina Kornilowin valtaanpääsyä ja suunnittelivat Venäjän vallan entiselleen palauttamista ja omaa onnellista elämäänsä siellä. Kuitenkin tämä vanhuksien ilo tuli lyhytaikaiseksi, jo n. kolmen päivän perästä saapui näet tieto, että Kornilowin armeija olikin hajaantunut, ennenkuin se edes kohtasi bolshevikeja.

Tämän jälkeen leirimme ylimystöstä ilmaantui puistoon vain silloin tällöin jokunen keppi kädessä kulkeva, köyristynyt, surujen murtama vanhus.

Vasemmistomme suhtautui Venäjän tapahtumiin aivan välinpitämättömästi.

Samoin olivat vankiupseerit jakaantuneet Friedbergin vankileirissä kahteen toisilleen vihamieliseen puolueeseen. Ja täällä oli noin kuukautta ennen kuin minä sinne jouduin tapahtunut näiden erimielisten joukossa m.m. kahden upseerin välillä niin kova mielipiteiden vaihto, että siitä syntyneessä tappelussa

bolshevikien kannattaja oli menettänyt henkensä. Ensiksi hän oli ollut voiton puolella monarkistipuoluelaista vastaan tapellessaan, mutta tämän ystävä, ranskalainen vankiupseeri, oli rientänyt hänelle avuksi ja lyönyt kädessään olevalla jakkaralla bolshevikimielistä upseeria, niin että tämä jäi hengettömänä makaamaan.

Keväällä 1918 oli vankileiriimme tuotu bolshevikien vallan aikana Eisel-saarella vangiksi joutuneet eräs eversti ja kenraali, ja tämä eversti piti vankiupseereille esitelmän bolshevismista. Suurin osa vangeista meni esitelmää kuuntelemaan, mutta bolshevismin kannattajat eivät. Minä, vaikka en ollut bolshevismin kannattaja, en mennyt esitelmää kuulemaan, sillä minulla oli se käsitys, että nämä oikeistolaiset monar kismin kannattajat esittivät asiat väärässä valossa.

Jokunen viikko tämän jälkeen ilmestyi leiriimme eräs nuori lättiläinen vänrikki, joka oli joutunut saksalaisten vangiksi kotonaan, jonne hänen oli onnistunut paeta rykmenttinsä tuhouduttua bolshevikeja vastaan taisteltaessa. Häneltä sain ensimäiset oikeat kuvaukset ja vaikutteet bolshevismista. Hän kertoi m.m., kuinka Ukrainassa Taganrogin kaupungissa majaileva rykmentti, johon hän kuului, ei tahtonut tunnustaa bolshevikien valtaa ja kuinka tämä rykmentti joutui tappiolle ja kaikki sen upseerit surmattiin. Hänen onnistui pelastautua erään koneenkäyttäjän asuntoon, joka sitten hänen vormuunsa puettuna kuljetti hänet koneenkäyttäjänä kaupungista muassaan pois.

Myöhemmin saimme tänne vankileiriimme tove-

reiksemme »oikeita tovereita», kolme punakaartin rykmentin päällikköä, joista yksi tsaarin aikana oli ollut rykmentin kirjurina, toiset aliupseereina. He esiintyivät Venäjän entisen upseeriston puvuissa, ja kertoipa eräs heistä ylpeänä häpeämättömän häikäilemättömästi, että hän oli omakätisesti surmannut viisi armeijan upseeria ja että hänen yllään oleva puku oli erään surmatun. Nämä tiedot olivat monelle upseerille terveellistä kuultavaa. Niinpä eräs bolshevismimielinen vänrikki, kuullessaan näiltä »tovereilta» tällaisia kuvauksia punakaartista ja bolshevikien teoista Venäjällä, tuli vimmoihinsa, kulki hermostuneena edes takaisin ja raivoissaan huudahteli: »Bolshevikit eivät ole ihmisiä, vaan petoja, pyöveleitä, rosvoja. Alas bolshevismi!»

VALLANKUMOUS SAKSASSA JA SEN SEURAUKSET VANKIEN KOHTALOON.

Kun kesällä 1918 Friedbergin leiri järjestettiin yksinomaan lättiläisten upseerien vankilaksi, jouduin minäkin siirretyksi Baijeriin lähelle Müncheniä.

Tänä kesänä oli länsirintamalla saksalaisilla käynnissä ratkaisevat taistelut englantilaisia, ranskalaisia ja amerikkalaisia vastaan. Alussa näytti saksalaisten aseita sotaonni seuraavan, he etenivät voitollisesti saaden runsaasti sotasaalista. Mutta pian ilmestyivät englantilaiset raskaat tankit rintamalle samoinkuin ranskalaisten kevyet hyökkäysvaunut, ja sotaonni näytti nyt siirtyvän saksalaisilta

heidän vihollistensa puolelle. Rintamalta Keski-Saksaan palanneet upseerit ja sotilaat kertoivat, että saksalainen tykistö pystyi vielä tuhoomaan ja puoliaan pitämään englantilaisten raskaita tankkeja vastaan, niiden edetessä tunnissa 4 km., mutta ranskalaisten kevyet tankkiosastot olivat voittamattomia, ne etenivät jo 8 km. tunnissa ja ne puhdistivat kulkemansa alueen kokonaan saksalaisista sotajoukoista. Kun ranskalaiset, englantilaiset ja amerikalaiset olivat saaneet enempi näitä voittoisia tankkejaan rintamalle, alkoivat he puolestaan rynnistää Saksaa vastaan, ja saksalaisilla oli kaksi vaihtoehtoa: peräytyä tai tulla täysin tuhotuksi.

Kun Saksasta Venäjälle saksalaisilla rahoilla lähetetyt juutalaiset helposti olivat onnistuneet tehtävässään, saaden Venäjällä rauhattomuuksia aikaan ja onnistuen viimein kohottamaan valtaan koko bolshevismin, unohtivat juutalaiset tavallisella kavaluudellaan ystävälliset välinsä Saksaan ja alkoivat nyt Saksassa panna toimeen rauhattomuuksia, voidakseen sielläkin yhtä helposti saada vallan käsiinsä tekemällä propagandatyötään, jonka tulokset sielläkin pian alkoivat näyttäytyä; sotaväessä rautainen kuri alkoi höltyä ja bolshevismin ihanat kuvaukset rauhasta, veljeydestä, tasa-arvoisuudesta alkoivat täälläkin kovaa kokeneen, paljon kärsineen saksalaisen väestön keskuudessa saada jalansijaa.

Samaan aikaan tekivät amerikkalaiset myöskin rauhan hyväksi propagandatyötään saksalaisen armeijan keskuudessa, heitellen tuon tuostakin kymmeniätuhansia lentolehtisiä lentokoneistaan saksalais-

ten joukkojen ja väestön keskuuteen, luvaten edullista rauhaa Wilsonin 14-pykäläisen ehdotuksen mukaan.

Hindenburg ja saksalainen yliesikunta näkivät karvain mielin, kuinka hyvin heidän lähettämillään 70 miljoonalla markalla oli bolshevismin avulla Venäjän valta ja sen armeija tuhottu ja kuinka tuo tuho näytti nyt alkavan lähetä, uhaten samalla kohtalolla Saksaakin. Mutta teko oli tehty, nyt oli sen seurauksiin tyydyttävä.

Hindenburg koetti tuhoa torjuaksensa rajoittaa vapaata sanaa Saksassa, uskoen että bolshevismin itämään päässeen kylvön tuhoutumiseen tämäkin keino tepsisi. Mutta hänen ehdotuksensa hyljättiin. Keisari Wilhelm kulki itse agitaattorina kehoittaen työväkeä jatkamaan sotatarpeiden valmistusta, mutta hän ei saanut kehoitukselleen vastakaikua. Saksan kansalle olivat sodan tuottamat kustannukset uhreineen tulleet kalleiksi ja sen usko voittoon oli horjutettu, ja siksi sillä ei ollut enää tahtoa jatkaa sotaa, se tahtoi päästä rauhaan. Syksyksi 1918 kypsyikin bolshevismin kylvö, ja vallankumous puhkesi . . . Keisari Wilhelm pakeni valtakunnastaan Hollantiin pelastaakseen henkensä . . . Saksan armeijassa oli muodostettu samanlaisia sotilaskomiteoita kuin Venäjän armeijassa Kerenskin aikana. Sotakuri oli hävitetty. Upseerien auktoriteetti oli järkytetty. Suuri ja voimakas Saksan armeija muuttui kuin puolikuolleeksi ruumiiksi, joka oli kykenemätön jatkamaan taistelua. Rintamilla Saksan armeija hävisi, ja Saksa pakoitettiin allekirjoittamaan häpeällinen ja tuhoisa rauha.

SAKSAN VANKILOISTA KOTIIN.

Saksassa tapahtunut vallankumous ei jälkiä jättämättä sivuuttanut sen vankileirejäkään. Eräänä iltana saapuivat vankileirillemme kaupungin vararykmentistä siviilipukuisina sotilaskomitean jäsenet ilmoittamaan meille, että Saksassa oli tapahtunut vallankumous, että valta oli väliaikaisella hallituksella ja työläis- ja sotilasneuvostolla, jotka tunnustavat täydellisen veljeyden ja tasa-arvoisuuden toisten kansojen kanssa, ja että meidän vankilamme portit olivat seuraavasta aamusta alkaen meille avoinna, joten voimme matkata pian kotiamme kohti heidän toverillisten onnentoivotuksiensa seuraamina. Sanomattakin on selvä, minkä elämän tämä riemusanoma vankilassa nosti. Ilmoituksen tuojia heiteltiin innostuneina ilmaan, heille puhuttiin, ja unohdettu oli kaikki viha.

Ilosanoma oli noussut vangeille aivan päähän. Hypittiin, tanssittiin kuin vapauteensa päässeet lapset, peläten kuitenkin, että tämä on liian suuri onni ollakseen totta. Mutta kuitenkin se kesti, aamulla ei ollut ääkyvillä vartijoita, olimme vapaat. Saimme kulkea vapaasti kaupungilla, vankilamme portit olivat aina avoinna klo 8:sta aamulla klo 8:aan illalla. Kaupungissa oli kaikkia elintarpeita runsaasti saatavissa ja kaikki oli erittäin halpaa. Paras liha maksoi 8:10 Rmk. kilo, voikilo 4:50, kilo hunajaa 80 pf., sokeri 75 pf., leivät, joita vankilassa olimme juutalaisilta ostaneet 40 markalla, maksoivat 80 pf.

Muutamia viikkoja tämän jälkeen meille annettiin

määräys olla valmiina, sillä pian meidät oli lähetettävä kotimaahamme. Vaikka meitä ei voitukaan lähettää määrättynä päivänä, ei meidän silti tätä lähettämistä kauan tarvinnut odottaa. Joulukuun 13 päivänä v. 1918 olin vankitovereitteni kanssa rautatievaunussa matkalla Schlesian, Preussin ja Liettuan kautta kotiin.

Posenista olisi matkamme käynyt suoraan Varsovan kautta, mutta puolalaiset eivät tahtoneet laskea meitä maansa halki kulkemaan, he pelkäsivät, että venäläiset repaleiset ja nälkäiset vangit heidän maansa kautta kulkiessaan voisivat tuottaa paljon vahinkoa ja ikävyyksiä. Todellisuudessa lienee Saksassa ollut Venäjän armeijoista vankeja noin 2 milj., mutta vuodesta 1915 vuoteen 1918 saakka oli saksalaisten virallisten tietojen mukaan näistä kuollut n. 600,000 vankiloissa.

Vankiloitten hallitus oli käskenyt vankien lähettää raskaimmat tavaransa matkatavaroina ja luvannut ne toimittaa ilmaiseksi kunkin kotiasemalle saakka. Niinpä jokainen lähetti omaisuutensa täten; rikkailla, jotka olivat olleet vankeina aina v:sta 1914, oli suunnattomat matka-arkut tavaraa, toisilla taas vähemmän. Minullakin oli matkatavarana Saksasta ostettuja muistoja ja yhtä ja toista, jotka vieläkin tällä matkallaan viipyvät.

Matkalla saattoi meitä baijerilainen nuori vänrikki, ja kun saavuttiin Preussiin, hyökkäsivät siellä eräällä asemalla sotilaat hänen kimppuunsa tahtoen häneltä riistää olkalaput, mutta vänrikkimme tempasi revolverinsa ja selitti sotilaille, ettei hän ole preussilainen, vaan

baijerilainen ja että Baijerilla on oma armeija ja omat lakinsa, joten hän ei antaudu preussilaisten komennettavaksi. Tämän jälkeen preussilaiset sotilaat jättivät hänet rauhaan.

Kun matkamme kulki rautateitse, pakkautui asemilla juniimme sellaiset määrät jalkaisin vankeudestaan Venäjälle palaavia sotilaita, että junien katot ja kaikki paikat olivat aivan täynnä. Venäjän rajalle saavuttua jätti saattajamme, nuori baijerilainen vänrikki meidän paperimme vanhimmalle upseerille ja sanoi meille hyvästit, sillä rajalle ei Venäjän hallitus ollut huolehtinut ketään meidän vastaanottajaksemme. Viimein rajalta n. 20 km. jalkasin kuljettuamme jouduimme Baranovitshiin, jossa vastaanottomme tapahtui ja jossa puna-armeijalaiset heti tervetuliaisiksi repivät olkalaput upseerien puvuista, missä niitä vielä oli, pitivät tiukan tulli- ja ruumiintarkastuksen vieden tarkasti tavaroistamme sen, mikä heitä miellytti, yksinpä paremmat vaatteemme ja kengätkin. Tässä tarkastuksessa huomautti eräs kapteeni punasoturin juuri varastaessa hänen matkalaukustaan tavaroita: »Tämähän on rosvoutta!» Heti puna-armeijalainen tempasi revolverinsa ja suuntasi sen huomauttajaa kohden uhaten ampua, toisen jäädessä aivan hämmästyneenä odottamaan kohtaloansa. Revolveri pistettiin kuitenkin takaisin ja rosvousta jatkettiin.

Täältä pääsimme sitten Minskiin, jossa taas »toverit» panivat tarkastuksen ja »tullauksen» tavaroissamme toimeen, niin että matkalaukkumme aivan tyhjentyivät, tavaroistamme kun tarkkaan otettiin

pois sellaiset, joiden pitäminen oli »luvatonta». Asukkaat kertoivat, että punakaartilaiset kulkivat yleensä koko maaseudun läpi pitäen samanlaista »tullausta», ja jos kuka tästä pahastui, se ammuttiin paikalla. Minskin asukkaat kertoivat m.m., että pari päivää sitten oli ollut kokous, jossa päätettiin, että Minskin kuvernementti liitetään Puolaan. Samoin kerrottiin, että eräässä kokouksessa oli taas joku juutalaisnuorukainen pitänyt puheen, jossa hän avoimesti selitti Venäjän valtakunnan nyt olevan juutalaisten pussissa, jonka suu oli vain saatava kiinni. Mahdollisesti olikin niin, mutta en tahtonut ainakaan vielä sitä uskoa.

Samaan aikaan kun punakaartilaiset »toverit» pitivät tarkastuksia ja ryöstivät kaupunkeja ja maaseutua, ajelivat punakomissarit komeilla valjakoilla kauniiden naisten kanssa. Miksi niin? ajattelin itsekseni. Bolshevikit pyrkiessään valtaan saarnasivat herrojen rikkauksia ja tapoja vastaan, vaativat herroja viralta pois, ja nyt heillä oli jo samoin »herrat». Ennen tuomittiin rikoksentekijät ja varkaat rangaistukseen, nyt oli rikollisuus aivan julkista, aivan avonaisesti varastettiin ja ryöstettiin. Ennen oli loukatulla oikeus valittaa ja saada oikeutta, nyt oli oikeus vain puna»toverin» revolverissa, jota hän häikäilemättömästi käytti. Huomasin heti bolshevismin inhoittavaksi ja sietämättömäksi.

Minskistä saimme junan päästäksemme edelleen Smolenskin kautta Moskovaan. Vankien suunnaton paljous oli aallon tavoin edelleen vyöryessään tavattomasti paisunut, kaikkialla Minskistä alkaen Volgaan

saakka huomasi tämän. Junamme olivat kukkuroillaan väkeä. Matkustimme kaikki vaunuissa seisoen; eläinvaunuun, jossa minä jouduin matkustamaan, oli sijoittautunut 93 miestä. Jokaisella asemalla, jossa junamme pysähtyi, olivat sadat naiset pikku lapsineen tai keskenkasvuiset tyttöset tavaranyytteineen kyynelsilmin junaan pyrkimässä; he kaikki olivat nälkäiseen Moskovaan ruuanostosta maaseudulta palaavia ihmisraukkoja. Punasotilaat kuljettivat kaikki, joilta vähänkin ruokavaroja löysivät, omien komissarioittensa luo, ottaen toisten vaivalla hankkimat ruokavarat ja tuomiten heidät sakkoihin luvattomasta ruuan hankinnasta. Muistan tapauksen, kuinka eräällä asemalla nääntynyt nainen pyrki muutamia kiloja käsittävän perunapussinsa kanssa vaunuumme pyytäen meitä piiloittamaan hänet, mutta kuinka samassa kaksi punakaartilaista röyhkeästi paikalle saapuneina kävi häneen kiinni, ja vaikka nainen polvillaan rukoillen suuteli heidän jalkojaan, selittäen että hänen miehensä oli sodassa surmattu ja hänellä oli viisi alaikäistä lasta, joita hänen yksin täytyy elättää ja jotka kuolisivat, jos hän ei pian pääsisi kotia, punaiset vain veivät hänet. Kaikki kokemukseni tältä matkalta herättivät minut huomaamaan, ettei bolshevismi ole muuta kuin kansan omaisuuden ryöstämistä ja kansan nälällä tuhoamista.

Saavuimme Moskovaan, jossa ihmeeksemme oli vastassamme punakaartilaisia, ja meidät järjestettiin riveihin, kuljetettiin kaupungin läpi leiriin, joka ennen oli ollut sotilasvankien rekisteröimispaikkana. Kaupungin läpi kulkiessa huomasimme, että se

oli muuttunut huonosti hoidetuksi kyläksi, jossa vallitsi epäsiisteys ja hävitys kaikkialla. Kadut olivat aivan puhdistamattomat, liikkeiden omistuskilvet olivat poissa, ikkunat ja ovet laudoilla kiinninaulatut ja useissa taloissa alakerroksien ikkunat rikotut, katuja talojen kulmauksissa käytetty likapaikkoina ja käymälöinä. Liikettä ei kaduilla näkynyt. Moskova, jonka niin hyvin entuudestaan tunsin, ei ollut enää entinen Moskova, ei ollut entistä puhtautta, ei entistä loistoa missään, ei loisteliasta, yleismaailmallista leimaa, ei mitään varmasti esiintyvää yleisöä.

Seuraavana päivänä olin jo rekisteröimislaitoksessa, jossa suuressa viisi-ikkunaisessa huoneessa istui ristikkojen takana viisi kirjuria merkiten vuorostaan jokaisen vankilasta palaavan nimen ja kotipaikan osotteen, mistä vankilasta oli tulossa ja missä joukko-osastossa oli ennen palvellut. Samalla täältä jokainen sai rekisterimerkinnästään jäljennöksen, joka jäi passiksi kotimatkaa varten. Tässä toimistossa oli seinät täynnä kaikenlaisia julistuksia, joiden keskeltä muita räikeämpänä pisti silmiin suurilla, koristelluilla kirjaimilla laadittu julistus, jossa oli jonakin pykälänä m.m.: »Toverit! Punakaartilaiset! Olette tehneet välit selviksi kaupungeissa, porvariston suhteen teillä on vielä suoritettava tehtävänne maaseudun pomojen kanssa.» Ja allekirjoitus: »Lenin». Tämän julistuksen vieressä oli toinen huomattava julistus, jossa neuvostohallitus kehoitti vankilasta tulevia liittymään vapaaehtoisesti punakaartiin, jossa heille luvattiin satumaisen suuria päiväpalkkoja. Tämän lisäksi meitä rekisteröidessään jokainen kirjuri ke-

hoitti meitä liittymään punakaartiin. Kysyin kirjurilta, kuinka paljon vankilasta palanneita on liittynyt vapaaehtoisesti punakaartiin, johon kirjuri vastasi: »Vain kaksi.»

Leirissä ei meillä ollut yön eikä päivän rauhaa bolshevikiagitaattoreilta, jotka siellä alituisesti olivat meitä vaatimassa suureen huoneeseen, jossa oli puhujalava ja jossa yhtenään pidettiin kiihoituspuheita bolshevismin puolesta, puhuttiin sen tuomasta maallisesta paratiisista, veljeydestä, tasa-arvoisuudesta ja kaikesta hyvästä, sanallakaan mainitsematta siitä murheesta ja epätoivosta, jota punakaarti ryöstöjensä ja murhiensa kautta oli aiheuttanut kaupungeissa ja yhä edelleen aiheutti maaseudun väestön keskuudessa, eikä siitä, että kansa oli kaupungeissa jo nälkään nääntymässä . . .

Joulukuun 18 päivänä minun onnistui päästä irti kauheasta Moskovasta ja näin pääsin matkaamaan kotia kohti Vologdan kautta. Kaikilla asemilla Vologdan ja Moskovan välillä, samoin kuin Minskin ja Moskovankin välillä, tapasi vaimoja ja tyttösiä, jotka olivat olleet maaseudulla koettaen sieltä saada edes jonkun leipä- tai perunanaulan ostetuksi Moskovaan nälänalaisiin koteihinsa, mutta kaikkialla heitä koettiin saada kiinni ja estettiin heidän elintarpeiden hankintansa.

Vologdassa olin kuullut kerrottavan, että siellä olivat punakaartilaiset muuttaneet erään kirkon teatteriksi.

Matkustan edelleen Vologdasta itään Uralin seutuja kohti. Matkan varrella huomaan täälläkin kaik-

kialla puutetta, erittäinkin suolasta ja sokerista. Vaunussa, jossa nyt matkasin, oli m.m. eräs äiti matkustamassa kolmen lapsensa kanssa. Lasten syödessä paljasta ruisleipää he rupesivat äidiltä pyytämään suolaa. Äiti kulki vaunussa olijoiden luona pyytäen suolaa, mutta kenelläkään ei ollut antaa. Viimein äiti otti pienestä paperipussista jauhoja, joita ripotteli lastensa leipäpalojen päälle, saaden kaksi pienempää lasta rauhoittuneena syömään leipäänsä, mutta suurin heistä rupesi itkemään eikä tahtonut syödä. Tämä leipä nähtävästi oli aivan suolatonta. Vaunussa alettiin puhua Koltshakin menestyksestä Uralin seuduilla. Ruskeapartainen talonpoika, joka istui mainittua äitiä vastapäätä, sanoi: »Kunhan Koltshak tulee tänne, silloin saamme suolaa.»

Saavuin Vjatkaan. Täällä oli kaksi bolshevikien rykmenttiä: toinen vanha punakaartilainen rykmentti, toinen vasta mobiloiduista pääasiallisesti Solekamskin kihlakunnan syrjäänilaisista nuorukaisista muodostettu harjoitusrykmentti, joka oli sijoitettu naisluostariin. Vjatkan asemalla oli taas punakaartilaisia, jotka komensivat, että kaikkien itäänpäin matkustavien vankiloista palaavien oli astuttava esiin. Käskyä totellen astuimme asemalla esiin ja meidät järjestettiin riveihin ja vietiin entiseen tsaarinaikuiseen vankilaan, jonka ympärillä oli kahdessa eri rivissä piikkilanka-aidat, jotka bolshevikit olivat juuri laittaneet sitä varten, ettei Saksan vankiloista palaavien tänne sijoitettujen sotilaiden onnistuisi paeta. Koltshakin oli näet onnistunut valloittaa Uralin seudut, ja hän uhkasi jo Vjatkaa, ja

siksi pelättiin, että entiset tottuneet sotilaat liittyisivät hänen joukkoihinsa bolshevismia vastustamaan. Olimme täällä aivan vankeina emmekä ollenkaan päässeet kaupungilla liikkumaan ilman vartijoita. Kauppa oli tässä kaupungissa vielä vapaana, mutta muuta ei ollut ravinnoksi myytävänä kuin leipää, jonka hinta oli sata kertaa suurempi rauhanaikuisia hintoja.

Olin aivan masennuksissa. Saksalaisten vankilasta olin selvinnyt, täällä olin taas bolshevikien vankina. Täällä oli vangittu yli 4,000, ja keskuudessamme taas samoinkuin Moskovassakin bolshevikiagitaattorit tekivät innokkaasti työtään taivuttaakseen mieliä bolshevismin puolelle. Minulla oli näitä kohtaan herännyt sellainen inho, etten sietänyt heitä edes nähdä, vielä vähemmin kuunnella heidän puheitaan.

Mieleni teki sanomattomasti kotiin perheeni luo, mutta en tiennyt, miten täältä onnistuisin pääsemään pois. Kerran eräänä aamuna läksin kansliaan, joka sijaitsi vankilamme portin vieressä kadun puolella, pyytämään vartijaa mukaani, että saisin mennä kaupungille leivän ostoon. Kansliassa ei ollut ketään. Silloin välähti mieleeni, että nyt olisi hyvä tilaisuus koettaa paeta. Menin kiireesti kadun puoleisesta virkailijoiden ja kommunistien ovesta ulos, missä ei ole vartijaa. Vartija seisoi vankileirin portilla ja poltti tupakkaa.

Yritin tämän jälkeen vielä matkustaa junalla itään päin, mutta matkustajaliikenne oli lakkautettu. Koltshakin armeijan rintama oli aina vain likenemässä. Sain tietää illalla lähtevän ampumatarvejunan rinta-

malle päin, käytin tilaisuutta hyväkseni ja asettauduin junailijan koppiin tavaravaunussa. Matkatovereiksi tänne ilmaantui 12 mobilisoitua punakaartilaiskarkuria, matkalla kotiseuduilleen hekin. Oli joulujuhlien aika, 25 päivä joulukuuta, tavattoman kylmä ilma, ja olin aivan kuoliaaksi paleltua tällä matkalla, junan kulkiessa vain 40 à 50 km. vuorokaudessa. Jokaiselle asemalle oli sijoitettu punakaartilaisarmeijan aseettomia lisäjoukkoja, jotka lähikylissä kuljeskelivat hankkimassa itselleen elintarpeita. Pian junamme kulku hidastui niin, että se kulki vain 20 à 30 km. vuorokaudessa. Glazowin piirissä jätinkin junan ja läksin jalkasin edelleen, siksi kunnes onnistuin saamaan hevoskyydin. Matkalla oli, huolimatta bolshevikien esteistä, yhtämittaisina jonoina Saksasta palaavia vankeja jalan ja hevosilla pyrkimässä itäänpäin kotiseutujaan kohti.

Matkatessani jalkaisin Glazowin kihlakunnassa pyysin päästä jatkamaan matkaani ohiajavan pitkäpartaisen talonpojan reessä huomattuani, että hänellä ei ollut kuormaa. Matkalla juttelin sitten tämän kyytimieheni kanssa, ja hän puhui paikkakunnan venäläistä murretta niin hyvin, että en voinut aavistaa hänen olevan muuta kuin venäläisen. Kuitenkin, kun vastaamme tuli toinen talonpoika kuormineen, kysyi kyytimieheni: »Kytse munan?» »Izane», oli vastaantulijan vastaus. Hämmästyin suuresti, sillä tämähän oli syrjäänien kieltä: »Mihin menet?», »Myllyyn». Kysyin heti, asuiko täällä syrjäänejä, mutta kyytimieheni vastasi, että asukkaat olivat votjakkeja. Koetin tämän jälkeen votjakkien kanssa kes-

kustella syrjäänin kielellä, mutta huomasin, että kielemme olivat kuitenkin niin erilaiset, että näillä kielillä oli keskenämme kovin vaikea tulla toimeen. Votjakkien asutuspaikkojen kautta kesti matkani kolme vuorokautta, kaikkialla maanteiden molemmin puolin oli täällä votjakkien laajat viljavainiot, joiden keskellä kohosi leveäkujaisia kyliä. Väestö oli täällä vierasvaraista, rakennustyyli, kansan pukeutuminen ja kaikki oli täällä jo kovin samanlaista kuin syrjäänien asumapaikoilla, joten matka tuntui hyvin kotoiselta.

Kuljettuani 40 km. metsien läpi viimeisestä votjakkien kylästä jouduin varsinaiselle syrjäänien asutusalueelle.

Kotipaikoilleni oli vielä toistasataa kilometriä, kun vastaani alkoi ilmestyä kuormastoineen samoavia bolshevikisotilasjoukkoja, jotka peräytyivät Koltshakin armeijan tieltä. Täällä oli toisissa kylissä jo bolshevikivartijoita. Näitä minä pelkäsin, mutta talonpojat yleensä auliisti auttoivat metsäteiden kautta kiertämään näitä vaarallisia olioita.

Matkan varrella kuulin talonpojilta kertomuksia, kuinka neuvostohallituksen toimesta muodostetut köyhäinhoitokomiteat hävittivät kaikki varastot maaseudulla, kuinka punakaartilaiset ampuivat parhaita pappeja, agronoomeja ja opettajia, kuinka talonpoikia joukoittain piileskeli metsissä pelastaakseen henkensä punakaartilaisten vainolta, kuinka punakaartilaiset alussa rikkailta talonpojilta ja kauppiailta takavarikoivat heidän varastonsa kuoleman uhkauksilla ja sitten kuitenkin putipuhtaiksi

heidät ryöstettyään ja kidutettuaan heitä surmasivat perhekunnittain. Kerrottiin, kuinka kaikki oikeudet oli rikkailta ihmisiltä otettu ja siirretty köyhälistölle ja kuinka entiset rikolliset olivat päässeet valtaan, sekä paljon muuta.

Maaseudun väestö kertoili neuvostohallituksen ankarista toimenpiteistä, punakaartilaisten julmasta menettelystä heidän seuduillaan, mutta he eivät tietäneet, että neuvostohallituksen politiikka oli sellainen, eivät tietäneet, että pieni ryhmä bolshevistisen lipun ympärille kertyneitä roistoja ei ainoastaan surmaa opettajia, pappeja ja rikkaita, vaan tahtoo hävittää nälällä ja taudeilla hyvinvoinnin koko laajasta valtakunnasta, tahtoo hävittää tehtaat ja koulut. He eivät myös tietäneet, että Moskovan Kremlin herrat eivät olleet muita kuin saksalaisten juutalaiskätyreitä, jotka tahtoivat saattaa Venäjän valtakunnan kansat taloudellisesti Saksasta riippuvaisiksi.

Sivistymätön, lukutaidoton, kehittymätön Venäjän talonpoika on kuin luottavainen lapsi, jonka kanssa jokainen hallitus voi menetellä miten haluaa.

KOTONA.

Kiertoteitse, synkkien metsien kautta, joissa polut lumipeittoisten puitten välitse kiemurtelivat kuin tunneleissa, saavuin vihdoin kotiin yöllä tammikuun ensimäistä päivää vasten. Pian kolkutukseeni kotona herättiin ja minut päästettiin sisälle, lastenkin siinä havahtuessa ja aluksi ihmeissään katsellessa; vihdoin

asian heille täysin selvittyä he syliini rynnäten huusivat: »isä, isä.»

Isättöminä eläneet lapsi raukkani, joita en ollut nähnyt sitten kuin vuonna 1917 kotona haavoittuneena ollessani olin parantuneena lähtenyt takaisin rintamalle, heidän jäädessään kotiportille itkemään!

Täällä oli kuitenkin ikäviä uutisia vastassani. Appeni oli vangittuna viety Jurlaan ja oli siellä kovassa bolshevikien vankeudessa, tuttaviani, miehiä ja naisia, oli eri kylistä vangittu n. 80 henkeä. Kesällä 1918 oli ammuttu muutamia tuttaviani. Kuulin myös kuinka Kaman varsilla asuvat syrjäänit olivat kesällä 1918 nousseet kapinaan, mutta kun heillä ei ollut aseita eikä taitavia johtajia, oli kapina epäonnistunut. Bolshevikit olivat Permistä lähettäneet sotaväkeä syrjäänejä vastaan ja Kosa-joella oli ollut taistelu, jossa syrjäänit olivat kärsineet tappion. Noilla taistelukentillä on tuttaviani haudattuna.

Pian havaitsin, että kotipitäjäni hallinto oli aivan täydellisesti muuttunut. Ennen oli pitäjässämme esimies ja hänellä kaksi kirjuria apulaisinaan, mutta nyt, bolshevikien hallitessa, on hallinto järjestetty kymmeneen eri osastoon, joista jokainen tarvitsee puheenjohtajansa, ja jokaiselle näistä on määrätty suuret palkat. Asukkailla on kauhean suuret verot. Rikkaat on julistettu vastavallankumouksellisiksi rikollisiksi, ja heiltä on äänestysoikeudet ja puhevalta sekä vaalikelpoisuus riistetty.

Kunnan kokouksissa on nyt valta köyhälistöllä ja rikoksellisilla, ja nämä tekevät, mitä vain haluavat, he ovat nyt viisaimmat kaikissa asioissa.

Rikkailta talonpojilta oli kesällä v. 1918 punakaartilaisten avulla riistetty kaikki heidän varastonsa. Niinpä isänikin, jolla oli yksi aitta viljaa, oli pakotettu jakamaan sen ottajille korvauksetta. Niiltä, jotka omistivat viisi, kuusi lehmää tai hevosta, otettiin nämä pois ja jaettiin niille, joilla ei ennestään ollut. Samoin kesällä v. 1918 kävi niin, ettei kukaan köyhälistöön lukeutuva halunnut tulla maatöihin, kun he olivat ryöstämällä saaneet kaikkea ilmaiseksi. He sanoivat vain, että hallitus oli heidän ja se kyllä heille löytäisi leipää ja mitä vain tarvittaisiin: »Antaa rikkaiden tehdä työtä puolestamme, hallitus meistä huolehtii!» Hallitus heille todella löysi tarvikkeita, kunnes varastot loppuivat.

Myöhemmin olen kuullut tämän väestön katuvan käyttäytymistään valittaen: »Ennen oli rikaita, jotka avuntarpeessa meitäkin auttoivat, heidät tehtiin köyhiksi, nyt ei ole mistä apua tarvitessamme saada, ei ole siitä mitään hyötyä, että teimme rikkaat köyhiksi . . .»

Jurlan kylässä sukulaiseni kävivät joka päivä tiedustamassa appeni kohtaloa. Viikon perästä kotiin tuloni jälkeen alkoi vankilasta saapua kauhistuttavia tietoja: siellä ammuttiin vangeista joka yö 5—7 henkilöä sitä ennen heitä julmasti kiduttaen. Ajettiin takaa lumikentillä pakoon juoksevia alastomia vankeja nagakoilla piesten ja sitten uuvutettuina heidät surmattiin ampumalla.

Samaan aikaan alkoi bolshevikien peräytyvä armeija liketä seutujamme idästä päin. Jurlan kylään asettautui bolshevikien divisionan esikunta ja antoi

mobilisoida nuorukaiset, jotka eivät olleet vielä sotaväessä, viidestä eri kylästä. Jurlan kylässä kokoontui n. 500 nuorukaista, jotka nousivat siellä kapinaan, ottivat kaikki bolshevikien varastot ja kuormastot, m.m. 14 kuormaa kiväärejä, ja vapauttivat vielä elossa olevat vangit. Pohjoisesta saapui tietoja, että kolmessa syrjäänipitäjässä oli puhjennut myöskin kapina bolshevikeja vastaan, joita oli vangittu yksi pataljoona. Kun koko seudut olivat kapinassa, peräytyivät bolshevikit rintamalta meidän seutumme kautta yhtenä joukkiona. Pitäjämme kautta he kulkivat pysähtymättä, kuitenkin vieden täältä puolisen tuhatta kiloa lihaa ja paljon muuta yksityistä omaisuutta, jota kapinalliset syrjäänit eivät ehtineet pelastaa.

KOLTSHAKIN ARMEIJA JA HALLITUS.

Kaksi viikkoa näiden tapausten jälkeen saapui Koltshakin armeijasta kaksi komppaniaa, kussakin n. 80 pistintä, meidän kirkonkyläämme. Upseerit olivat tsaarinaikuisia upseerinuorukaisia, sotilaat Uralin seuduilta ja Siperiasta mobilisoituja. Heillä ei ollut mitään kuormastoa. Kuormasto ilmestyi Koltshakin armeijaan vasta maaliskuun alkupuolella 1919. Tämän armeijan elintarpeet saatiin aina vapaaehtoisten antimien kautta niistä kylistä, joihin se saapui. Pyydettiin, että itsekukin antaisi armeijalle tarvikkeita: viljaa, lihaa, heiniä ja muuta, mitä ravinnoksi ihmisille ja eläimille oli antaa. Alussa tämä tuottikin toivo-

tut tulokset, mielisuosiolla kansa antoi. Saavuttaessa bolshevikien miehittämiin pitäjiin poistettiin näistä heti neuvostohallituksen järjestämät pitäjän valtuusto, köyhäinhoitohallitus ja miliisi, sekä järjestettiin hallinto niissä samantapaiseksi kuin se oli ollut tsaarin hallituksen aikana. Pitäjiin, jotka olivat rintaman läheisyydessä, määrättiin komendantit. Asetettiin tutkinto- ja tuomiokomissioneja Koltshakin valtaan joutuneihin pitäjiin, sekä näiden yläpuolelle kaupunkeihin ylikomissioneja. Näille komissioneille eli valtiorikosoikeuksille oli annettu hyvin suuri valta tutkia ja tuomita bolshevikeja ja panna täytäntöön jopa kuolemantuomioitakin. Ja niiden käytettäväksi oli asetettu komendanttien huostassa olevat sotaväen joukko-osastot sekä rintaman takana järjestysmiehet.

Näille valtiorikosoikeuksille oli annettu liian suuri valta, ja tätä ne eivät osanneet oikein käyttää, vaan monesti hairahtuivat sitä käyttämään yksityisen persoonallisen vihansa ja kostonsa tyydyttämiseksi, ja tästä alkoi ensiksi kasvaa viha Koltshakin valtaa vastaan. Yleensä tämä järjestys täällä olikin turha, sillä Uralin seuduilla sekä Kama-joen varsilla kansa oli aivan bolshevikivastaista, joten ei olisi tarvinnut ollenkaan pelätä mitään kommunismia. Toiseksi synnytti Koltshakia vastaan vihaa se, että hän hävitti kaikkialla syrjääniläiset sissijoukot — niinkuin meidänkin seudullamme — ottaen heidän sotasaaliinsa pois. Nämä joukot olivat kuitenkin pääasiallisesti muodostuneet paikkakuntansa puolustamista varten, samoin kuin Suomessa syntyneet suojeluskunnat, mutta Koltshak ei myöntänyt niille olemassaolo-oi-

keutta. Niinpä m.m. kun syrjääniläiset joukot olivat Jurlassa kukistaneet bolshevikivallan, olivat he saaneet sotasaaliiksi m.m. bolshevikien kassan, jossa oli n. 1 1/2 milj. ruplaa, ja nämäkin kaikki joutuivat Koltshakin haltuun, ja tästä olivat kovin tyytymättömiä bolshevikien kukistajat. Kolmanneksi herätti vihaa Koltshakin hallitusta vastaan se, että hänellä oli edesvastuuton poliisi ja rangaistusosastot, jotka olivat kokoonpannut Siperian kasakoista, puolalaisista ja tshekkiläisistä vangeista, jotka esiintyivät samalla tavalla kuin punakaartilaisetkin. Vielä oli muitakin syitä, jotka nostattivat vihaa Koltshakin hallitusta vastaan ja aiheuttivat sen kukistumisen; näistä edempänä.

Kerrottakoon tässä, kuinka Siperian kasakoita yli 100 miestä käsittävä ratsujoukkue kulki Koltshakin valtaan joutuneilla seuduillamme ja rangaistusjoukkueen tavoin haki kaikkialta sosialivallankumouksellisten koteja, joista vei heinät, ruokavarat ja kaikki kalleudet, ryöstäen ne täydellisesti. Lopuksi tämä joukkue harjoitti sittemmin moista »takavarikoimistaan» kaikissa taloissa huolimatta siitä, oliko väki Koltshakin puolella vai ei. Kun sitten Koltshakin armeijaan mobilisoidut saivat tietää tämän kasakkajoukon teoista, heräsi heissä niin suuri viha, että he pakenivat joukoista pois ja yleensä kävivät haluttomiksi taisteluun.

Pian julisti Koltshakin hallitus, että kaikki entisen armeijan upseerit ja virkamiehet olivat mobilisoitavat meidän kihlakunnassamme.

Onnettomuudekseni olin upseeri. Kirosin kohtaloa.

Olin ollut Saksassa kovia kärsimyksiä ja kieltäymyksiä kysyneessä vankeudessa, jo saanut siedettävät olot, ja nyt minut oli sieltä lähetetty bolshevikien monimutkaisten »tarkastusten» kautta kotiin ja täällä olin taas joutuva armeijaan. Perheeni oli puolestani levoton, lapseni alkoivat lähtöäni itkeä.

Siis olin taas armeijassa. Bolshevikit olivat nyt vihollisiani. Kuitenkin olin vielä edellisistä rasituksista niin heikko terveydeltäni, että minua ei lähetetty rintamalle, vaan minut määrättiin komendantiksi erääseen pitäjään rintaman selkäpuolella. Päävelvollisuuksinani oli nyt huolehtia rintamalla olevan armeijan muonituksesta ja siitä, että mobilisointi sujui oikein ja järjestyksessä. Täällä oli määrätty mobilisoitaviksi 18—31 vuotiaat.

Syrjääniläisistä oli muodostettu seudullemme kaksi rykmenttiä. Näissä rykmenteissä olivat upseeritkin syrjäänejä. Rykmentti, johon minä kuuluin, käsitti m.m. syrjääniläisistä reippaista urheilijoista muodostetun tiedustelijajoukon, joka talvella käytti suksia ja kesällä kulki ratsain. Tämä joukkue tuli bolshevikien keskuudessa nopeudestaan ja urhoollisuudestaan niin kuuluisaksi, että sillä puhuttiin olevan kuularuiskuilla varustettuja moottorisuksia.

Bolshevikien onnistui myöskin sittemmin muodostaa tällaisia hiihtäjäjoukkueita Vologdan kuvernementin syrjäänilaisistä nuorukaisista, ja tämän joukon johtaja tuli miestensä urhoollisuuden vuoksi korotetuksi bolshevikijoukoissa divisionan päälliköksi, ja hän oli saanut neuvostohallituksen korkeimman kunniamerkin. Tästä minä kuulin kerrottavan jou-

duttuani puna-armeijaan Koltshakin armeijan häviön jälkeen.

Seuduillamme jatkuivat Vjatka-joen latvoilla taistelut kevääseen saakka. Kylät siirtyivät kädestä käteen. Vihdoin kävi niin, että bolshevikit joutuivat peräytymään Vjatka-joen länsipuolelle. Näissä taisteluissa osottivat syrjääniläiset joukot urhoollisuutta, rohkeutta ja kestävyyttä. Osoitukseksi tästä kerron muutamia tapauksia. Bolshevikit olivat kerran aikoneet Vjatkan kuvernementista kiertää Koltshakin joukkojen selkäpuolelle Juksevin kirkonkylään metsien kautta. Nämä metsät olivat 100 km. laajuiset ja sinä talvena aivan tiettömät. Bolshevikit lähettivät edellään 18 miestä käsittävän joukkueen tietä tutkimaan metsän kautta. Mutta Koltshakin armeijan syrjääniläiset miehet vartioitsivat tätä metsää niin, että 15 vartijamiehestä aina oli n. 15 km. päässä olevalla metsämajalla vuorostaan 3 syrjääniläistä vahtia pitämässä. Kerran huomasi yksi vartijoista bolshevikien joukkueen, jossa hevonen kulki edellä ja jonka kuormassa kuljetettiin jäljessä kulkevien miesten aseita. Neuvokkaana syrjääni huusi: »Kuularuisku! kuularuisku! komppania riviin!» Bolshevikit säikähtyivät tästä kovin, nostivat kädet ylös ja odottivat peloissaan tuomiotaan nähdessään, miten metsämajasta kohosi savu korkeuteen. Syrjääni ajoi hevosen kuormineen edelle, yksi syrjääneistä istuutui kuormalle kivääri ojennettuna bolshevikeja vastaan, ja toiset samoin heidän rivinsä perästä alkoivat ojennetuin kivää-rein komentaa punaisia eteenpäin. Kylläpä bolshevikit harmista tukkaansa repivät, kun olivat näin antaneet

kolmen syrjääniläisen itsensä vangita, mutta tekoa ei saanut enää tekemättömäksi, ja harmi ei siinä auttanut.

Keväällä maaliskuun alkupuolella sitten bolshevikit mainitun metsän kautta tunkeutuivat Juksevin kylään. Kylän puolustajina oli vain nuo 15 syrjääniä, ja hyökkääjiä oli 900 miestä. Syrjäänit pitivät puoliaan kylässä kaksi vuorokautta tätä ylivoimaista vihollista vastaan aiheuttaen sille suunnattoman paljon tuhoa, kunnes heidän vihdoin oli pakko peräytyä yhdenkään heistä edes haavoittumatta. Tällainen lienee aivan harvinaista sotien historiassa.

Suurempien osastojen urhoollisuudesta kerrottakoon myöskin kuvauksena, miten Kama- ja Vjatkajokien välillä taistelussa yksi syrjääniläinen 300-miehinen komppania vangitsi bolshevikien pataljoonan, jossa oli 400 sotamiestä, ja miten Peskovhan tehtaan valloituksessa syrjääniläinen rykmentti saarsi bolshevikien ratsurykmentin, joka kuitenkaan ei tahtonut antautua vangiksi ja sentähden tuhottiin kokonaan paikalleen.

Koltshak oli väkivaltaisesti, joskin helposti, saanut vallan käsiinsä ja valloittanut Uralin seudut ja väkirikkaat Kama-joen laaksot ilmoittamatta kuitenkaan vielä hallitusohjelmaansa, vaikkakin hänen lehtensä puhuivat duuman kokoonkutsumisesta. Mutta tähän ei maan sivistyneistö paljon luottanut, sillä samaa oli luvannut Kerenskikin valtaan päästessään ja samoin bolshevikivalta, joka kuitenkin hajoitti duuman pistimin.

Koltshakin hallituksen ohjelma tuli selville keväällä v. 1919, jolloin kuntien hallitukset saivat määräyk-

sen, että Koltshakin armeijan etenemisen aikana kuntien hallintoa hoitamaan yleisellä, yhtäläisellä, suljetulla kansanäänestyksellä valitut kunnan hallitusmiehet, jotka olivat astuneet neuvostohallituksen asettaman kunnanhallituksen sijalle, olivat nyt poistettavat ja sijalle oli taas asetettava täydelleen tsaarihallituksen aikainen hallinto ja virkakunta. Sivistyneistö ja kansa ei halunnut palata tsaarivallan aikaiseen mielivaltaisuuteen, ja siksi tämä Koltshakin hallituksen määräys jätettiin täyttämättä. Tämän tähden Koltshakin hallitus menetti kansan luottamuksen ja kannatuksen.

Syksyllä Koltshakin armeijaan mobilisoitaessa Uralin seutujen nuorukaisia ilmoitettiin mobilisoitujen tarvitsevan olla vain kahdeksan kuukautta palveluksessa, ja tämän ajan jälkeen keväällä 1919 alkoikin kansa kunnallishallitustensa kautta vaatia sotilaiden kotiin laskemista. Tätä ei Koltshak katsonut voivansa vastustaa, ja niin päästettiin sotaväkeä palveluksesta, joten keväällä rintamat heikentyivat melkein 50 %:lla.

Samaan aikaan poistettiin myöskin hallituksesta kaikki, jotka olivat vastustaneet yksinvaltaa ja olivat vapaamielisiä. Tämäkään toimenpide ei mennyt seurauksitta, vaan se joudutti Koltshakin tuhoutumista. Niinpä erään armeijaosaston päällikön Gainen, joka oli sosialivallankumouksellinen mieleltään, käskettiin jättää paikkansa armeijassa, ja hän tekikin sen, kuitenkin ensiksi päästettyään joukoistaan kaksi voimakasta divisionaa (Izevskin ja Votkinskin) rintamalta kotiin. Bolshevikit käyttivät tätä hyväk-

seen, tekivät hyökkäyksen ja mursivat Koltshakin rintaman.

Koltshakin vallan tuhoutumista joudutti myöskin se, että hänen monarkistiset upseerinsa harjoittivat rintamalla suurta julmuutta ja itsevaltiutta. Niinpä Kamskin divisionaan kuuluvan Solekamskin rykmentin päällikkö, joka oli ollut santarmilaitoksen upseeri tsaarivallan aikana, ampui kaikki yksityiset vangit ja sotilaskarkurit sekä ammutti kaikki vangiksi joutuneet joukko-osastot. Tuonkin Kama- ja Vjatkajokien varsilla n. 400 miestä käsittäneen pataljoonan, jonka syrjäänit olivat vanginneet ja lähettäneet rykmenttinsä esikuntaan sen määräämiä toimenpiteitä varten, ammutti tämä rykmentinpäällikkö, kun vangitut kuljetettiin hänen rykmenttinsä esikunnan kautta. Tämän hänen julmuutensa johdosta rykmentti kapinoi, otti hänet itsensä vangiksi ja luovutti bolshevikeille, samalla kun sotilaat joko karkasivat kotiinsa tai menivät bolshevikien puolelle. Täällä taas käyttivät bolshevikit tilannetta hyväkseen, hävittivät koko Kamskin divisionan ja mursivat taas rintaman.

Tällaiset syyt pääasiallisesti johtivat Koltshakin hallituksen tuhoutumiseen. Tämä hallitus ei ollenkaan tuntenut kansan psykologiaa eikä pyrkimyksiä, sillä oli vain omat itsekkäät pyyteensä yrittäessään pönkittää aikansa eläneitä ihanteita.

KOLTSHAKIN ARMEIJAN PERÄYTYMINEN.

Samaan aikaan kun Koltshakin rintama tuli kahdesta eri paikasta murretuksi, kärsi kaksi meidän rykmenttiämme tappion Kirsinskin tehtaan luona. Olimme saaneet määräyksen ottaa mainitun tehtaan haltuumme toukokuun 1 päivänä 1919, mutta tietämättämme olivat bolshevikit saaneet lisäväkeä seitsemän rykmenttiä, ja meidän hyökkäyksemme senvuoksi kokonaan epäonnistui; peräydyimme, jättäen paikalle 150 kuollutta. Pakoretkemme aikana oli surkea kelirikko, ja meidän kaksi rykmenttiämme alkoivat vetäytyä Kama-joen latvan toiselle rannalle, mistä sitten peräytyminen jatkui itäänpäin koko rintaman tehdessä samoin.

Ennen peräytymistä kotipaikoiltamme oli syrjäänivupseereilla salainen kokous, jossa oli esillä kysymys syrjäänien kansan kohtalosta sekä mihin meidän oli ryhdyttävä: pitikö peräytyä Koltshakin armeijan kanssa vai jäädä kotiin omaa maata puolustamaan. Päätökseksi tuli: piti peräytyä.

Rykmenttimme peräytyessä kotiseutuni kautta, poikkesin ratsain kotiini sanoakseni taas hyvästit omaisilleni. Kotiini saapui myöskin hyvin järkytettynä ja neuvotonna appivanhukseni, joka peläten bolshevikien pääsevän uudelleen valtaan ei tahtonut uskaltaa jäädä kotiinsa, muistaen, mikä kohtalo hänelle oli jo Jurlan vankilassa bolshevikien taholta määrätty. Viimein hän päätti lähteä seuraamaan Koltshakin armeijaa ja ottaa vanhimman poikansa, 15-vuotiaan nuorukaisen, mukaansa. Kotiväki itki ja ru-

koili, samoinkuin tämä nuorukainenkin, vanhusta luopumaan tästä päätöksestään, mutta turhaan. Hänet oli vallannut pelko, ja vaikka hän ei uskonutkaan Koltshakin armeijan voittoon ja sen antamaan turvaan, pelkäsi hän vieläkin enemmän bolshevikeja ja uskaltautui ennemmin kohti tuntematonta kohtaloa idässä, jättäen rakkaat kotikumpunsa, kotinsa, omaisensa, synnyinseutunsa ja kaiken, mikä oli hänen elämällensä arvon antanut.

En silloin aavistanut, että nyt näin vanhuksen viimeisen kerran. Pysyen päätöksessään hän jätti kotinsa ja joutui poikansa kanssa kaukaiseen itään, jossa hän nyttemmin kotoa saamani ilmoituksen mukaan on sairastuttuaan lavantautiin Marinskin kaupungissa kuollut v. 1919 talvella, ja hänen poikansa on saanut yksin palata kotiin tuomaan kotiväelle tämän surullisen sanoman vanhuksen kohtalosta.

En jaksa koskaan unohtaa hetkeä, jolloin olin nyt pakotettu rakkailleni kotona hyvästit jättämään. Koko perheeni itki. Vanhin poikani, 9-vuotias Konstantin, riippui minussa kiinni tuskasta väräjävällä, lapsellisen sopertelevalla äänellä rukoillen: »Rakas, oma isä, älä lähde, älä mene ja jätä meitä. Meillä on kirveitä ja veitsiä, hakataan niillä, jos bolshevikit tulevat.» Minun piti puhua, minun piti lohduttaa, minun, onnettoman isän, jonka oli lähdettävä tuntematonta kohtaloa kohti, mutta tunsin niin suuren ahdistuksen sielussani, niin kovan tuskan polton sydämessäni, että en saanut ymmärrettävää sanaa suustani, muutamia käsittämättömiä äännähdyksiä vain. Kuumat tuskan kyyneleet virtasivat väkisinkin

poskilleni, kurkkuani ahdisti, olin kuin rautapihtien puristuksessa. Koko sieluni kapinoi. Ajatukseni olivat epäselvät, näin, tajusin kaikki vain kuin matkan päästä, korvissani suhisi. Minut oli vallannut samallainen tunne kuin Rumanian rintamalla Transsylvanian alpeilla helvetillisessä tykkitulessa puolustaessani 2229 m:n korkeudella kukkulaa 10 päivänä maaliskuuta 1917, jolloin en tajunnut enää olinko kuollut vai elävä; kaikki oli yhtä sekasotkua ympärilläni. Kuitenkin oli alistuttava ankaraan todellisuuteen, minun oli herättävä, säälittä hyvästit jätettävä, kiiruhdettava pois . . . Ennen, niin raskasta kuin oli kodistani ollutkin sotaan lähtö, oli ollut kuitenkin turvallista, sotarintamat olivat kaukana kodistani, kotini oli saanut jäädä sodan kauhuilta rauhaan. Nyt oli toisin. Nyt oli kotiseutuni taistelutantereena, nyt oli sisällinen sota raivoamassa, nyt voivat bolshevikit saapua, kotini ja rakkaani tuhota . . . Nyt olin minäkin joutunut sisäisessä sodassa toisessa maan armeijassa taistelemaan toista saman maan armeijaa vastaan, ja näissä armeijoissa voi olla pakostakin isä poikaa, veli veljeä vastassa. Nyt raivosi sisäinen sota, ja nehän ovat sodista julmimpia . . . Kuitenkin oli lähdettävä . . . niin halusta kuin olisinkin tahtonut lapseni neuvoa seurata. . En kuitenkaan jaksanut vielä uskoa, että Koltshak tulee tuhotuksi ja bolshevikit voittavat. Vihasin bolshevismia, ja koko kansa oli bolshevikeja vastaan ja vihasi heidän hävitystyötään. Ei ollut muuta neuvoa kuin lähteä.

Muutamia päiviä ennen kuin joukot peräytyivät Tserdynin kihlakunnasta annettiin määräys taas

mobilisoida sotaväkeen miehet aina 42 ikävuoteen saakka, ja syrjääniläisten kokoontumispaikaksi määrättiin Kosan kauppala, samalla kun venäläisten piti kokoontua Tserdynin kaupunkiin.

Saavuttuamme Kosan suureen kauppalaan huomasimme sen täyttyneen syrjäänilaisistä mobilisoiduista, samalla kun siellä oli myöskin kaksi rykmenttiämme rintamalta peräytyneitä joukkoja.

Pian huomasimme tuossa mobilisoidussa joukossa suurta levottomuutta ja liikehtimistä. Saimme tietää tämän johtuvan siitä, että Koltshakin armeijan pohjoisen osaston »viisas» päällikkö kenraali Pepeljajew oli antanut painattaa päiväkäskyn, jota hän oli kymmenin tuhansin kappalein levittänyt, ja siinä selitti, että kaikki mobilisoidut merkitään Koltshakin armeijoihin vapaaehtoisiksi sotilaiksi. Mutta kun yleensä tiedettiin, miten bolshevikit kohtelivat Koltshakin vapaaehtoisia armeijalaisia, julistaen kaiken heidän maansa ja omaisuutensa valtion omaisuudeksi ja surmaten heidät itsensä, oli tämä Pepeljajewin päiväkäsky herättänyt näissä joukoissa suuren levottomuuden, ja he neuvottelivat kotiinpalaamisesta. Niinpä kaikki mobilisoidut läksivätkin kukin kotiinsa. Samoin oli tapahtunut myöskin Tserdynissä. Tämä Pepeljajewin päiväkäsky riisti Koltshakin armeijalta Tserdynin kihlakunnassa n. 6,000 sotamiestä. Sama oli juttu koko laajan Uralin seuduilla, missä tämä tyhmä käsky riisti Koltshakin armeijasta kaikkiaan toistasataatuhatta sotamiestä, lukuunottamatta niitä, jotka olivat mobilisoidut ennen ja olivat jo rintamalla, mutta tämän käskyn kautta myös pakenivat kotiinsa.

Täältä marssimme jalkaisin Kama-joen laiturille, jossa meitä odottivat laivat ja kuljetuslotjat, joilla meitä kuljetettiin Kama-jokea pitkin Usoljeen. Täällä meille yllätykseksi olivat junat odottamassa viedäkseen meidät Uralin toiselle puolelle.

Oli kaunis kesäkuun päivä. Kuumasti polttava aurinko loisti taivaalla. Joen rantamilla kasvoi jylhän komeita metsiä, jotka paikkapaikoin ulottuivat aivan veden rajaan asti. Jättiläispuitten kuvajaiset erottautuivat kuin äärettömyydestä kirkkaansinistä taivasta vasten Kaman tummassa syvyydessä, ja joen uinuvaa rauhaa häiriten laivamme ja lotjamme kulki eteenpäin työntyvänä kiilana pannen veden edessämme ja sivuillamme kuohupääaaltoina vyörymään rantoja vastaan . . . Siellä täällä joen rantamilla kohosi viljavien peltojensa keskeltä kukoistava, rauhallinen kylä, tai levittäytyi joen loivaa rantaa kohden monivärinen, täydessä kukoistuksessaan loistava kukkaniitty, jossa rantakukat kurottautuivat veteen päin kuin tahtoen hekin joen pinnasta nähdä kuvansa ja ihailla kauneuttaan. Sieltä täältä rannan ruohikosta pyrähti lentoon pesäänsä vaaliva tai keskipäivän helteeltä suojaa hakenut sorsa- tai muu vesilintupari. Kaikkialla luonnossa vallitsi suuri, juhlallinen rauha. Ja kaikki tämä oli meille rakasta, oli omaa kotiseutuamme. Tämä oli meidän nyt jätettävä! Minne meitä vietiin, mitä vaiheita kohti? kohosi rinnasta väkisinkin ajatus. Kaikkien sotamiesten mieli oli alakuloinen ja surullinen, mutta erittäinkin niiden, jotka nyt kotiseutunsa jättivät.

Usoljeen saavuttuamme saimme tietää, että Perm

oli jo bolshevikien vallassa ja koko Kaman laivasto hävitetty. Permin kaupungin naftavarastot oli laskettu maahan ja Kama-jokeen. Sitten oli nafta sytytetty, ja pian oli koko Kama ollut liekehtivänä tulimerenä, jossa paloi yli 50 laivaa.

Meillä oli kiire, sillä bolshevikien taholta oli pelättävissä peräytymistiemme katkaiseminen.

Junamme kiitivät tämän jälkeen huimaavaa vauhtia Uralin metsäpeittoisten vuorilaaksojen ja jylhien rotkojen kautta itää kohti. Keski-Uralin seuduilla Alapajevskin tehtaan luona tapahtui kuitenkin bolshevikien äkkinäinen hyökkäys, jolloin heidän onnistui saada ensimäinen pataljoonamme vangituksi sen omissa vaunuissa. Samalla paikalla kohtasimme mekin vihollisen. Ennätimme kuitenkin junastamme ulos ja järjestäytyä rintamariveihin, ja alkamallamme kuularuisku- ja kivääritulella saimme bolshevikien tulen lakkaamaan ja heidät hajoitetuiksi. Sotasaaliiksemme saimme seitsemän kuularuiskua vihollisen suurin tappioin peräytyessä.

Suurempi taistelu oli taas Turinskin kaupungin luona. Turinsk on pieni siperialaisen kihlakunnan pääpaikka. Täältä alkaa jo täydellinen Siperia: mustamultainen maa ja laajat arot, vaikkakin täällä paikoittain on hyviä havumetsiäkin. Siellä täällä kohoaa suuria kyliä, joiden ympärillä on joka puolella 3—8 neliökilometrin laajuiset laidunmaat, ja näiden jälkeen alkavat vasta aidan takana olevat kyläkunnan pellot. Siperialainen talonpoika on, päinvastoin kuin Euroopan puolella oleva venäläinen talonpoika, rikas ja kaikinpuolin hyvinvoipa. Asunnot ovat

useinkin komeasti rakennetut, monihuoneiset, kaksikerroksiset ja siistit. Huoneet ovat hyvin kalustetut, tauluja seinillä ja kukkasia ikkunilla j.n.e. Siperialaisen talonpojan ruoka on hyvää, alituisesti vehnäleipää, lihaa ja kalaa. Puvultaan hän on Venäjän puolella asuvia moninverroin siistimpi ja komeampi. Juhlapäivinä tytöt ovat puetut muodin mukaan, korkeakorkoiset kengät jalassa. Kuitenkaan ei koko Siperian väestö ole näin varakasta. On laajoja aloja, joiden väestö on hyvinkin köyhää. Turinskin väestö, vaikkakin on rikasta ja muuten siistiä, ei minuun tehnyt edullista vaikutusta senvuoksi, että tupakanpoltto, nuuskaaminen ja tupakan pureminen olivat niin yleisiä, että pienet lapset ja naisetkin sitä yleensä harjoittivat. En voinut sietää, että naiset ja tyttöset pyysivät sotilailta tupakkaa.

Oleskellessamme Turinskissa saapui meille tietoja, että Petshora-joen varsilla asuvat syrjäänit olivat puhdistaneet bolshevikeista koko Petshoran seudun ja pyrkineet Kama-joelle, mutta Tserdynin kaupungin luona kärsineet tappion. Turinskin antautumisen jälkeen jatkoimme peräytymistä Tavda-jokea pitkin laivoilla ja lotjilla Tobol-joelle saakka.

Tobol-joki on leveä ja runsasvetinen ja sen rantamat ovat paikoittain hyvin tiheään asuttuja. Asutus on tataarilaista ja venäläistä. Tataarilaiset ovat edullisemmassa asemassa, heille kuuluvat parhaat maatilat, he ovat vapaat sotapalveluksesta, heillä ovat parhaat kalastuspaikat ja muut edut. Tataarilaiset voisivat olla koko tämän rikkaan seudun isäntinä, mutta he ovat sivistymättömiä ja heiltä puut-

tuu täydelleen yritteliäisyyttä, joten isännyys jää venäläisille.

Tiesimme, että kaksi Koltshakin divisionaa oli Tobol-joella, ja meidän oli määrä heidän kanssaan yhtyneinä tehdä hyökkäys bolshevikeja vastaan ja sitten lopettaa peräytymisemme. Mutta tässä toiveessamme petyimme. Saavuttuamme Tobol-joelle oli siellä odotetun kahden divisionan sijasta sotilaita kaikkiaan vain n. 400. Nämä olivat niiden Izevskin ja Votkinskin divisionien jätteitä, joista kenraali Gaine erotessaan päällikkyydestä oli laskenut sotilaat pois. Nämä sotilaat olivat vain vapaaehtoisia pakolaisia, jotka omilla hevosillaan vaimoineen ja omaisuuksineen olivat pakenemassa Kama-joen varsilta.

Hämmästyin kovin ja minuun koski kipeästi huomatessani, että Votkinskin divisionan päällikkö, vanha kenraali, asui komeassa, kylän parhaassa talossa kuin mikäkin kuningas, portillaan sotilaat kunniavahdissa, vaikka koko hänen divisionassaan oli vain toistasataa miestä, nämäkin vapaaehtoisina. Hän ei ajatellut rintamasotilaittensa lepoa, eikä asiaa, jonka vuoksi sotilaat olivat taistelemassa — hän ajatteli vain omaa rauhaansa ja »ylhäisyyttään». Ja tällaisia olivat kaikki Koltshakin armeijan kenraalit.

Bolshevikit pääsivät Venäjän sisäisissä taisteluissa voitolle myöskin siitä syystä, että kaikkien näiden vapauttaan pelastamaan nousseiden kansanjoukkojen päällikköinä oli tällaisia vanhoja kenraaleja ja päällikköitä, jotka eivät tahtoneetkaan kansan parasta eivätkä sen tarpeita ymmärtäneet, vaan harrastivat omaa mukavuuttaan, ollen kuin mitkäkin mätäpaiseet

Venäjän yhteiskunnan ruumiissa. Heidän »korkea järkensä» esiintyi selvästi maailmansodassakin, jolloin he menettivät miljoonia sotamiehiä ja kymmeniä miljardeja kultaruplia. Tulokset koko maailma hyvin tuntee.

Myöskin Omskista oli tänne lähetetty meitä vastaan kaksi tykein varustettua laivaa avustamaan meitä hyökkäyksessämme bolshevikeja vastaan. Mutta miten näidenkin kävi? Kahden päivän perästä niiden matruusit nousivat kapinaan, surmasivat upseerinsa ja menivät bolshevikien puolelle.

Täällä kuulimme myös kerrottavan, etteivät siperialaiset enää kannata Koltshakin hallitusta eivätkä tahdo sitä puoltaa. Kungur-kaupungin luona oli m.m. neljä siperialaista rykmenttiä rintamalle saavuttuaan tehnyt samoin: surmannut upseerinsa ja mennyt bolshevikien puolelle.

Kun divisionat, joihin meidän olisi pitänyt yhtyä, olivat supistuneet olemattomiin ja avuksemme saapuneet laivatkin olivat menneet bolshevikien puolelle, ei meille jäänyt mahdollisuuksia hyökkäykseen. Meidän oli turvallisuuttamme ajatellen peräydyttävä. — Peräytymisretkemme suoritimme Tobolskin kaupunkiin saakka useita taisteluita suorittaen.

KOLTSHAKIN ARMEIJAN VÄLIAIKAISIA MENESTYKSIÄ JA UUSIA TAPPIOITA.

Samaan aikaan kun Koltshakin armeija peräytyi Uralin ja länsi-Siperian kautta, muodostettiin Siperiassa kasakkarykmentteja ja -divisionia.

Kasak on tataarilainen sana ja merkitsee »vapaa ihminen». Kasakat ovat niiden rosvojen lukuisasti lisääntyneitä jälkeläisiä, jotka Moskovan hallituksen määräyksen mukaisesti aikoinaan vuodattivat virtanaan Volgan, Kaman ja Jaik-(Ural-) joen varsilla sekä Kaukasiassa, myöhemmin Siperiassa ja Turkestanissa, alkuasukkaiden verta. Viimeisinä vuosisatoina oli kasakoille Venäjällä jo muodostunut oma ominainen yhteiskuntajärjestys, ainoalaatuinen maailman kansojen keskuudessa. Venäjän kasakat muodostivat aivan erikoisen yhteiskuntaluokkansa tsaarin aikana.

Näistä rosvojoukoista asettautui osa hävittämilleen alueille ja sekaantui paikkakunnan alkuasukasten tai ryöstettyjen naisten kanssa, ja heidän jälkeläisistään muodostuivat sitten alati aseistetut, villit kasakat omituisine yhteiskuntineen. Yksi näistä rosvojoukoista tuli toisia kuuluisammaksi Venäjän historiassa n. 400 vuotta sitten murtautuessaan hävittäen Uralin vuorten poikki Siperiaan ja valloittaen sen. Tämä oli Jermakin rosvojoukko.

Näin sikisivät Donin kasakat sinne, missä tataarit ennen asuivat, näin muodostuivat Orenburgin kasakat bashkirien entisille asuinpaikoille, näin Kubanin kasakat sinne, missä ennen asuivat kaukasialaiset kansat. Näin muodostuivat myöskin Siperian ja Aralskin kasakat, hävittäen sieltäkin aikaisemmat kansat. Palkkioksi näistä hävitystöistään Venäjän hallitus antoi näille rosvojoukoille erilaisia oikeuksia, nimittäin laajoja asuma-alueita, vapauden veroista, oikeuden aina olla asestettuina ja itsehallinnon y.m.

Kaksitoistavuotiaasta kasakkavaltion kustannuksella opetettiin jo sotataitoon. Heillä oli aina sotilaallinen järjestys. Vain kolme päivää tarvittiin täällä aikaa, jotta kaikki käskyn saatuaan olivat järjestyneet rykmenteiksi ja valmiit rintamalle lähtemään.

Näiden Siperian kasakka-alueiden miehistä oli Koltshakin onnistunut muodostaa muutamia divisioonia, ja elokuun loppupuolella 1919 oli alettu hyökätä bolshevikeja vastaan.

Yhden näistä kasakka-divisionista onnistui heti päästä bolshevikien selkäpuolelle ja sieltä käsin hävittää kaksi bolshevikien divisionaa. Tämä isku oli bolshevikeille odottamaton. He alkoivat peräytyä.

Samaan aikaan onnistui meidän Irtysh-joen suulla upottaa yksi bolshevikien panssarilaiva. Tämä oli toinen niistä laivoista, jotka olivat menneet bolshevikien puolelle. Tämän jälkeen siirtyi ylivoima joella meille ja me aloimme myöskin hyökätä. Meitä ahdistava bolshevikien divisiona kärsi musertavan tappion ja peräytyi menetettyään tykistönsä ja kuormastonsa. Bolshevikien koko rintama alkoi peräytyä. Valloitimme Tobolskin kaupungin ja ajoimme vihollista takaa ilman taisteluita. Luulimme jo onnen siirtyneen puolellemme ja aloimme uskoa taas pääsevämme Uralin länsirinteille, missä väestö kokonaan kannatti meitä, koska se oli saanut kärsiä niin paljon bolshevikien taholta. Luulimme saavamme jättää matalat, synkkien metsien peittämät Tobol- ja Irtysh-jokien rannat ikiajoiksi. Mutta pian saimme huomata, että edessämme olivat taas uudet ja raskaat koettelemukset.

Muuan bolshevikien divisiona, jolla oli 18 tykkiä ja joka oli ajanut heikkoja Votkinskin ja Izevskin divisioniamme Irtysh-jokea myöten ylöspäin, ei ollut ehtinyt toisten joukkojen kanssa peräytyä, vaan oli joutunut selkäpuolellemme. Kiersimme sen ja päällikkömme, vähäksyen sen voimia, uskoivat voivansa sen kokonaan pidättää, mutta bolshevikien päällikkönä oli viisas unkarilainen, jonka onnistuikin saada joukkonsa pelastetuksi saarroksestamme. Yhdyttyään meidän takaa-ajaamiemme divisionien kanssa ohjasi hän yhdistynein voimin hyökkäyksen vastaamme. Kun bolshevikit vielä saivat 8000-miehisen lisäjoukon ja ampuna-aseita, oli meidän vaikea heitä vastustaa, ja taas saimme me vuorostamme alkaa peräytymisen. Samaan aikaan saivat bolshevikit lisäjoukkoja Tseljabinskin rintamalta ja alkoivat hyökätä. Tobol-joen varrella kesti verisiä taisteluita kaksi viikkoa. Koltshakin rintama oli kuitenkin tullut murretuksi ja hänen armeijansa täällä alkoi peräytyä. Tämä peräytyminen jatkui Wladivostokiin saakka. Koko armeija olikin jo matkan varrella hajautunut.

TILANNE PERÄYTYMISEN AIKANA.

Samaan aikaan kun Koltshakin armeija kärsi musertavan tappion Tobol-joella ja alkoi peräytyä itäänpäin, saimme tietoja, että Judenitsh, joka myöskin taisteli bolshevikeja vastaan, kärsi Pietarin luona tappioita. Kun sitten myöskin Viron ja Neuvostohallituksen välillä oli solmittu rauha, lähetettiin

bolshevikien tältä rintamalta vapautuneet joukot Denikiniä vastaan, joka ahdisti bolshevikeja etelästä päin ja olikin jo valloittanut koko Ukrainan sekä uhkasi nyt Moskovaa. Toivoimme ja uskoimme silloin Suomen hyökkäävän bolshevikeja ahdistamaan ja luulimme, että Suomi olisi bolshevikien kohtalon ratkaissut, mutta tämä toivomuksemme ei toteutunut.

Ylipäällystömme taholta koetettiin meissä myöskin herättää toivoa, että Amurin alueella hallitseva kasakkapäällikkö Semenow tulisi meille avuksi, mutta tähän apuun emme luottaneet, tietäen, että hän riiteli Koltshakin kanssa vallasta. Eikä tätä apua tullutkaan. Kaikki mahdollisuudet voittoon olivat meiltä kadonneet, olimme kuin haaksirikkoiset myrskyisellä merellä. Ainoaksi toivoksemme jäi päästä Japaniin hakeaksemme sieltä suojaa. Mutta sinnekin oli matkaa vielä yli 9,000 kilometriä!

Oli jo kylmä ja lokainen siperialainen syksy. Pohjoisesta lensivät sorsat, hanhet, joutsenet y.m. muuttolinnut etelää kohti suurissa parvissa, niin että ilma oli täynnä niiden huutoja läpi vuorokausien muistuttaen kotiamme ja lisäten tuskaa.

Tällä kertaa alkoivat meidän Kamskin sekä Votkinskin ja Izevskin divisionamme Tobolskin kaupungista (jossa on paljon kirkkoja, vankiloita ja likaisuutta) peräytyä yhdessä ylöspäin pitkin Irtysh-jokea.

Kaikki tiet olivat niin syyssateiden pehmittämät, että niitä oli mahdoton kulkea. Paikoittain ratsuhevosetkin joskus niihin vajosivat, niin etteivät avutta päässeet ylös. Kymmenittäin hevosia nääntyi liejuun. Kaikilla teillä, jotka johtivat Tobol-joelta itään päin,

oli hevosten raatoja, särkyneitä ajoneuvoja ja hylättyä omaisuutta. Mitä kauemmaksi itäänpäin jouduimme, sitä vihamielisemmäksi kansa muuttui meitä kohtaan. Se piti meitä Koltshakin terrorin puolustajina, vaikka me emme tienneet mitään siitä, että Koltshak oli täällä aikaisemmin terroria harjoittanut. Minne vain jouduimme, sieltä pakeni asujamisto metsiin piiloon ja muodosti sissijoukkoja, jotka väijytyspaikoistaan meitä ahdistelivat. Meidän oli vihollisen ylivoimaa vastustettava ja raivattava peräytymistiemme näiden vihamielisten sissijoukkojen vallitsemien seutujen kautta. Täällä eivät bolshevikit vielä olleet ennättäneet mielivaltaa harjoittaa.

Siperian kansa odotti hartaasti bolshevikien valtaan pääsyä, sillä nämä lupasivat paratiisillisen elämän ihmisille maan päällä. Ainoastaan Irtysh-joen keskijuoksun varrella asuvat tataarilaiset, jotka olivat vapaita sotapalveluksesta, olivat lojaalisia ja kärsivällisesti odottivat tämän sisäisen sodan loppumista välittämättä kumpi taistelijoista jäisi voitolle. Muistan miten eräs tataarilainen minulle sanoi: »Olen kestänyt kolera-ajan, lavantautiajan ja rokkoajan, mutta en taida nähdä Venäjän vallankumouksen päättymistä.» (Omituisia ovat nämä tataarilaiset monessa suhteessa. Leipänsä he m.m. paistavat ulkona olevissa uuneissaan, vaikka talvella on yli 50 asteen pakkaset).

Kovan kohtalonsa urhoollisesti kestäneet sotilaamme alkoivat lannistua ja joutua epätoivoon. He rupesivat juopottelemaan. Siperiassa oli Koltshak järjestänyt väkijuomamonopolin tsaarinaikuiselle kannalle, ja siellä olivat viinakaupat viinaa tulvil-

laan, joten sotilailla oli tilaisuus saada väkijuomia määrättömään juopotteluunsa. Järjestys rykmentissämme alkoi heikentyä. Sotamiehet alkoivat esiintyä väkivaltaisesti rauhallista asujamistoa kohtaan, joka jo entuudestaankin oli meille vihamielistä.

LAVANTAUTIA PERÄYTYVÄSSÄ ARMEIJASSA.

Yhtämittaiset rasitukset, pakkasessa kulkeminen, huono ruoka ja alituiset taistelut näännyttivät ja heikonsivat sotilaita, tehden heidät alttiiksi taudeillekin. Olimme joutuneet erittäin köyhille ja soisille Kolyvanin, Barabinskin ja Kanskin aroille. Väestönä siellä oli pääasiallisesti valkovenäläisiä, jotka oli siirretty sinne Minskin kuvernementista. He olivat köyhempää, siivottomampaa ja kurjempaa väkeä kuin missään tätä ennen olin tavannut. He asuivat maasaunoissa, joissa oli metrin paksuiset multaseinät, yksi tai kaksi pientä ikkunaa, lattiattomissa, pienissä huoneissa, joiden kalustona oli ainoastaan yksinkertainen pöytä, penkki, mahdollisesti joku jakkara. Lapset olivat likaisia ja repaleisia. Talvella näkyivät asuvan yhdessä ihmisten kanssa karitsat, porsaat ja vasikat. Kansan ravintona olivat melkein yksinomaan perunat, sillä soiden maa-ala ei kasvata juuri viljaa, ja senkin, mikä siellä kasvaa, tuhoavat usein syyshallat.

Täällä sai lavantauti joukoissa vallan ja alkoi tehdä tuhojaan. Koltshakin armeijalla ei ollut peräytyessään

mahdollisuuksia sairastensa kunnolliseen lääkitsemiseen eikä hoitamiseen, ja siitä seurasi, että tartuntavaara oli sotilasten keskuudessa suuri. Alussa voitiin sairaita kuljettaa joukkojen mukana, mutta pian oli pakko jättää heidät oman onnensa nojaan joukkojen edelleen peräytyessä, tai toimitettiin heidät sairaaloihin, missä sellaisia sattui olemaan. Ne joukko-osastot, jotka peräytyivät rautateitse, jättivät kokonaisia sairasjunia jälkeensä. Kun nämä jäivät sinne hoidotta, kuolivat sairaat kaikki pakkaseen ja tautiin. Niinpä kertoi minulle bolshevikien 127. Orshanskin rykmentin päällikkö, että eräällä asemalla hän tapasi koko junan täynnä kuolleita sotilaita Koltshakin armeijasta. Samoin eräs komissari kertoi, että kerran, kun hän yritti mennä erään asemalla seisovan junan vaunuun, oli siellä alastomia, kuoliaaksi paleltuneita sotilaita suuri röykkiö. Peräytyessämme köyhien Kanskin, Barabinskin ja Kolyvaninskin arojen kautta oli rykmentissämme jo 250 lavantautista. Eräänä aamuna minäkin tunsin päänsärkyä ja kuumetta enkä jaksanut enää komentaa. Lääkärimme lähetti minut kuormastoon, selittäen että olen lavantaudissa. Täältä lähetettiin kaikki sairaalaan Tomskin kaupunkiin lääkärin mukana. Rykmenttiimme jäi vielä terveitä sotilaita n. 450, jotka olivat pääasiallisesti syrjäänejä. He jatkoivat pakenemistaan itää kohti. Lavantauti oli Koltshakin armeijalle vaarallisempi vihollinen kuin konsanaan bolshevikien armeija tai Siperian sissijoukot.

TOMSKIIN.

Seitsemän päivää sen jälkeen, kun meidät sairaat oli erotettu joukoistamme, jouduimme Tomskiin, joka on suuri siperialainen yliopistokaupunki Tomkajoen oikealla rannalla. Kaupunkia lähetessämme kuului sen itäpuolelta kivääritulta, joten kävi selville, että taisteltiin ja että Koltshakin joukot olivat peräytymässä.

Juuri kaupunkiin saapuessamme tuli vastaamme ratsastaen sotilas Koltshakin ulanirykmentistä, joka kuului meidän divisionaamme. Hänen toinen olkalappunsa riippui irti, hän oli ilman kivääriä, ainoastaan miekka oli vyöllä. Hän tunsi meidät ja pysähtyi luokseni ja kertoi, että kaupunki oli noussut kapinaan Koltshakin armeijaa vastaan edellisenä päivänä. Tämän oli täältä täytynyt paeta, ja hän tahtoi nyt myöskin päästä pakoon yhtyäkseen toisiin. Hänen hevosensa oli hyvä ja levännyt. Me olimme sairaita, hevosemme olivat väsyneet ja niin ollen meillä ei ollut muuta neuvoa kuin yrittää edelleen pyrkiä kaupunkiin. Tänne eivät vielä kuitenkaan olleet bolshevikien armeijaosastot saapuneet. Kaupunki oli nyt sosialivallankumouksellisen puolueen hallussa. Kaupungissa ei huomannut mitään erikoista, elämä kulki tavallista kulkuaan. Kaduilla liikkui paljon väkeä, kaupat olivat auki ja täynnä tavaraa. Kun me suuressa joukossa tulimme sinne, piiritti utelias yleisö meidät ja ihmetteli miksi sinne tulimme, kun Koltshakin armeija oli jo poistunut kenraalinsa, virolaisen Kappelin johdolla. Me ilmoi-

timme olevamme kaikki sairastuneita ja tulleemme hakemaan sairaaloista hoivaa.

Kenraali Kappel ei ollut antanut mitään julistuksia joukoilleen Tomskissa, niinkuin kenraali Pepeljaew peräytyessään Uralin seudulta, hän oli vain ilmoittanut: »Kuka on meidän puolellamme, hän seuratkoon meitä, mutta kuka taas on meitä vastaan, hän jääköön tänne!» Tällä ilmoituksella oli ollut sellainen vaikutus, että melkein kaikki olivat seuranneet häntä.

Meidät määrättiin menemään kaupungin ulkopuolella oleviin kasarmirakennuksiin, missä tsaarin ja Koltshakin aikana olivat majailleet sotilaat. Kasarmit olivat nyt pääasiassa tyhjät, lukuunottamatta joitakin sotilaita, jotka oli Koltshakin armeijasta saatu vangeiksi ja sijoitettu sinne.

Viisi päivää tämän jälkeen ilmestyi kaupunkiin kaksi bolshevikirykmenttiä. Ne asettuivat asumaan kaupunkiin yksityisasuntoihin.

Kaupungin sairaaloissa oli tuhansia haavoittuneita ja sairastuneita Koltshakin armeijalaisia. Näistä siirrettiin nyt kaupungin ulkopuolelle kasarmeihin niin paljon kuin niihin mahtui. Kaikkiaan laskettiin Tomskissa olevan Koltshakin armeijaan kuuluvia sairastuneita 30,000 lavantautista. Niistä oli 10,000 sijoitettu kasarmeihin kaupungin ulkopuolelle. Niiden joukossa olin minäkin.

Täällä tapasin miehiä rykmenttimme kuormastosta, joka oli joutunut vangiksi ja tuotu tänne kokonaan. Kuormaston päällikkö, eräs nuori vänrikki, oli päässyt satulattomalla hevosella ratsastaen pakene-

maan vieden mukanaan rykmentin kassan: yli kaksi miljoonaa ruplaa.

Lavantauti ilmeni täällä kolmenlaisena. Joko se tuli hyvin voimakkaana, jolloin siihen pian kuoli tai myös täydelleen parani, tai sellaisena, että se useita kertoja uusiutui, jolloin paraneminen kesti kauemmin, tai vihdoin sellaisena, että ihoon ilmestyi pilkkuja. Jotkut sairastivat nämä kolmekin lajia ja läpäisivät kaikki onnellisesti, mutta useimmat sortuivat jo yhteen tai varsinkin jo toiseen tautiinsa. Minulla oli uusiutuva lavantauti. Kaksi viikkoa sinne tuloni jälkeen sain uusinnan, välillä jo parannuttuani. Nyt oli sairauteni hyvin vaikea ja sairaalassa oloni peräti tukala.

Aluksi oli sairaalaksemme muutetussa kasarmissa ollut potilailla kohtalaisen hyvä olla. Omat sanitäärit ja terveet sotilaat olivat sairaita hoitamassa, heidän tarpeistaan huolehtimassa ja huoneita kunnossapitämässä. Mutta kun bolshevikit tulivat, tuotiin sinne kaupungilta niin paljon sairaita, että kasarmien läpi kulkevat yhtenäiset lavat olivat niin vieri viereen sairaita sijoitetut, etteivät nämä juuri mahtuneet kylkeään kääntämään. Sairaanhoitajasotilaat otettiin pois puna-armeijaan, ja sanitäärit sairastuivat tai olivat pakotetut niin suurista sairasjoukoista huolehtimaan, etteivät he mitenkään sitä ehtineet tehdä. Sairaaloiden komendantiksi asetettiin juutalainen, ja hän oli julmista julmin. Huoneita ei lämmitetty. Tosin annettiin kaksi tai kolme pientä, tuoretta koivupuunkalikkaa uunia kohti, mutta eiväthän ne palaneet, eikä kukaan meistä sairaista

jaksanut liioin lämmityksestä huolehtia. Oli niin kylmä, että vesi huoneessa hetken oltuaan ämpärissä jäätyi. Oli juuri joulu-, tammi- ja helmikuun pakkasten aika. Ei ollut ihme, että joka vuorokausi sairaista kuoli 50 à 60 ja enemmänkin vuorokaudessa. Samaan aikaan bolshevikien sanomalehdet kirjoittivat, kuinka näiden sairaaloiden lämmitykseen oli täytynyt hakata kaikki kaupungin koivumetsät ja raiskata siten kaupungin asukkaiden kesähuvittelupaikat. Sydämessämme rukoilimme Jumalaa, että tuo juutalaiskomendantti ja muut bolshevikit vielä kaikesta tuottamastaan kurjuudesta ja vääristä julkisuuteen levittämistään tiedoista saisivat ansaitun rangaistuksensa.

Kun olin ollut ennen voimakas ja terve mies, niin kestin lavantaudin, ihmeellistä kyllä, vaikkakin sairastuin siihen vielä kolmannen kerran ja silloin kaikista ankarimmin. Olin tunnottomana kuumeessa monet vuorokaudet. Rykmenttimme lääkärin, joka oli meidän kanssamme Tomskiin tullut, onnistui pelastaa minut tästä kasarmista toiseen, joka oli varattu heikoimmille potilaille. Siellä oli lämpimämpää. Ruuaksi annettiin kahdesti päivässä suolakalasta keitettyä lientä, kun edellisessä rakennuksessa olimme saaneet vain paljasta leipää. Täällä oli hoitajina kaksi sanitääriä. Vaikkakin täällä oli parempi hoito, kuoli tällӓkin vuorokaudessa sairaita usein 1—2 40:stä potilaasta. Jokaisen kuolemantapauksen jälkeen sanitäärit riitelivät jakaessaan kuolleen omaisuutta.

Kauheinta sittenkin näissä sairaaloissa oli se, että

siellä epäsiisteydessä täit tahtoivat elävältä syödä sairaat. Huoneissa oli kylmä, oli oltava aina vaatteissa: tavallisen vaatekerran lisäksi vielä paksuvillaiset lammasnahkaturkit yllä ja huopakengät jalassa. Ja näin joutui olemaan puhdistamatta useita viikkoja, jopa kuukausiakin. Milloin vain vyönsä aukaisi, niin turkin sisäpuoli oli täitä täynnä kuin muurahaispesä muurahaisia. Tämä oli kauhean sietämätöntä. Sotilaat ristivätkin tämän sairaalan »Koltshakin miesten tuhoamislaitokseksi.»

Olin kestänyt kolmannen lavantaudin uusinnan, sain ruokahalua ja tunsin alkavani parantua. Täältä minut määrättiin taas toiseen sairaalaan, jossa oli toipuvia potilaita. Tämä sairaala sijaitsi kaupungin toisella laidalla muutamassa hengellisessä opistossa. Täällä oli n. 5000 sairasta, jotka kaikki oli toisista sairaaloista toipuvina tuotu sairastettuaan jo ennen lavantaudin. Mutta täällä näistä kuitenkin noin puolet vielä saivat kestää toisia lavantautimuotoja. Täällä olivat huoneet lämpimät ja ruokaa annettiin kunnollisemmin, mutta likaisuus oli melkein samanlaista kuin kasarmisairaaloissakin. Täällä lämpimässä riisuin kerran vaatteeni pois tarkastaakseni vähän ruumistani, mutta samalla kaaduin maahan pyörtyneenä, sillä olin niin heikko ja laiha että itsekin itseäni kauhistuin.

Päivä päivältä ruokahaluni kasvoi. Mutta ruokana oli täälläkin vain kalasta keitetty liemi ja leipää. Leipää söin kaksi kertaa enemmän kuin mitä sitä annettiin sairaalan puolesta, sillä sitä sai kaupungista halvalla ostaa. Rahaa minulla oli n. 12,000 Koltshakin

ruplaa, joka oli julistettu nyt arvottomaksi, mutta minulla oli myös n. 1,000 Kerenskin ruplaa, ja tämä auttoi minua saamaan mitä tarvitsin lisää. Niin alkoivat voimani vähitellen palata.

BOLSHEVIKIEN TUTKINTOVANKINA.
(Tsheka)

Tammikuun keskivaiheilla saapui Tomskiin viidennen bolshevikiarmeijan yliesikunta ja alkoi sovittaa täällä yhteiskuntaelämään bolshevikien järjestelmää ja uudistuksia. Entiset virkamiehet erotettiin ja uudet määrättiin sijaan, bolshevistiselle järjestelmälle vihamieliset henkilöt vangittiin ja kuolemantuomioita pantiin toimeen.* Kaupunkiin määrättiin komendantti, joka julisti heti käskyn, että kaikkien kaupungissa majailevien entisten sotilashenkilöiden, upseerien ja virkamiesten, täytyi tulla komendanttivirastolle ilmoittamaan henkilötietonsa ja osoitteensa määrättynä aikana. Se, joka tämän ilmoittautumisen laiminlöi, katsottiin vastavallankumoukselliseksi, ja häntä odotti tuomio.

Sairaalasta, jossa olin ollut toipumassa, läksin minäkin noudattamaan kaupungin komendantin määräystä ja jonotettuani kolme päivää sain annetuksi henkilötietoni. Minut, samoinkuin useimmat muutkin ilmoittautuneet, lähetettiin taas kasarmeihin, joissa

* Samoin vangittiin ja kuolemaantuomittiin sosialivallankumouksellisen puoleen jäseniä, jotka olivat panneet toimeen Tomskin kapinan Koltshakin hallitusta vastaan.

olimme ensiksi sairastaneet. Toiset rakennukset oli kuolema jo tyhjentänyt sairaista, toisissa taas oli osa parantunut. Muutamissa oli vielä sairaita.

Olin taas joutunut kasarmiin ja bolshevikien vankilaan. Jo kasarmin portilla oli vahteja, ja rakennuksissa, joissa asuimme, oli ovilla ankara vartiosto. Majailimme kaikki upseerit ja sotilasvirkamiehet suurissa kasarmihuoneissa, nukkuen samoilla lavoilla ahtaasti vieretysten. Tästä oli seurauksena, että näissä puhdistamattomissa taudinpesissä sai taas tauti jalansijaa, ja useimmat upseerit ja sotilasviranomaiset, jotka ennen olivat asuneet kaupungilla ja säilyneet lavantaudilta, sortuivat vuorostaan nyt. Kuinka paljon heitä kuoli, en voi sanoa, sillä sairaat vietiin joukostamme toisiin rakennuksiin.

Tapasin täällä rykmenttimme päällikön, joka tosin ei ollut viimeaikoina rykmenttiämme komentanut, vaan sen etupäässä paennut nuoren rakastajattarensa kanssa. Nytkin olivat nuo rakastavaiset yhdessä, kulkien alituisesti käsikkäin ja osottaen kaikin mahdollisin tavoin kiintymystään. Tämä nainen oli ainoa, joka majaili yötä päivää rakastettunsa luona. Tosin oli kaupungilla useillakin upseereilla vaimonsa, mutta nämä toivat vain päivisin miehilleen ruokaa vankilaan, asuen edelleen kaupungissa. Myöhemmin tämäkin ainoa nainen poistettiin kasarmista, ja muutamia päiviä sen jälkeen hänen rakastettunsa vietiin puoliyön aikaan everstin ja kenraalimme kanssa pois. Todennäköisesti he saivat silloin tuomionsa.

Tapasin myöskin täällä rykmenttimme kuormas-

ton apulaispäällikön. Olin hänet tuntenut siitä saakka, jolloin Koltshakin armeijaan mobilisoituna jouduin komendantiksi. Hän oli entinen kunnankirjuri ja jäi kirjuriksi minunkin komendanttiajakseni, ollen siten alaisenani pari kuukautta. Pidin häntä rehellisenä ja toimellisena miehenä. Peräytyessämme Siperiassa olin kerran ennen suurta taistelua antanut hänelle 3,000 Kerenskin ruplaa ja 1,000 tsaarin ruplaa pyytäen toimittamaan ne perheelleni, jos minä kaatuisin. Kun nyt tapasin hänet ja olin rahan tarpeessa, pyysin näitä rahoja. Hän selitti että ne muka olivat joutuneet kuormaston päällikön mukana häneltä pois. Hän selitti kyllä itsellään olevan 75,000 Kerenskin ja keisarin aikuista ruplaa, mutta ei luovuttanut niistä minulle mitään. Samalla kertoi hän jo v:sta 1917 olleensa kommunistipuolueen jäsen, ja oli hänellä mukanaan puolueen jäsenkirja. Samoin kertoi hän, että hän matkalla oli kuormastostamme rykmenttimme varastoista eri kyliin talonpojille jättänyt 250 paria saappaita, 20 kuormaa vehnäjäuhoja, 10 kuormaa lihaa ja 7 tynnyriä voita. Näitä kertoen hän kuvitteli vastaista elämäänsä rikkaana miehenä. Olin aivan hämmästynyt siitä, että hän oli osannut näin kaikkia pettää, ja häntä oli kumminkin pidetty aivan kunnon miehenä, aavistamatta mikä viekas kettu hän oli.

Täällä sain tietää että neuvostohallitus oli nimittänyt punakaartin puna-armeijaksi ja punakaartien sijaan muodostanut rangaistusosastoja sekä kylissä lakkauttanut köyhäinhoitokomiteat, jotka talonpojille olivat tuottaneet niin paljon tuskaa.

Saimme sitten tietää, että viidennen armeijan sotaoikeudet alkaisivat meidän asioitamme käsitellä ja langettaa tuomioita. Tämä kahden viikon aika oli kovin kiduttavaa. Odotimme ankaria rangaistuksia, kuolemantuomioita. Kuulimme sitten, että sotaoikeuksissa oli kaksi mielipidettä vallalla, toiset tahtoivat, että kaikki Koltshakin armeijan upseerit ja sotilasvirkailijat ammuttaisiin, toiset taas esittivät, että nämä kaikki pakotettaisiin liittymään puna-armeijaan. Odotimme tuskaisesti tietoa, kumpi puoli pääsisi voitolle. Eräänä aamuna meille sitten ilmoitettiin, että sotaoikeus saapuisi leiriimme pitämään henkilökohtaisia kuulusteluja ja että se oli päättänyt puna-armeijaan ottaa 400 miestä vangituista sotilasvirkailijoista.

Aikaisemmin mainitsemani kuormastomme entinen apulaispäällikkö sai kutsun saapua sotaoikeuteen eräänä päivänä. Palaten luokseni hän iloisena kertoi, että hänet oli otettu virkailijaksi puna-armeijaan. Ja seuraavana päivänä hän jo istuikin sotaoikeuden kirjurina.

Sotilasvirkailijain kuulustelun jälkeen alettiin kuulustella upseereita. Eräänä aamuna mainittiin kuulusteltavaksi kutsuttujen joukossa myöskin minun nimeni ja minut vietiin oikeuteen. Oikeus istui yksikerroksisessa, matalassa rakennuksessa keskellä kasarmirakennusten pihamaata. Täällä oli oikeuden istuntohuone, jossa oikeuden jäsenet, viisi lättiläistä kommunistia, tutkivat syytettyjä. Tuomarina esiintyi vähän yli parinkymmenen oleva nuorukainen. Oikeuden muista jäsenistä oli kolme miehiä ja yksi

nainen. Syytetyt saivat odottaa sisään kutsumista kylmässä eteisessä. Kesti 3—4 tuntia ennenkuin minut huudettiin sisään. Tutisin kylmästä ja olin aivan kohmettunut ja iloitsin lämpimään huoneeseen pääsystä, vaikkakin päässäni pyöri kaikki yhtenä sekasotkuna jännitettynä odotettuani tätä tilaisuutta. Tuomari käski minut tuomiopöytänsä edessä olevalle tyhjälle tuolille istumaan ja alkoi tehdä kysymyksiä, jotka olivat aivan viattomia: Mihin kansallisuuteen kuuluin? Missä syntynyt? Missä olin kouluni käynyt? Missä virassa olin ennen sota-aikaa? Missä koulussa olin upseeriksi valmistunut? Missä rykmentissä keisarin aikana olin palvellut? Missä olin bolshevistisen vallankumouksen aikana? Mihin poliittiseen puolueeseen kuulun? Miksi en ole tähän saakka mihinkään poliittisiin puolueisiin lukeutunut? Olinko mobilisoitu vai vapaaehtoisesti liittynyt Koltshakin armeijaan? Miksi en ollut paennut Koltshakin armeijasta, vaan olin peräytynyt niin pitkälle? Minkälainen mielipiteeni nyt on bolshevismista? Kaikki nämä kysymykset olivat hyvin yksinkertaisia ja niihin voin vastata heti, mutta viimeistä hiukan mietittyäni vastasin: »Olen ollut puolueeton, en tunne enkä ole perehtynyt puolueiden elämään. En toivo muuta kuin rauhallista työtä ja lepoa.» Tähän sitten kuulustelu päättyi. Näin tuomarin jotain kirjoittavan. Tiesin hänen merkitsevän: Otetaan puna-armeijaan.

127:NTEEN ORSHANSKIN PUNAISEEN RYKMENTTIIN.

Kuulustelun jälkeen määrättiin minut 127:nteen Orshanskin punaiseen jalkaväkirykmenttiin, joka majaili Atsinskin kaupungissa. Matkustin Atsinskiin. Tomskista Taigan asemalle saakka, jota tietä kenraali Kappel oli peräytynyt, olivat asemat hävittämättömät ja eheät, mutta Taigan asemalta Atsinskiin saakka, missä venäläisten kenraalien joukot olivat peräytyneet, olivat useat asemat tuhkana ja vaunut osaksi poltetut, osaksi särjetyt. Kaikkialla näkyi sodan tuhoja. Kerrottiin että Taigan, Krasnojarskin ja Irkutskin asemilla oli Koltshakin armeija kärsinyt suuria tappioita ja menettänyt paljon omaisuutta. Koltshakin armeijaa kutsuttiin täällä rosvojoukoksi. Mutta oli täällä jo ehditty käydä uuteenkin hallitukseen tyytymättömäksi. Se olikin jo ehtinyt antaa asujamistolle suuren lahjan: oli julistanut kelpaamattomaksi Koltshakin rahan. Mutta asujamistolla oli ollut Koltshakin rahaa paljon, joten monet olivat peräti köyhtyneet.

Saavuttuani Atsinskiin menin illalla rykmentin kansliaan. Rykmentinkomentaja oli adjutanttinsa kanssa kansliassa. Komentaja oli kommunisti, ainoastaan kansakoulusivistyksen saanut entinen sotilas, adjutantti oli taas entinen Koltshakin armeijan upseeri, joka oli joutunut vangiksi Tobol-joella kesällä v. 1919. Koko rykmenttiin kuului vain vähän yli 400 pistintä.

Kuultuaan, että olin ollut maanmittarina ennen

sotaa, määräsi rykmentinkomentaja minut yhdeksi adjutanteistaan, sillä hänellä oli niitä kolme. Yhden entisistä adjutanteistaan hän lähetti pataljoonan adjutantiksi saadakseen minulle paikan läheisyydessään. Minut määrättiin heti toimeen, entinen adjutantti antoi minulle kynät, viivottimen ja paperia sekä sidotun, suurehkon vihkon, joka oli määrätty 127:nnen Orshanskin punaisen jalkaväkirykmentin päiväkirjaksi. Vihko jäi nyt minun haltuuni ja minun piti siihen merkitä päivittäiset tapaukset rykmentin oloissa. Adjutantille samoinkuin muillekin virkailijoille maksettiin suhteettoman suuret palkat tällaisesta aivan mitättömästä työstä. Ihmettelin suuresti sellaista kansan varojen tuhlausta. Minä olin siis suuripalkkaisessa luottamus- ja kunniatoimessa, mutta mitään työtä ei minulla ollut. Tehtäväni oli vain kirjoittaa noin kolme neljä riviä päivässä. — Maailmansodan aikana 501:sen Sarapulskin rykmentimme päälliköllä oli vain kaksi adjutanttia rykmentissä, vaikka sotamiehiä oli 4,000—5,000. Punaisilla oli 400 miestä, ja päällikkö tarvitsi 3 adjutanttia! Työttömänä sain virkaani hoitaa ja ihmetellä, miten neuvostohallituksen virkamiehillä on paratiisi maanpäällä: suuret palkat ja laiskanpäivät. Rykmentin kansliassa oli apulaisina 32 kirjuria, joista kaksi oli annettu minun käytettäväkseni. Mutta minä olin lähettänyt heidät toisille adjutanteille, sillä vaaditut velvollisuuteni jaksoin itsekin täyttää.

ERÄISTÄ SISSIJOUKOISTA.

Majaillessamme Tshitassa olimme saaneet tietää, että Krasnojarskissa oli Tshetinkinin divisiona riisuttu aseista. Divisionan esikunnan päällikkö Kravtshenko oli vangittu. Itse Tshetinkin ja osa sotamiehiä pakeni. Me saimme määräyksen lähteä takavarikoimaan kaikki heidän varastonsa ja riisumaan aseista divisionan Minunsinskissa päin olevat osastot.

Tämä Tshetinkinin divisiona oli sissijoukko, joka oli muodostunut tyytymättömistä Jenisei-joen latvoilla. Sen päällikkönä oli siperialainen talonpoika, joka maailmansodan aikana oli korotettu vänrikiksi ja bolshevikien vallankumouksen aikana kääntynyt kommunistiksi. Koltshakin hallitus alkoi häntä kuitenkin ahdistella hänen ollessaan hoitamassa kotitaloaan. Kerran olivat rangaistusosastojen kasakat piesseet nagaikoilla hänen vaimoaan. Tämän tahtoi Tshetinkin kostaa. Hän piiloittautui muutamien uskottujensa kanssa ja alkoi vähitellen kerätä joukkoja ympärilleen, ja pian hänen joukkonsa oli kasvanut viiteensataan mieheen, jotka alkoivat ahdistella virkamiehiä Jenisei-joen latvoilla. Tshetinkin oli tosin maailmansodan aikuinen upseeri, mutta hänen yleissivistyksensä rajoittui kansakoulutietoihin. Kokoamiinsa joukkoihin hän tahtoi istuttaa sotilaallisen järjestyksen, mutta itse hän ei pystynyt sitä aikaan saamaan. Hän oli päättänyt saada joukkoonsa oppineita ja taitavia upseereja. Samaan aikaan oli eräs upseeri saanut lomaa Koltshakin armeijasta viettääkseen jonkun aikaa perheensä luona. Tämä upseeri, luutnantti Kravt-

shenko, siviilitoimeltaan agronoomi, onnistui Tshetinkin joukkojen vangita; ja Tshentinkin pakoitti hänet hänen perheensä tuhon uhalla palvelemaan joukoissaan.

Koltshak oli lähettänyt suuren kasakkaosaston vangitsemaan Tshetinkinin joukkoja. Mutta näiden olikin päinvastoin onnistunut Belosarskin kaupungin luona Mongolian rajalla tuhota Koltshakin väki, jolloin Tshetinkin sai suuren sotasaaliin ja muutamia tykkejä. Tämän jälkeen hänen joukkonsa alkoivat lisääntyä, niin että noin kahden kuukauden päästä niihin jo kuului yli 20,000 miestä.

Koltshakin armeijan peräytyessä rautatietä itäänpäin olivat Krasnojarskin luona Tshetinkinin joukot tuottaneet hänen armeijalleen suuren tappion katkaisemalla hänen peräytymistiensä.

Tshetinkinin ja hänen päällikkönsä Kravtshenkon joukot olivat tehneet bolshevikeille paljon hyötyä taistelemalla Koltshakin hallitusta vastaan. Mutta tämän joukon paisuttua mahtavammaksi syntyi taas ristiriita sen ja punaisen armeijan välillä, jonka vallalle tämän pelättiin jo alkavan tuottaa haittaa; ja siksi oli päätetty joukko kokonaan riisua aseista.

Aseista riisuminen sujui hyvin. Joukko-osastot luovuttivat aseensa; muutamat harvat sotilaat pakenivat aseineen kotipaikoilleen.

Minunsinskissa majailimme vain kaksi viikkoa ja läksimme sieltä etelää kohti, Mongolian rajalle päin.

Samaan aikaan oli neuvostohallitus perustanut Omskiin kahdeksankuukautisen »korkeimman» sota-akatemian kommunisteja varten. Tänne lähetettiin

meidänkin rykmentinkomentajamme, joka osasi tuskin nimeänsä kirjoittaa.

Rykmentinkomentajamme lähti siis saamaan »korkeinta» sotilassivistystä, johon kertoman mukaan kuului jopa murtoluvuilla laskeminenkin. Hänen virkaansa määrättiin eräs kommunisti, joka oli ollut maailmansodassa alikapteenina.

Tämä päällikkö osasi itse tehdä työtä ja vaatia sitä alaisiltaan. Hän tahtoi esiintyä mallikelpoisena neuvostohallituksen edessä. Minun tehtäväni lisääntyivät nyt suuresti. Minun oli pidettävä huoli divisionamme joukko-osastojen erilaisista kartoista ja piirrettävä ne. Minun oli alituiseen laadittava määräyksiä rykmentin osastoille ja siviilivirkamiehille. Minun oli annettava prikaatiimme rykmentin toiminnasta raportti kaksi kertaa päivässä puhelimitse ja kerran kirjallisesti sekä näistä raporteista jäljennökset naapurirykmentille ja kunnan hallitukselle. Minun oli järjestettävä rykmenttiimme tiedustelujoukkue ja opetettava sitä.

Maaliskuussa saapui rykmenttiin tieto, että Koltshak oli hallituksineen Irkutskissa joutunut vangiksi ja saanut sitten surmansa.

SISÄINEN JÄRJESTYS PUNA-ARMEIJASSA.

Puna-armeijassa, joka muodostui punakaartista, on sisäinen järjestys aivan erilainen kuin minkään eurooppalaisen valtakunnan armeijassa. Siellä on paitsi sotilaita ja päällystöä erittäin suurena tekijänä po-

liittinen järjestö: poliittiset komisariot, poliittiset instruktorit ja salaiset vakoilijat. Heillä on oma kansliansa, johon pääsy on kaikilta paitsi kommunisteilta kielletty. Heillä on myöskin usein salaisia kokouksia, johon muilta kuin kommunisteilta on myöskin pääsy kielletty. Ja tämän armeijan poliittisen järjestön vallassa on kaikkien armeijan jäsenten henki ja virka-asema. Kaikilla näillä poliittisilla virkailijoilla on suuret palkat, komppanian komisariolla yhtä suuri kuin komppanian päälliköllä, pataljoonan komisariolla yhtä suuri kuin pataljoonan päälliköllä, rykmentin komisariolla ja instruktorilla yhtä suuri kuin kummallakin rykmentinpäälliköllä, prikaatin komisariolla sama kuin prikaatin päälliköllä j.n.e. Rohkeasti voi sanoa, että tämä poliittinen järjestö ja vakoilutoimisto puna-armeijassa vaatii niin suuria rahallisia uhrauksia valtiolta, että sillä voisi pitää yllä toisen melkein yhtä suuren armeijan kuin puna-armeija on. Tämä kommunistinen järjestö muodostaa valtiossa aivan itsenäisen luokan. Se on aivan samassa arvossa neuvostotasavallassa kuin tsaarin aikainen ylimystö aikoinaan.

Rykmenttimme komisariona oli Permin kaupungista kotoisin oleva tykistötehdastyöläinen. Hän kyllä ymmärsi arvonsa ja häntä kaikki pelkäsivät.

Rykmentin poliittisena instruktorina oli minun rykmenttiin tullessani entinen upseeri, aivan nuorukainen. Mutta hänet poistettiin pian ja lähetettiin toiseen rykmenttiin, ja instruktoriksemme tuli sitten Arkangelin rintamalta melkeinpä lukutaidoton kommunisti, työmies. Tämä oli virallisesti kommu-

nisti, mutta itse asiassa hän ei ymmärtänyt kommunismista, yhteiskuntaelämästä eikä politiikasta mitään. Muistan miten keväällä vuonna 1920 eräässä kokouksessa instruktorimme piti selostaa, kuinka neuvostovalta peläten Japanin läheistä naapuruutta oli omasta valtakunnastaan muodostanut neuvostotasavallan ja Japanin välille pienen »Tshitan puskurivaltion» estääkseen liian likeistä kosketusta suuren naapurimaan kanssa. Hän selosti asian tähän tapaan: »Japani pelkää kovasti puna-armeijaa ja muodostaa sentähden omassa maassaan Tshitan puskurivaltion pelastamaan itsensä.» Koetin tämän jälkeen yksityisessä keskustelussa saada häneltä tarkempia tietoja asiasta, mutta huomasin, ettei hänellä ollut asiasta mitään tietoja, eikä hänen maantieteellinen tuntemuksensa pitkälle ulottunut: Itä-Siperiasta ja Japanista ei hänellä ollut mitään tietoja.

UUDELLEEN BOLSHEVIKIEN VANKINA.

Oli huhtikuun loppupuoli vuonna 1920. Jenisein latvoilla oli kevät. Maamies teki toukoja pelloillaan kylväen kevätviljojaan ja arpuusejaan. Suuret lehmä- ja lammaslaumat oli päästetty laitumille.

Olin tehnyt ahkerasti työtä, täyttänyt kaikki minulle annetut velvollisuudet ajattelematta, kenen hyväksi ahersin. Oli alkanut kuulua huhuja, että neuvostohallitus aikoo vangituttaa kaikki Koltshakin armeijasta puna-armeijaan otetut upseerit. Tämä ei minua tehnyt levottomaksi. Puhuessani kommunis-

tien kanssa tästä sanoin vain: »Tehkää vain mitä tahdotte, olemmehan kaikki nyt vallassanne.»

Eräänä päivänä saapuessani rykmentin komentajan kansliaan, ilmoitettiin minulle, että minun oli lähdettävä toisen adjutanttitoverini kanssa komennukselle Omskiin sotilaspiiriyliesikunnan käytettäväksi. Aavistin, että tämä matka olisi mahdollisesti taas tuova uuden vaiheen elämääni, sillä nuo huhut entisten upseerien poistamisista olivat tulleet varmemmiksi. Ajattelin paeta Mongoliaan, mutta minua pelotti siellä vallitseva alhainen sivistys ja järjestyksen puute. Ajattelin myös metsiin pakenemista. Ajattelin ryhtyä nostattamaan tyytymätöntä kansaa bolshevikeja vastaan; tiesinhän, että maaseudulla oltiin valmiita milloin hyvänsä nousemaan vihattua bolshevismia vastaan. Mutta en ollut ollenkaan varma, olisiko tällaisesta toivottua tulosta; ja siksipä päätin mennä kohtaloani kohti Omskiin. Oli valmistettava vain matkapassituksemme ja komennusmääräyksemme, ja niin pääsimme seuraavana päivänä lähtemään Omskia kohti.

Sanoin hyvästit ystävälliselle isäntäväelleni. Isäntäni, jonka luona olin asunut yli kuukauden ajan, oli valistunut mies. Häneltä olin saanut tietoja Jenisein alkujuoksusta, saanut Mongoliaa ja kaikkia näitä seutuja valaisevia opastuksia, sekä paikallisia oloja että kansan luonnettakin kuvaavia. Olin kuullut Leninin yksityiselämästäkin: hän oli asunut tässä kylässä karkoitettuna kolme vuotta.

Pitkän matkamme aikana Sajanin ja Altain rinteiltä Omskiin, milloin jalkaisin, milloin hevosella,

milloin rautateitse, pääsin selville siitä, mitä kansalle merkitsee vapaan kaupan hävittäminen ja mitä hallitus tahtoo tällä toimenpiteellä saada aikaan. Siellä, missä ennen kauppa oli ollut vapaana, oli elämä vilkasta, missä kauppa oli rajoitettu, oli hiljaista kuin hautausmaalla. Kylissä, missä ennen oli ollut kymmeniä kauppapuoteja täynnä tavaroita, olivat puodit nyt suljetut ja ikkunat ja ovet naulatut kiinni. Kun joskus tapasi hallituksen kauppapuodin jossakin kylässä, olivat siellä hyllyt tyhjät tavarasta, ja sekin, jota oli, oli aivan tarpeetonta paikalliselle väestölle. Tämän lisäksi kaiken ostamiseen tarvitaan paikalliselta komitealta lupa, jota ilman ei mitään saa kaupasta antaa. Koetin sellaisesta kauppapuodista Apakanskin kylässä ostaa sotilaslakin, mutta minulle ei myyty sitä, koska minulla ei ollut ostolupaa, ja sitä en taas saanut, koska en ollut paikkakuntalainen. Tässä kylässä oli ennen myöskin ollut leipomo ja myymälä, ja aikaisemmalla matkallamme Minunsinskiin rykmenttimme kanssa olimme sieltä saaneet ostaa leipää niin paljon kuin halusimme; mutta nyt se oli suljettu; vapaa kauppahan oli lopetettu. Rautatieasemilla, missä ennen oli pitkät rivit kaupaksi tarjolla olevia kaikenlaisia ruokatavaroita, ei nyt ollut mitään. Entiset asemien ruokasalitkin olivat nyt hävitetyt. Jos eivät talonpojat matkallamme olisi hyväntahtoisesti meitä ruokkineet, olisimme tällä pitkällä taipaleella saaneet kuolla nälkään. Sadattuhannet neuvostohallituksen määräyksestä kuljeksivat kuolisivat nälkään suurella Venäjän alueella ilman maalaisväestön avuliaisuutta: on mahdotonta

kuljettaa koko matkan varaksi ruokaa mukana. Mutta neuvostohallituksen aikanahan olikin mahdotonta saada ruokaa mukaansa, sillä kaikkihan oli kortilla. Sama nälkäkuolema täällä olisi itse komisarioitakin väijynyt.

Kuitenkin tämä vapaakaupan hävittäminen ei ollut uusi ilmiö Venäjällä, sitä oli jo harjoitettu siellä eri kansojen valloitetuilla alueilla (Uralin seuduilla ja Volga-joen varsilla) noin 300 vuoden aikana, aina vuoteen 1822 saakka.

Tämän pitkän matkan kuljettuamme saavuimme vihdoin Omskiin ja menimme ilmoittautumaan piirin yliesikuntakansliaan. Siellä oli odotushuoneessa jo kymmeniä muita upseereja, jotka olivat samoin kuin mekin sinne tulleet. Kansliassa oli kirjureita n. 500 ja melkein kaikki naisia, vaikka tässä laitoksessa tsaarin aikaan oli kirjureita ollut kaikkiaan vain 27. Siis täälläkin bolshevikien virkamiehiä palkkaa nauttimassa n. 20-kertainen määrä siitä, mitä normaaliaika vaati. Rekisteröimisen jälkeen meidät järjestettiin riveihin ja määrättiin lähtemään kaupungin komendantin luo vartijain saattamina. Komendantti asui linnassa, samassa linnassa, missä vuonna 1915 olin ollut puolalaisten y.m. kanssa sotataitoa oppimassa. Täältä komendantti meidät vahvan vartioston saattamana lähetti kaupungin ulkopuolelle työläispataljoonaan, joka sijaitsi niissä leireissä, joissa tsaarin aikana olivat saksalaiset ja unkarilaiset vangit olleet pidätettyinä. Näitä leirejä ympäröivät vahvat piikkilanka-aidat.

Kun olimme päässeet matkallamme kaupungin läpi

vankileiriimme Omskin sillan yli, seisahtuivat vartijamme ja joukkoomme tuli puna-armeijalainen alkaen meitä puhutella. Samalla hyökkäsi 30—40 kommunistisotilasta paikalle huutaen ja pauhaten ja selittäen, että sotilas ei voi puhutella näitä vankeja: hehän ovat niin suuria valtiorikollisia, että heidät voidaan ensi yönä kaikki ampua. Yleisöä kerääntyi paikalle ja pian sitä oli tuhansiin nouseva joukko. Silloin joukostamme yksi neuvokas vanhempi upseeri alkoi puhua: »Emme ole rikollisia. Olimme eilen vielä puna-armeijassa. Emme tiedä miksi nyt olisimme rikollisia. Eteenpäin vartijat, mars!» Ja silloin läksimme edelleen vartijoinemme menemään, ja niin pääsimme tämän uhkaavan selkkauksen ohi, joka oli vähällä tuhota meidät kokonaan.

Leirissä oli jo entuudestaan toistatuhatta upseeria samalla tavalla sinne vankeina tuotuina. Täällä tapasin m.m. kolme syrjääniläistä upseeritoveriani Koltshakin aikaisista rykmenteistä. Komendanttina täällä oli entinen vääpeli, vartijoina kommunistisotamiehiä.

Kohtelu leirissä oli mitä julminta ja röyhkeintä. Meidät pakoitettiin näiden »herrojen» huoneet puhdistamaan, heidän saappaansa kiilloittamaan ja valmistamaan heidän vuoteensa. Työhön ajettiin täällä päivin ja öin haukkuen ja sättien. Tehtävänämme oli puhdistaa kaupunkien kadut, torit, talojen pihat ja ulkohuoneet, lastata lotjista polttopuita ja olla tyhjentämässä laitureilta laivoihin tavaroita; saimme mm. rakentaa rautatietä n. 7 km. pituudelta. Ja kaikesta tästä työstämme saimme nyt neuvostohallitukselta palkkioksi 300 gr. ruisleipää vuorokaudessa ja hiukan

soppaa. Tämän lisäksi oli ainainen uhka tulla ammutuksi ja alituisesti toimitettiin tarkastuksia. Niinpä leirissä ollessani ammuttiin kaksi upseeria. Monet upseereista eivät kestäneet tällaista sortoa, vaan pakenivat, mihin, sitä he eivät itsekään lähtiessään tietäneet.

NEUVOSTOHALLITUS ON PAKOITETTU TURVAUTUMAAN UPSEERIVANKIEN APUUN.

Tälle toivottomalle upseerivankien orjan elämälle ei ollut näkyvissä mitään loppua. Varmasti olisi tullut onneton loppu kaikille Koltshakin ja Denikinin armeijasta otetuille upseerivangeille, ellei bolshevikeille olisi alkanut käydä onnettomasti Puolan rintamalla. Kun bolshevikit olivat onnellisesti tuhonneet kaikki vallasta kilpailemaan nousseet armeijat, Koltshakin, Denikinin, Judenitshin y.m., luulivat he yhtä helposti voivansa tukahduttaa itsenäisyyden kaikissa Itämeren maakunnissa syntyneissä nuorissa tasavalloissa ja saavansa ne bolshevismin alaisiksi. Ryhtyessään tätä tuhousohjelmaansa toteuttamaan hyökkäsivät he aluksi Puolaa vastaan kukistaakseen ensiksi näistä nuorista valloista voimakkaimman, ja silloinhan muut pienemmät valtiot itsestään olisivat johdetut heidän valtansa alle. Mutta sota Puolaa vastaan osoittautuikin monimutkaisemmaksi ja sitkeämmäksi kuin sisäiset sodat olivat olleet. Puolalaiset osoittautuivatkin niin urhoollisiksi ja sitkeiksi, että he uskalsivat itse olla hyökkääjinä, valloittivat

ja miehittivät Kijewin ja uhkasivatpa jo itse Moskovaakin.

Neuvostohallitukselle tuli hätä käteen. Se alkoi ulvoa kuin nälkäinen susi, vedota Venäjän kansan kansallistuntoon, peläten nyt tuhon olevan tulossa. Me sydämessämme iloitsimme, toivoimme puolalaisten aseille jatkuvaa menestystä. Leiriimme alkoi saapua päivä päivältä ilahduttavampia tietoja:

1) Työpaikoillemme kaupungille kulkiessamme meille heiteltiin asujamiston puolelta salaisesti kirjelappuja: »Olkaa valmiit. Ryhtykää toimeen, kun tulemme avaamaan vankilanne portit.»

2) Saimme tietoja, että bolshevikien Omskista rintamalle lähetetty tykistö saapui takaisin Omskiin, sillä tykistösotilaat pakenivat matkalla kaikki kotipaikoilleen.

3) Bolshevikien Jenisei-joen latvoilta, Mongolian rajoilta, rintamalle lähetetyt rikkaat kuormastot tulivat matkalla Jenisein varsilla melkein kokonaan metsissä tuhotuiksi, sillä täällä olivat vihaa bolshevikeja vastaan ylläpitämässä entiset Tshetinkinin armeijan sotilaat, jotka käyttivät joka tilaisuutta hyväkseen tuottaakseen tuhoa bolshevikeille . . .

4) Uralin seuduilta saapui viestejä, jotka kertoivat, että koko Uralin seutujen väestö on levoton, ja yli 30,000:een nouseva karkurien joukko ahdisteli bolshevikien virkamiehiä. Permin tykistötehtaiden työväestö, n. 40,000 miestä, valmistautui kapinaan . . .

5) Puolan rintamalta saapui tietoja, että armeija ei tahdo taistella, vaan sotilaat pakenevat kotiinsa . . .

6) Kommunistimme vankileirissä alkoivat olla le-

vottoman alakuloisia, he muuttuivat meitä, röyhkeästi kohtelemiaan vankeja, kohtaan ystävällisemmiksi ja puheliaammiksi. Jopa muutamat vartijoistamme menivät niin pitkälle, että pyysivät meiltä anteeksi entistä töykeyttään kertoen, etteivät he kommunismista tiedä mitään, ovat vain virran mukana tulleet kommunisteiksi ja että nyt käy rintamalla kovin huonosti.

Tähän aikaan bolshevikit, uskoen venäläisten kansallistuntoon ja siten pelastaakseen oman asemansa, turvautuivat maailmansodassa kuuluisaksi tulleeseen venäläisten sankariin kenraali Brusilowiin; käyttääkseen hänen nimeään keppihevosena he määräsivät hänet Venäjän valtakunnan puolustusosaston komitean puheenjohtajaksi. Tämä komitea alkoi kymmeniätuhansia lentolehtisiä levittämällä kehoittaa kansaa ja upseereja liittymään armeijaan puolustaakseen Venäjää puolalaisilta. Näissä lentolehtisissä oli allekirjoittajana komitean muiden jäsenten ohella tietysti puheenjohtaja, kenraali Brusilow. Näissä lentolehtisissä vedottiin erittäinkin upseereihin seuraavaan tapaan: Missä ikinä venäläisiä upseereja onkin, vankiloissa, leireissä tai pakkotöissä, kaikkia heitä isänmaan nimessä kutsutaan rintamalle yhteistä Venäjän tuhoutumista estämään. Brusilowin nimi herätti tarkoitetun vaikutuksen upseeristossa, se herätti luottamusta mahdolliseen tulevaisuuteen senkin jälkeen, kun ulkonainen vaara olisi voitettu. Upseeriston keskuudessa uskottiin, että Brusilow ei ole bolsheviki; kenties hänen avullaan bolshevismille tuho vielä mahdollisesti tulisi. Kuitenkin se oli erehdys, sillä Brusi-

low oli eristetty armeijasta kokonaan ja bolshevikit tarvitsivat vain hänen nimeään ja neuvojaan.

Eräänä päivänä saapui leiriimme Omskin sotilaspiirin sotilaskomissari tuoden edellämainittuja julistuksia meillekin. Samalla hän piti lennokkaan puheen koettaen vedota Venäjän entisiin kunniakkaisiin upseereihin nyt, kun isänmaata uhattiin, kun jo Kijewissä Puolan lippu liehui uhaten siirtyä Moskovan Kremliinkin. Mutta tämähän ei saanut tapahtua; Venäjän kansan entiset upseerit eivät sen salli tapahtuvan. Kaikki entiset rikokset voi sovittaa taistelu uhatun Venäjän, isänmaan puolesta. Puheessa koetettiin herättää kansallistuntoa, luvattiin täydellisiä armahduksia ja kaikenlaisia etuja. Upseeristo kuunteli. Välinpitämättömästi, asiaan innostumatta, vaieten seurasivat he puhetta antamatta puhujalle minkäänlaista vastausta. Hänen poistuttuaan alkoi kuitenkin upseeristo keskuudessaan asiaa pohtia, ja asian meluinen harkinta kesti kolme vuorokautta ennenkuin voitiin minkäänlaista päätöstä tehdä. Päätökseksi tuli: lähdetään rintamalle. Jos upseeristo olisi kielteisenkin vastauksen antanut, olisi sen kohtalo ollut varmasti määrätty ja loppu pikainen. Samanlaisen päätöksen olivat tehneet upseerit toisessakin Omskin leirissä, jossa oli samoin kuin meitäkin n. puolitoistatuhatta vankiupseeria. Siperian muissakin leireissä oli päätös ollut sama.

PIETARIIN.

Kun bolshevikien aloittama sota Puolaa vastaan näyttikin tulevan tuhoisammaksi kuin oli osattu odottaa, ja kun näytti, että myötätunto naapurimaissa ei ollut ollenkaan bolshevikien puolella, niin alkoi bolshevikien armeijasta paeta sotilaita kotiinsa aivan suunnattomin määrin. Näiden sotilaskarkurien lukumäärä laskettiin jo kesän 1920 loppupuolella lähes miljoonaksi. Nämä karkurit bolshevikiviranomaisten ahdisteluja peläten piileskelivät metsissä muodostaen siellä suurempia aseistettuja joukkoja. Syksyllä alkoi kuitenkin tämä karkurimäärä pienetä, sillä neuvostohallitus keksi antaa julistuksen, että kaikkien karkurien omaisuus takavarikoidaan ja heidän perheensä lähetetään pakkotyöhön, ja tämän uhkauksen täytäntöönpanemisen ehkäisemiseksi useimmat karkureista tulivat ilmoittautumaan bolshevikeille uudelleen, pelastaakseen siten omaisensa.

Kun Siperiasta vankiupseereja heinäkuulla lähetettiin rintamalle, pelättiin, että nämä karkurijoukot pääsisivät matkalla upseerivankien kanssa kosketukseen, ja nämä yhdessä saadessaan täten tilaisuuden molemminpuoliseen kostoon bolshevikeille voisivat muodostaa kunnollisiakin vihollisjoukkoja neuvostohallitusta vastaan. Tämä estettiin siten, että upseerit lähetettiin täältä vahvan bolshevikivartioston saattamina Pietariin ja Moskovaan, jossa he vasta kuulustelujen jälkeen vapautettiin vankeudestaan määräämällä heidät bolshevikien vararykmentteihin ja niiden kautta sitten rintamalle.

Olin joutunut joukkueeseen, joka lähetettiin Pietarin kautta rintamalle. Meitä oli 32 upseeria ja 18 kommunistivartijaa saattajanamme. Huolimatta näistä saattajistamme saimme joskus asemilla tilaisuuden päästä ulos ja keskustella talonpoikien kanssa ja kuulimme heiltä yleisestä tilanteesta ja väestön suhtautumisesta neuvostohallitukseen. Saimme m.m. kuulla kuinka neuvostohallituksen aikana Ishinskin piirissä oli tulitikuista niin suuri puute, että yhdestä laatikosta talonpojat maksoivat kahdesta kahteen ja puoleen puutaan jauhoja. Uralin seuduilla saimme kuulla, että täällä oli sotilaskarkureita ja että he olivat 50—150 miestä käsittävissä joukoissa, sillä heillä ei ollut yhtenäistä johtoa, kun oli puute upseereista. Näillä seuduin oli näitä karkureita asestettuina kaikkiaan n. 35,000. Samoin oli Permissä tykistötehtaiden miehistö valmis nousemaan bolshevikeja vastaan. Tämä kaikki kerrottiin meille ikäänkuin kehoittaen: »Jääkää, täällä teitä tarvittaisiin!» Sitäpaitsi Kungurin lähellä meitä suorastaan pyydettiin jäämään sinne johtajiksi. Nämä talonpojilta matkalla saamamme tiedot osottautuivat varmoiksi, sillä neuvostohallitus oli julistanut sotatilaan koko Uralin seudun. Kamajoen seuduilla Ohanskin kihlakunnassa kuulimme, että bolshevikit teurastivat talonpojilta lampaat, siat, useimmissa pitäjissä viimeistä myöten, lehmistä jättäen 5—7 henkilöä kohden yhden lypsävän. Näistä lihoista he varustivat suuria varastoja useinkaan hankkimatta suolaa, niin että lihat pääsivät turmeltumaan, ja olivat ne kevään tullen hävitettävät. Kuta likemmä Pietaria Uralin seuduilta aloimme liketä, sitä enemmän

huomasimme elintarpeiden hintojen kohoavan. Niinpä esim. naula suolaa maksoi Omskissa 10 ruplaa, mutta Pietarissa se maksoi 3,000 ruplaa; naula vehnäleipää maksoi Omskissa 15 ruplaa, Pietarissa leseinen ruisleipä maksoi 500 ruplaa.

KUULUSTELU PIETARISSA.

Tultuamme Pietariin meidät vietiin Ismailovskin kaartin kasarmiin, jossa silloin majaili 10. punainen jalkaväkirykmentti. Täällä olimme taas ankarasti vartioituina, kolminkertaisen vartioston keskellä: portilla, kasarmin ovella ja huoneiden ovilla vartijat. Ilman vartijaa ei laskettu mihinkään. Pakeneminen täältä oli siis jo aivan mahdotonta.

Komendanttina oli ystävällinen, vilkas, erittäin puhelias, keskikokoinen ja keski-ikäinen henkilö, joka kertoi olleensa tsaarin aikana ratsuväen rykmentissä upseerina; mutta tuskinpa tämä oli uskottavaa, paremminkin olisi hän voinut olla juomarahoilla elänyt kapakkapalvelija. Hän kertoi täällä olevasta järjestyksestä, kehoitti olemaan rauhallisena, lohduttaen, että pian tulee kuulustelu, jonka jälkeen meidät määrätään komentajavirkoihin puna-armeijaan. Komendantin rauhoittavat ilmoitukset herättivätkin luottamusta, sillä vaikka olimmekin vankilassa, oli täällä jo eläminen järjestetty kunnollisesti, meillä oli sängyt puhtaine vuodevaatteineen ja hyvä ruoka, kunnollisesti siistityt huoneet. Saimme käydä saunassa puhdistautumassa ja saimme kaikki puhtaat vaatteetkin ilmaiseksi.

Odottelimme kuulustelua. Viikon perästä saapuikin kolme tuomioistuimen jäsentä muassaan eräs 18—19 vuotias nuori nainen pitämään kuulustelua. Kuulustelu toimitettiin samassa rakennuksessa sijaitsevassa huoneessa. Kysymykset olivat aivan samanlaiset kuin aikoinaan Tomskin kuulustelussa. Yksi niistä oli kuitenkin uusi: Ketkä ovat sukulaiset, missä virassa ovat ja mikä on heidän osoitteensa?

Kuulustelun jälkeen tuomioistuimen puheenjohtaja ilmoitti, että me kaikki olimme nyt otetut puna-armeijan palvelukseen, ja hän kehoitti meitä palvelemaan uskollisesti neuvostohallitusta.

Tämän kuulustelun jälkeen muutamat upseerit nauroivat, sillä eihän tämä todellisuudessa ollut mikään kuulustelu, vaan pikemminkin järjestetty ilveily.

Tämän jälkeen poistettiin vartijamme ja me saimme aivan vapaasti liikkua kaupungilla missä halusimme.

Kasarmin toisessa kerroksessa olivat myöskin Denikinin armeijan upseerit, jotka myöskin samanlaisen kuulustelun jälkeen määrättiin rintamajoukkoihin.

Kyseltyäni Denikinin armeijan upseereilta, mitkä olivat syyt Denikinin armeijan häviöön, vastasivat he, että yleensä syyt olivat samat kuin Koltshakin armeijan häviöönkin.

PIETARI 1920.

Saatuani taas vapauden, läksin katselemaan Pietaria. Kuljeskelin katuja pitkin katsellen kaupungin kauniita rakennuksia ja ihmetellen, että siellä vallitsi kaikkialla kuolemanhiljaisuus, että ei ollut min-

käänlaista liikettä. Nevskin prospektilla, jossa ennen bolshevikien valtaa oli ollut niin suuri liike, että oli ollut vaikea yli kadun päästä, näkyi nyt ainoastaan 5—6 henkilöä koko pitkällä kadulla. Pienemmät kadut olivat pitkän, vihreän ruohon peitossa, joka tuulen puhaltaessa heilui kauniisti kuin ainakin heinä niityllä. Näitä katuja ei ollut kukaan puhdistamassa, eikä siellä ollut tallaajiakaan, joten heinä pääsi vapaasti rehoittamaan. Useimmissa paikoin, missä ennen oli ollut puurakennuksia, törröttivät vain uunit jälellä savupiippuineen; rakennukset olivat polttopuitten puutteessa revityt ja poltetut. Ei minkäänkaista kauppaa näkynyt.

Kuitenkin illalla elämä kaupungissa vilkastui. Sieltä täältä puistoista kuului torvisoittoa; ja valtion taiteilijat ilmestyivät esityksiään antamaan. Annetaan laulu- ja lausuntoesityksiä, joissa bolshevikirunoutta esitetään, kiitetään ja ylistetään nykyistä hallitusta ja bolshevismin tuomaa onnea sekä häväistään kukistunutta hallitusta. Yleisön enemmistönä on laihoja, kalpeita olentoja; mutta nähdään myöskin lihavia, hyvinvoipia olioita: neuvostohallituksen henkilöja palveluskuntaa. Kysyimme kerran bolshevikien 10:nnen jalkaväkirykmentin päälliköltä, kuinka suuri Pietarin asukasluku nyt oli, ja hän ilmoitti sen 500,000 henkilöksi ja lisäsi, että neuvostohallitus laskee sen suuremmaksi, ruokakorttien mukaan, mutta se ei ole totta, sillä ruokakortteja oli annettu useampia henkilöille, jotka olivat neuvostohallituksen palveluksessa.

Ihmettelimme, että kaupungin asukasluku oli $2^1/_2$ vuodessa vähentynyt noin $2^1/_2$ miljoonalla henkilöllä.

JÄLLEEN PUNA-ARMEIJASSA.

Kuulustelun jälkeen tulin määrätyksi 10:nnen jalkaväenrykmentin 3:nteen pataljoonaan, joka majaili Krasnoje Selon lähellä keisarin kaartin kesäleirissä, 25 km. päässä Pietarista. Matkustin junalla määräpaikkaani. Vaunut junassa olivat eläinvaunuja ja kaikki täynnä matkustajia. Minun vaunussani istui eräässä nurkassa nuori tyttö lukien innokkaasti suomenkielistä sanomalehteä »Vapaus». (Myöhemmin sain tietää, että se oli kommunistinen sanomalehti.) Kaikki matkustajat keskustelivat keskenään minulle tuntemattomalla kielellä. Kaikki he olivat inkeriläisiä, jotka Pietarista matkustivat kotiinsa iltajunilla. Joukossa oli vain kaksi venäläistä, ruskeapartaista talonpoikaa, jotka keskustelivat venäjänkielellä aivan äänekkäästi välittämättä siitä, että mahdollisesti häiritsivät toisia matkustajia. Keskustelun aiheena oli valitus, että nykyisin on mahdoton saada mistään suolaa.

Juna saapui Krasnoje Selon asemalle. Peltojen keskellä pienellä mäellä puistossa majaili 3:s pataljoona. Puistikon reunamalla kohosi kaunis, valkoinen kirkko. Lähestyessäni leiriä ihmettelin, sillä sotilasten leirit olivat taas piikkilanka-aitausten ympäröiminä, ja vartijoita näkyi ympäri leiriä aitauksen ulkopuolella, aivan kuin vankileirillä.

Menin pataljoonan päällikön luo ilmoittautumaan palvelukseen. Pataljoonan päällikkö oli entinen upseeri, kommunisti. Heti minut vastaanotettuaan hän kertoi, kuinka paljon hänellä täällä on työtä,

enemmän kuin Pietarissa rykmentinpäälliköllä, ja kuitenkin hän on vain pataljoonan päällikkö. Kaikki päällikön virat olivat nyt pataljoonassa täytettyinä, niin että sain jäädä vain varalle, odottamaan milloin vakituinen virka avautuisi.

Kun minulla nyt oli vapaata aikaa, kuljeskelin majailupaikkamme ympäristössä tutustuen inkeriläiseen väestöön, m. m. erääseen kansakoulunopettaja K. B. Koposeen. Hän hyvin katkerana valitti, että neuvostohallituksen aikana koululaitos alkaa mennä rappiolle. Hän on opettajana, mutta elää ainoastaan siitä rahasta, jonka saa myymällä maitoa yhdestä ainoasta lehmästään. Hän kertoi m.m. minulle, että Tartossa on paraillaan Suomen ja Neuvosto-Venäjän välillä käynnissä rauhanneuvottelut ja että siellä on inkeriläinen kansakouluntarkastaja Tynni, hänen hyvä ystävänsä, tulkkina.

Pataljoonassa sotamiesten harjoittaminen kävi niinkuin ennenkin tsaarin aikana. Ja sotamiehille ei jäänyt hetkeäkään rauhaa. Melkein joka ilta kävivät pataljoonassamme Pietarin taiteilijat ja puhujat antamassa esityksiään maksuttomasti sotilaille. Näyteltiin uusia kappaleita, joissa häväistiin entistä kapitalistista elämää ja ylistettiin kommunistista järjestelmää. Sotamiehet olivat hyvin tyytymättömiä siihen, että heidät joka ilta ajettiin katselemaan ja kuuntelemaan sitä, mitä he eivät tahtoneet. Usein he puhelivat, että olisi ollut tuhat kertaa parempi, jos näiden tilaisuuksien asemasta olisi annettu riittävästi leipää. Sotaväkeä ruokittiin todellakin kovin huonosti. Annettiin vain 300 gr. ruisleipää ja kolmas-

osa silliä henkilöä kohti keitettynä vesisopaksi päivässä. Sotamiehet olivat hyvin resuisissa pukimissa. Ne sotilaista, jotka jo kauemmin olivat leirissä olleet, saivat lomalippuja ja kulkivat inkeriläisten taloissa onnistuen sieltä saamaan lisäravintoa. Ilman tällaisia lupalippuja eivät vartijat laskeneet ketään leirin ulkopuolelle. Kuitenkin, huolimatta tästä ankarasta vartioinnista, pakeni vuorokausittain leiristä kymmenittäin sotamiehiä kotiseuduilleen. Leirissä oli erittäin ankara sotakuri ja sotamiehiä rangaistiin kaikkein pienimmistäkin asioista. Pataljoonasta, jossa oli n. 8000 miestä, oli joka päivä pidätettynä n. 150—200 miestä, ja siksipä sotamiehet juttelivatkin: »Tänään olin vartijana arestissa olevia vahtimassa, huomenna olen mahdollisesti itse vuorostani vankina. Emme tiedä mistä syystä ja mitä varten aina niin käy.»

VIROON.

Minulla oli täydellisesti selvillä Venäjän ja sen armeijan tilanne vuonna 1920, ja olin vakuutettu että puna-armeija tulee Puolan rintamalla jo ennen talven tuloa tuhotuksi ruuan, vaatteiden ja jalkineiden puutteessa ja on kykenemätön jatkamaan sotaa talvella. Kun Suomella ja Puolalla oli sama vihollinen sekä samalla toivoen että suomalaiset syrjäänien sukulaiskansana tuntisivat myötätuntoa syrjäänejä kohtaan, päätin paeta puna-armeijasta Tarttoon saadakseni mahdollisuuden inkeriläisen, tulkkina rauhanneuvotteluissa toimivan tarkastaja Tynnin kautta

päästä suomalaisille edustajille esittämään tietoja Venäjän nykyisestä tilanteesta, toivoen samalla heidän kauttaan puna-armeijan kukistuttua saavani joitakin etuja syrjääneille näiden rauhanneuvottelujen kautta. Sitä paitsi luin sanomalehdistä, että Suomi rauhanneuvotteluissa vaatii Karjalan liittämistä Suomeen, jota vaatimusta upseeristokin näkyi puoltavan, pitäen sitä varsin luonnollisena.

Minua eivät pelottaneet matkan vaikeudet eikä olojen tuntemattomuus, sillä olin valmis uskaltamaan kaikkeni päästäkseni Tarttoon täyttämään velvollisuuttani omaa kovaakokenutta, vuosisatoja moskovalaisten julmaa sortoa kestänyttä, kärsinyttä kansaani kohtaan.

Oli paettava puna-armeijasta ja varustettava matkaa varten leipää, rahaa ja väärä passi, sillä minulla oli henkilötodistus.

Olin myynyt kaikki mitä minulla oli hankkiakseni matkarahat ja onnistunut siten saamaan vähän yli 300 ruplaa Nikolain aikuista rahaa; opettaja Koposelta sain leipää matkalle ja eräältä inkeriläiseltä talonpojalta hänen passinsa, jonka hän oli kolmeksi kuukaudeksi saanut pitäjän neuvostolta. Ja niin olin valmis matkalle. Elokuun 10 päivänä vuonna 1920 otin lupalipun leiristä poistuakseni ja läksin Krasnoje Selosta kulkemaan länteenpäin.

En ollut ennen ollut Itämeren maakunnissa, eikä minulla ollut mitään karttaa mukanani, mutta kuitenkin oli minulla täällä maantieteellinen asema niin selvillä, että tiesin paikat, missä oli Tallinna, Tartto, Peipusjärvi ja Narvajoki, eikä minun enempää tar-

vinnut tietääkään. Krasnoje Selosta tuntui minusta matka Tarttoon aivan vähäiseltä, sillä olinhan saanut aikaisemmin matkata jo Euroopassa ja Aasiassa kymmeniätuhansia kilometrejä. Oli kaunis sunnuntaipäivä ja kävely tuntui helpolta. Matkalla tuli vastaan talonpoikaisnaisia vaaleissa kesäpuvuissaan marjaretkiltään puolukkakantamuksilla varustettuina tai hevosilla kulkien. Asutus Krasnoje Selosta lähtien Viron rajalle saakka on inkeriläistä. He eivät tahdo ollenkaan olla missään tekemisissä venäläisten kanssa, eivätkä tahdo puhua venäjää, vaikka sitä osaavat; ja kun minä en osannut puhua muuta kieltä heille, eivät he ottaneet minua edes yöksi huoneisiinsa, vaan sain yöpyä ulkosalla. Matkan varrella oli kuitenkin muutamia, jotka tahtoivat tiedustella, kuka olen ja miksi matkaan. Heille kerroin olevani talonpoika Pietarin läänistä ja matkaavani Viron rajalle hankkimaan suolaa; tämä selitys oli heille kyllin riittävä. Toiset kyllä ihmettelivät, miksi olin jalan tällaisella suolanhakumatkalla ja miksi en mene rannikolle, missä salakuljettajilta voisi saada Suomesta tuotua suolaa, sillä ei sitä rajalta saa. Vastasin erään tuttavani sieltäkin saaneen ja yrittäväni samaan paikkaan. Kolme päivää taivallettuani olin päässyt jo Luga-joen ylitse ja olin 4 km. päässä rajalta, jossa kulki kolminkertainen piikkilanka-aita ja oli kaksinkertainen vartiosto, toisella puolen virolaiset, toisella bolshevikit.

Tuntematta tarkemmin vartiointia rajalla olin päättänyt koettaa ottaa ensiksi selville vartiopaikat ja mahdollisuudet ylipääsyyn. Huomasin eräässä

paikassa noin kilometrin laajuisella metsien välillä olevalla pellolla rajapiikkilangat ja Viron puolella aika ajoin ilmestyvät ratsastavat vartijat, samalla huomaten, että bolshevikeilla oli jalkaväkeä vartiostona. Olin päättänyt päästä rajan yli tämän pellon kautta yöllä. Ensimäisenä yönä tapahtui vartijoitten vaihto niin hiljakseen, etten huomannut, missä paikoin vartijat seisoivat pellolla. Oli odotettava seuraavaa yötä. Seuraavana yönä vartijoiden vaihdon aikana oli sellainen melu, että sain kaikki tiedot mitä tarvitsin, ja kolmantena yönä olin päättänyt kulkea rajan yli.

Kolme päivää ja kaksi yötä kulutin rajalla elättäen itseäni melkein yksinomaan puolukoilla, sillä eväsleipäni oli kovin vähissä, enkä uskaltanut sitä vielä lopettaa. Makasin puolinälkäisenä metsässä joskus itsekseni naureskellen, että niin pieni seikka kuin rajan yli pääsy voikin olla näin vaikeaa, ja joskus taas kyselin itseltäni, mitä tulisi, jos nyt yksin tänne metsään sairastuisin.

Yöllä hiivin hiljakseen piikkilankaesteelle, valmistautuen siltä varalta, että kohtaisin vartijan, hänen kanssaan ottelemaan ja sittenkin pääsemään rajan yli. Mutta paikassa, jota olin jo kolmisen vuorokautta tarkastanut, ei tarvittu vartijaa nyt, eikä sitä ollutkaan. Piikkilanka-aidassa huomasin reiän, jota jo varmasti muutkin olivat ennen minua käyttäneet, ja tämän kautta minäkin pääsin toiselle puolelle.

Toiselle puolelle onnellisesti päästyäni kiitin Jumalaa, että näin helposti olin voittanut ensimäiset esteet, ja ajattelin jo ilolla olevani vapaassa maassa,

missä kunnioitetaan ihmisen persoonallisuutta ja jossa ei väkivalta ole vallalla.

Kilometrin päässä rajalta oli virolainen talonpoikaiskylä, jossa majaili virolainen raja-ratsuvartiosto. Täältä toivoin saavani ostaa jotakin ravinnokseni, sillä olin ollut viikon ulkona puolinälkäisenä ja tunsin tarvitsevani saada voimistuakseni jotain ravintoa. Odotin aamua, auringon säteet kimaltelivat nurmikon kastehelmissä ja Suomenlahdelta kohosi sakea sumu kylän vielä nukkuessa.

Aloin kulkea kylään hakemaan jonkun talon jo ylösnoussutta emäntää esittääkseni ravinnonostoaikeeni, kun yht'äkkiä takanani ratsasti rajavartiosto. Huolimatta selityksistäni vartijat ottivat minut kiinni, röyhkeästi raastoivat takaisin rajalle, riisuivat aivan alasti, tutkivat kaikki vaatteeni ja ottivat kaikki rahani sekä työnsivät takaisin Venäjän puolelle samasta aukosta, josta olin tullutkin.

Olin siis taas Venäjällä bolshevikien valtakunnassa, röyhkeästi häväistynä ja ryöstettynä.

TARTTOON.

Tämä oli kauhean julmaa kohtalon ivaa. Ryöstettynä ja rosvottuna, ainoana omaisuutena kuivunut leivänkannikka, olin syösty taasen bolshevikien puolelle. Mutta päämäärään oli päästävä keinolla millä hyvänsä!

Kulutin päivän taas metsässä samoinkuin ennen ensimäistä yritystäni, ja yöllä taas samasta reiästä

menin rajan yli Viron puolelle kiertäen nyt yön pimeydessä tuon kylän, jossa minut niin häpeällisesti oli ryöstetty ja takaisin toimitettu, ja kiiruhdin Narvajoelle, joka oli rajalta 14 km. päässä. Aamun koittaessa kuljeskelin Narva-joen rannalla etsien ylikulkupaikkaa. Tuon leveän joen toisella rannalla näkyi komea huvila-asutuspaikka, mutta kaikkialla näytti muuten olevan elotonta. Ei yhtään laivaa tai venettä liikkunut joella. Kuljeskelin pitkin jylhää rantaa ja huomasin sitten erään asumuksen, jonne saavuttuani kuulin sen metsänvartijan asunnoksi. Siellä asui syntyperältään venäläinen metsänvartija suuren perheensä kanssa, ja hän kertoi, että virolainen vartiosto oli Narvan toisella rannalla vartioimassa, eikä tältä puolen saanut laskea edes yhtä venettä jokeen ilman että vartijat saamansa määräyksen mukaisesti eivät sitä ampuisi. Hänen mielestään täällä oli vasta todellinen raja.

Minusta näytti uskomattomalta, että Viron raja olisi siellä ja että vartiointia enää siellä harjoitettaisiin, mutta kun seuraavana päivänä näin joen toisella rannalla kulkevat vartiosotilaat kivääreineen, haihtui epäilyni, ja käsitin, että virolaiset bolshevikeja peläten olivat näin tehostaneet rajansa vartioinnin.

Metsänvartija oli keski-ikäinen, laiha, luisuolkainen, viekassilmäinen mies. Kysymykseeni, miten voisin päästä joen yli, hän nauraen löi käsillään sivuilleen ja huudahti: »No kas, niin vaan ihmiset tahtovat tulla tuhotuiksi!» Muuten hän lupasi minut saattaa joen yli, jos antaisin hänelle 3000 Nikolain ruplaa, kultakellon tai vaikkapa hopeaisen sikarikotelon. Hän

kertoi, että muuan hänen ystävänsä oli laivan kapteeni, jonka mukana mahdollisesti voisin päästä, tai sitten erään vääpelin mukana, joka kuljettaa aina vankeja joen tällä rannalla työssä ja on myöskin hänen hyvä ystävänsä.

Minulla ei ollut muuta kuin kuiva leivänkannikkani. Harmittelin, etten nyt mitään omistanut. Tarjosin palttootani, mutta se oli niin kulunut, ettei metsänvartija suostunut sitä ottamaan, ja niin ei jäänyt muuta mahdollisuutta kuin koettaa keksiä joku keino ylipääsemiseksi . . . .

TARTOSSA.

Päästyäni vihdoin Tarttoon läksin hakemaan hotellia, jossa suomalaiset ja tarkastaja Tynni asuivat. Ensimäisessä hotellissa en tavannut etsimiäni henkilöitä. Tiedusteltuani seuraavassa hotellissa tarkastaja Tynniä sanottiin, ettei häntä sielläkään ole. Mutta kun näytin pettyneeltä, kutsuikin palvelijatar minut muassaan ja kolkutti eräälle ovelle. Sille ilmestyi nuorukainen, ja kun esitin hänelle asiani ja kysyin oliko minulla kunnia puhutella tarkastaja Tynniä, selitti hän, että hän ei ole Tynni, vaan kielenkääntäjä Tuunanen. Nimien yhtäläisyydessä erehtyen palvelijatar oli minut hänen luokseen johdattanut. Ystävällisesti herra Tuunanen kutsui minut sisään, selitti, että herra Tynni on nyt Helsingissä, mutta että hän on kyllä myös tulkki, ja lupasi auttaa minut suomalaisten yhteyteen. Olin sitten kutsuttu aamiaiselle suoma-

laisten edustajain luokse, selitin herra Tuunasen kautta asiani ja silloisen tilanteen Venäjällä. Mutta suomalaiset selittivät, etteivät he voi syrjäänien asiaa ottaa nyt enää esille, sillä rauhanneuvottelukysymykset ovat jo puoliksi valmistetut, ja jos syrjäänien asia otettaisiin esille, olisi neuvottelut uudelleen aloitettava. Eivätkä he nyt liioin sanoneet voivansa karjalaistenkaan hyväksi mitään tehdä. Pyysin kuitenkin, että neuvotteluja koetettaisiin vielä pitkittää, sillä tosiasioiden perusteella uskoin, että bolshevikien armeija Puolan rintamalla tulisi tuhotuksi, ja olisi hyödyllistä käyttää tätä aikaa nyt niin paljon kuin mahdollista Suomen etujen hyväksi vihollisen heikentyessä. Mutta kävi kuitenkin niin, että rauhanneuvottelut päättyivät ja neuvottelijat olivat yksityisesti suostuneet pitkälle meneviin myönnytyksiin, kun sitten muutamien päivien kuluttua tuli tieto, että neuvostohallituksen armeija oli kärsinyt musertavan tappion, minkä jälkeen Puola yksinään voi käyttää asiaintilaa hyödykseen...

Tartossa tapasin Tarton yliopiston professorin Lauri Kettusen, joka minut vastaanotti todellisena veljeskansan jäsenenä ja järjesti niin, että sain passin, jolla voin järjestää elämäni Virossa ja pääsin taas ihmisoikeuksiini. M.m. hän tutustutti minut »Postimiehen» toimitukseen, jonka kautta sain tilaisuuden kirjoitella lehteen ja päästä siten ansaitsemaan.

Aikomuksenani oli nyt koettaa Virosta päästä Puolan kautta ukrainalaisen Petljuran armeijaan taistelemaan bolshevikeja vastaan ukrainalaisten itsenäisyyden puolesta, mutta sattumalta tutustuttuani

Tartossa toiseen suomalaiseen professoriin, Yrjö Jahnssoniin, päätinkin hänen tarjoomaansa apua käyttäen matkustaa Suomeen tutustuakseni tähän veljeskansaan. Ja lokakuun 20 päivänä 1920 saavuin Helsinkiin.

Hinta 18:—